

Приморске новине

ИЗЛАЗИ МЈЕСЕЧНО • ГОДИНА XXVIII • БРОЈ 442.

БУДВА, 30. СЕПТЕМБРА 1999.
ГОДИНЕ ЦИЈЕНА 4 ДИНАРА

ПСОВКЕ ЊЕЖНОСТИ

Амерички језник Карл Санберт дао је једну од најљепших дефиниција шашарачкој говора: „То је језик који је скинуо капути, засукао рукаве, иљунуо у шаке (чиштјај: у лице - примједба Б.Б.) и бацио се на посао”.

Наши људи су много надахнушији и нејосређенији у говору него у послу, ријечима задиру дубоко у све поре и проблеме живота. Ријечи су им поузданјији водич у њиховом вербалном значењу него на дјелу. Унаприје реконструишући значења појединих ријечи и израза ми, зајраво, обновљамо мисаоне процесе и идеје чишћих генерација које су давно нестала.

Многи некадашњих дивних ријечи претворило се у смјешне клише или чак у саркастичне увреде. Једно подручје, када је ријеч о семаници, све мање уско, постаје веома узбудљиво, селећи се са улице и из кафана чак за говорницу. То су - Јсовке.

У Јочејку су Јсовке биле саспавни дио вјерских обреда. Њима су се поизвали бојови да униште непријатеља. И данас су све неизоставнији дио нарочито скупинских и сличних обреда када треба да се осуди или казни спретаначки пропливник и грешник.

У политичком фолклору Јсовке и клейтиве имају крила и леђе према небу као птице. Птице немилице. Птице свађалице! Ова, зајраво ружна, чињеница понекад је и корисна - омогућава нам да оно што не можемо да урадимо, можемо макар да кажемо.

Јсовка се претворила у нашу етикету, баш као код Енглеза у 18. и 19. вијеку када су носили универзални надимак „гостодин бојаму“. Наш надимак мотао би да буде много сочнији, појубији ријечи које се најчешће чују из наших уста. Чак би нам и „отац свих Јсовки“ Терист, из Хомерове „Илијаде“ тада се помиње као „пропливник краљева“, поизвио на жељини увреда. Оне шакају њихове снажне, виolenтине емоције и зајраво су корисне јер најчешће искључују физичко насиље. Јсовке њежности! (Помирили би се они, клекли једни пред другима, али су им дрвена колена!)

Зато треба да будемо срећни што и ми имамо веома одређене и веома оригиналне, власниште, „аутентичне“ представнике-Јсоваче на високим положајима који мисле да Јсовка ма ућујкују музе, умјесто да докрајчују своје лудорије-исуваше фриволне за прилике и времена у којима живимо.

И Јсовке и Јсоваче створила је прозаична чињеница да је ова област семантике доживјела пуни процват у нашем расколу, усред моралних и свих других оскудица. Успјалом, те наше Јсовке и нијесу штолико црне, мада су често број смионе. Добро су заштитне и отпорничавају се на дну ноћавица јер тријех блуда се не може вријести закојчаних хлача.

Јсовки ће бити док буде људи, а то је сазнавање које уистини мах радује и жалости.

Бошко БОГЕТИЋ

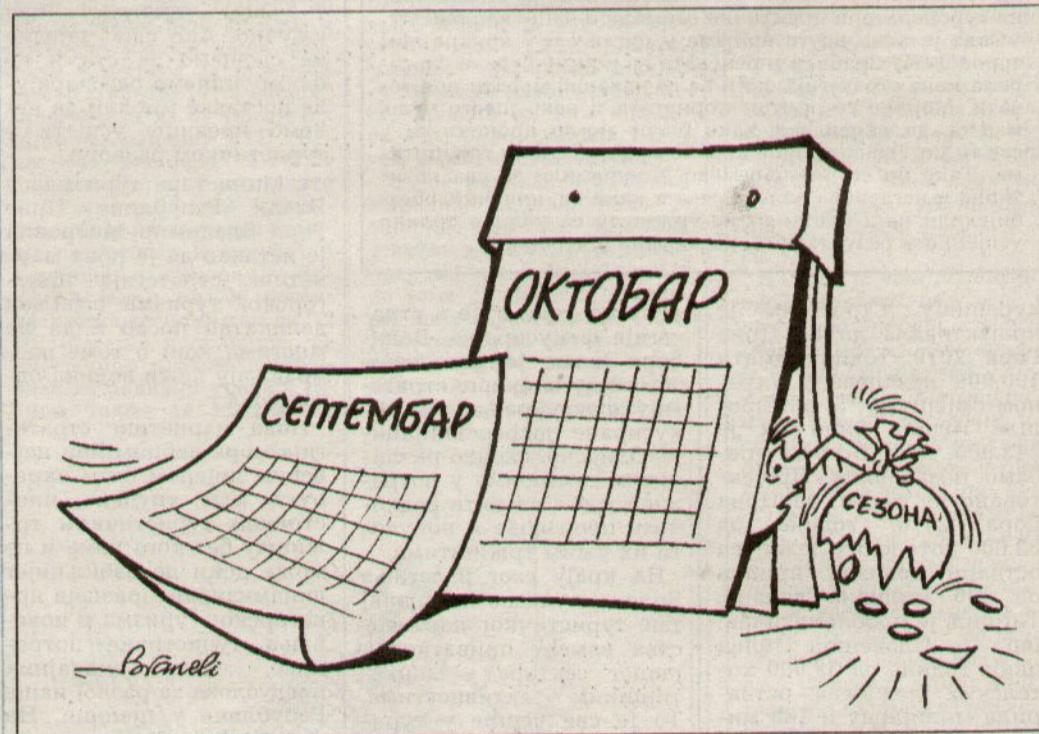

ПОЧЕЛА ШКОЛСКА ГОДИНА

ЂАЦИ ПОНОВО У КЛУПАМА

Школска 1999/2000. година, посљедња која ће се завршити у овом вијеку и миленијуму, почела је 1. септембра у свим основним и средњим школама. То је, свакако, највећи догађај за 270 првака у основним школама „Стефан Митров Љубиша“ и „Мирко Срзентић“ који су наставу почели по новом програму који подразумијева активнију улогу ученика и стицање знања кроз игру.

Правцима је и смањен број часова на 15 седмично, али је зато повећан број часова ученицима трећег разреда који по новом програму тада почињу да изучавају страни језик. Новине су и у средњој школи „Данило Киш“ у којој су ове године по први пут уписаны будући техничари продаје и прдавачи. Остало је све, мање више, по старом. У ОШ „Стефан Митров Љубиша“ се и овог септембра тражила ученицима више, ради се у три смјене, а нове ученице „осванију“ су и у средњој школи „Данило Киш“ која ради у дводневне смјене.

Карикатура Бранислава Николића

• МЕЂУНАРОДНИ ОКРУГЛИ СТО О ТУРИЗМУ

(СТРАНЕ 2. И 3.)

У ОВОМ БРОЈУ

• ИНТЕРВЈУ
„ПРИМОРСКИХ
НОВИНА“

НАДА
КРИВОКАПИЋ,
СЕКРЕТАР
СЕКРЕТАРИЈАТА
ЗА УРБАНИЗАМ:

ГРАДЊА КВАРИ
ПЛАНОВЕ

(СТРАНА 9)

• КА ОБНОВИ
И ЗАШТИТИ
ПРИМОРСКИХ СЕЛА
ВЛАДИМИР МАЦУРА:

КУЋА НА ПЛАЖИ
(СТРАНА 8)

ТУРИЗАМ

МЕЂУНАРОДНИ ОКРУГЛИ СТО О ТУРИЗМУ

МОГУЋЕ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА

• У нашем вишегодишњем односуству са туристичком пружаша јошшињи одмори постали краћи, прошло вријеме масовној туризму, појефтињио авио-тревоз, развијена јошпрочачка свијесност. • Добре и лоше стране „Стратегије развоја туризма Црне Горе до 2010. године“. • Како повезати јавни и приватни сектор у маркетингским активностима. • Нова маркетинг стратегија мора бити окренута иновацијама, мага и домаће заслужује посебну пажњу. • Очекивана стабилизација политичких и економских промене убрзаје приватизацију. • Црна Гора лијеја и привлачна, али до ње је скупо и комилуковано доћи. • Подржати омладински туризам да би ствари био бољи комерцијални туризам.

Трећи међународни округли сто „Нова маркетинг стратегија црногорског туризма“ одржан је у граду хотелу „Свети Стефан“ 7. септембра, а овом скупу присуствовали су туристички стручњаци и руководиоци из наше земље, Велике Британије, САД, Француске, Немачке, Словеније и Хрватске. Округли сто су организовали Министарство туризма и Туристичка организација Црне Горе, а уводна излагања су поднijели Велибор Золак, директор Туристичке организације Црне Горе, и Владимира Митровић, министар туризма у Влади РПГ.

У протеклих десет година, колико смо одсутни са тржишта изграђено је милион нових кревета на Медитерану, појуда је премашила тражњу чиме је настало озбиљна тржишна ситуација. Промијењен је образац коришћења годишњих одмора, они су постали краћи и чешћи, на одмор се иде више пута у краћем периоду. То је продужило сезону па туроператори, осим љетње имају понуде и за остале мјесеце у години-рекаје Велибор Золак истакавши да је промијењен и основни концепт годишњих одмора. Вријеме масовног туризма је иза нас, концепт „сунце-море-плаже“ је истрошен, масовно тржиште, у суштини, више не постоји, постоје сегментирана тржишта, постоје посебне понуде, посебне потребе и захтјеви и то-ме се требамо прилагодити. Затим, отворено је небо над Европом, наступила је дерегулација, строги монополи су укинути, дошло је до битног смањења цијена авиопревоза, повећан је број путника и отворене су нове дестинације. Знатно је развијена потрошачка свијест у односу на прије десет или петнаест година што је резултат агресивније маркетингске стратегије авио-компанија и туристичких дестинација, бољег образовања и способности бољег поређења туристичког производа. Дошло је до развоја нових технологија, а процјењује се да ће у наредном периоду доби и до поларизације потрошачког укуса, тако што ће једни бити више оријентисани на комфор, а други на авантуру, односно активан одмор. Све је битнији имаћи који постаје успешна робна марка која продаје производ. У једино посматрано путовање је и убрзано и олакшано.

За то вријеме код нас, по ријечима Золака, си-

лом политичких прилика и распада државе дошло је до тоталног распада туристичког система. Он, додуше, још постоји, али функционише у једном јаком обиму и са ниским профитом. Протекли период карактерише изградња великог броја нових лежајева, али не у основном смјештају, већ у тзв. комплементарном смјештају-приватним кућама и викенд становима. Према процјенама Економског института у Црној Гори има око 243.000 лежајева, од чега само 34.000 у основном (хотелском) смјештају. Сви очекујемо и капитал са страже и промјену квалитета тог смјештаја, али остаје питање шта да се ради са преосталих 210.000 лежајева. То је, нагласио је Золак, масовно тржиште у којем доминира јефтини смјештај и које, у суштини, посјећује гост који није наша циљна скupina. То се може проверити љети када се нађете у прилици да немате мјеста на паркингу, ни на плажи, ни у ресторану... и то представља тренутно једну од највећих опасности за наш туризам.

Због свега што се десило у окружењу треба нам нова стратегија, а потребно је иновирати и „Стратегију развоја туризма Црне Горе до 2010. године“ која је усвојена прије пар година. Та стратегија је, по ријечима Золака, у највећем дијелу јако добра, али не даје одговоре на нека питања. Прије свега, како стечи компетитивне предности, како задобити предност у односу на конку-

рене 39.000 лежајева остварује приход од 648 милиона долара. Стратегија предвиђа и стопе раста које су утврђене крајње волунтаристички. По том документу хотелски капацитети ће се повећавати по стопи од 11,5% годишње, а то је постоја по стопи од 16,19%, а при томе се не

не своди се само на прибављање финансијских средстава већ, прије свега, на један више координиран приступ у формулатици и реализацији одговарајућих политика и стратегија.

- Морајемо и ми веома брзо да размишљамо о туристичком партнерству и

развоја црногорског туризма до 2010. године која ће доживјети неке промјене, али у овом дијелу сигурно неће. Најновији подаци за 1998. годину говоре да је у свијету регистровано 635 милиона туриста и остварен промет од 430 милијарди долара и они најбоље показују што

теранским дестинацијама. Треба се опредијелити за поштовање начела економске равнотеже природних простора али и очување културно-историјског наслеђа Црне Горе. Домаће тржиште такође заслужује посебну пажњу.

Израда нове стратегије неће бити ни тако лак ни једноставан посао. Не због тога што је маркетинг и стратегијама маркетинга не знамоовољно, него што се, по ријечима Митровића, наш туристички производ налази у доста специфичном и деликатном стању.

Зашто је то тако најмање је крива туристичка привреда Црне Горе. Криви су вишегодишњи грађански ратови у окружењу и код нас, криви су међународне санкције. Траје већ осам година због чега смо добри или највећим дијелом одвојени од копче која нас је повезивала са међународним туристичким тржиштем, рекао је министар Митровић и истакао да се у дефинисању нове маркетинг стратегије, о овоме мора итекако водити рачуна, јер док поново не обезбедимо већане туристички производ (а то неће бити ни тако лако ни тако брзо) морамо се опредијелити и оријентисати на оно са чиме сада располажемо, јер се у међувремену ипак мора живјети. При томе, наравно, морамо бити реални и флексibilni. Искуства из других земаља биће добро доша, поготово резони и предложији провјерених и будућих партнера без којих с обзиром да смо помало специфична туристичка дестинација (авио дестинација) нећемо имати шансу за опоравак.

Закључујући своје излагање Владимир Митровић је нагласио да би посао око израде нове маркетинг стратегије био неупоредиво лакши да се у међувремену спроведа приватизација у нашој туристичкој привреди. Процес приватизације је почeo, али резултати су скромни. Стабилизацијом економских, а нарочито политичких прилика, која се ускоро очекује створиће се услови па и велике шансе да се то оствари.

Послије уврдних излагања услједила је дискусија у којој су изједијести различити и бројни предлози у циљу поправљања црногорског туристичког производа и повећања туристичког промета.

Јан Камински, директор „Конкорд трапела“ из Републике Ирске, који годинама прати прилике у црногорском туризму сматра да има доста разлога за

БИТНА УЛОГА ДРЖАВЕ

Држава у туризму, не код нас већ уопште, јако је битна. Она је, с једне стране, регулаторно тијело, а с друге стране је промотивни агент у већини држава. Држава, као што, знамо, обликује све територијалне организације, обликује инфраструктуру и инфраструктурно снабдјевање, обликује транспорт, обликује образовање, обликује тржиште рада, обликује јавну безбедност. Очито да је држава, снабдјевајући нас својим робама и услугама, копроизводија туристичког производа, један изузетно значајан копродуцент од чије улоге зависи развој туризма. (Велибор Золак)

важно прецизирати циљна тржишта и утврдити потрошачке групе. Незабилазно је дефинисање туристичког производа истичући при том оне аспекте који Црну Гору чине специфичном и другачијом дестинацијом, али у довољној мјери конкурентој са другим медијима

НЕ РОБОВАТИ ТРАДИЦИЈИ

При повратку на инострано тржиште не смијемо робовати традицији. Она је добра, али од ње се не живи. Морамо, барем за кратко заборавити времену када смо били тражена туристичка дестинација, када су се иностранци туроператори практично отимали о наше капацитете.

Сада је неко друго вријеме у путању и у конкретном спровођењу правила и рецепата на којима буде инсистирана нова стратегија, који ће се наравно морати поштovati. Морамо се притом користити и неко шесто чуло, машта, далековидост, како би се могло проникнути у све те могуће ситуације које ће се догађати на тржиштима. Тако би се благовремено припремили за сва позитивна и негативна изненаде и како би, коначно, обезбједили наш опстанак на тржишту са колико толико успјешним резултатима. (Владимира Митровић)

куренцију. Стратегија је пројектовала да ће Црна Гора 2010. године имати 190.000 лежајева у укупном смјештају, а већ прошле године било их је 243.000, па се и тиме требајући позабавити. Пројектован је, затим, да Црна Гора 2010. године од 53.000 хотелских лежајева оствари девизни прилив од 400 милиона долара. Тада ће је проблематичан, јер је Словенија прије дviјe године од 33.000 хотелских лежајева остварила милијарду и 188 милиона долара, а Малта са

рентске стратегије и стратегије фокусирања, Велибор Золак је као најзбиљнији оцјенио стратегију фокусирања, тј. фокусиране диференцијације. Односно, сходно различитим секторима у потражњи треба развити различите производе и понудити им ужим тржиштима.

На крају свог излагања Золак је указао на значај тзв. туристичког партнериства између приватног и јавног сектора у маркетингским активностима. То је све чешће у туристичким дестинацијама и

на томе веома брзо ради-мо, јер ћемо у противном доћи у ситуацију да ћемо имати два или чак три паралелне системе од којих сваки има своје циљеве, своје стратегије и своје политike рекао је Велибор Золак и истакао да се питају координације и узвијања свих туристичких субјеката, од хотелских асоцијација, предузећа, туристичких агенција, националне туристичке организације, државних органа и слично, постављају овом тренутку као кључно. Ако сви заједно не сједнемо за то и не формулцијемо одговарајуће поставке мислим да ћемо превише успјети у туристичком развоју.

Министар туризма у Влади Републике Црне Горе Владимир Митровић је истакао да је нова маркетинг стратегија црногорског туризма озбиљан деликатан посао и да на многима који о томе расправљају лежи велика одговорност.

Нова маркетинг стратегија мора добри или највећим дијелом бити окренута или упућена иностраним туристичким тржиштима без кога нема и не може доћи до озбиљнијег динамизирања развоја црногорског туризма и повећања туристичке потрошње, тако значајних предуслова за развој наше Републике у једном. На ово упућује и Стратегија

(Наставак на страни 3.)

Нова маркетинг стратегија

ТУРИЗАМ

(Наставак са 2. стране)

оптимизам јер је Црна Гора дивна земља, да обилује природним љепотама које туристи траже, што је веома важно јер таква мјеста недостају у свијету. Тешко је, међутим, што је до Црне Горе јако скупо и компликовано доћи и ту треба нешто поправити. За то нијесу довољни само авioni „Монтенегро ерлајнз“ већ се треба повезати са великим светским авио компанијама. Он се заложио за партнерство између државе и туризма, а док се поправи туристички производ потребно је и мало „козметике“ да све више изгледа.

Сви смо изгубили распадом југословенске државе, свуда је дошло до пада туристичког промета. Раније смо имали пуно туриста из Југославије, највише из Хрватске и Србије, нарочито из Војводине, а сада тога нема. Нема ни транзита као раније преко Југославије према Грчкој рекао је истакнути туристички посленик из Словеније Егон Конради подсећајући на боље дане нашег туризма. Износени искуства из Словеније он је, између остalog, навео бригу о уређењу и чувању

из Феријалног савеза Црне Горе констатујући да уколико држава не уложе у развој омладинског туризма то иде на штету џелокупног туризма. Држава мора промијенити однос према омладинском туризму, мора признати његову важност, позиционирати га у својој развојној стратегији, материјално и финансијски га помоћи и обезбиједити му бенефиције и повластице које он има у развијеним земљама.

Анре Жан Флоо из посматрачке мисије Европске уније је истакао да туристима морамо гарантовати мир и стабилност и више радити на подизању квалитета. Тренутно, по његовим ријечима, тај високи квалитет задовољавају само град-хотел „Свети Стефан“ и „Краљевски апартмани“ у Улцињу. Указао је на потребу веће проходности туриста на граничним прелазима према Хрватској и Албанији и да треба више рачунати на припаднике мисија Уједињених нација и Европске уније који су у нашој земљи и околним државама, као на отенцијалне туристе.

СТРАТЕГИЈСКИ СЦЕНАРИО

Туризам је посебно осјетљива пословна област и веома погодно тло за примјену маркетинга. То је, уједно, случај са свим дјелатностима из сектора услуга. Зато је изградња маркетинг стратегије у области туризма перманентно актуелна тема, како на нивоу укупне привреде неке земље, тако и на новој појединачном предuzeћу. Нека маркетинг стратегија је прикладна онолико колико се показује успјешном, мјерена ефикасношћу њене реализације.

Црна Гора се не смије ослонити на једну већ на неколико стратегија. Полазећи од свих детерминанти и потребе за радикално новим маркетинг стратегијама у туризму, чини се да је реално могући стратегијски сценарио: стратегија иновiranog (новог) квалитетног туристичког производа, стратегија диференцирања производа, стратегија сегментације тржишта, стратегија позиционирања понуде и стварање имиџа. (Проф. др Божо Михаиловић)

околине и такмичењима која се у том циљу спроводе, све под геслом да створимо околину за себе коју ти живимо, а не само за туристе. Он се заложио и за већу сарадњу туристичких организација Словеније и Црне Горе.

Митја Логар из Словеније је подсјетио да су и у Словенији овако расправљали почетком 90-их година, послије чега су се опредијелили за специјализацију туристичке понуде и побољшање квалитета. Словенија је подијељена на пет засебних подручја, а туристима се нуди активан одмор, плави и зелени спортиви, доживљавање околине, класични одмор на мору и континентални туризам.

Алфред Вечера из Њемачке је говорио о могућностима долaska већег броја пензионера на одмор у Црну Гору која има изузетне природне љепоте. Домаћини се требају потрудити да подигну квалитет, јер само квалитет може довести госте.

Све земље савременог свијета настоје да подрже омладински туризам, јер су свјесни да је улагanje у тај туризам улагanje у већи будући профит. Омогућавањем јефтинијих путовања и смјештаја младим људима код њих се развија навика да путују, а то ће значити много већи профит за неколико година када ти млади људи пређу у комерцијални туризам и буду спремни да троše много више - рекла је Снежана Милутиновић

и друге дискусије послужије у изради нове стратегије маркетинга црногорског туризма о којој ће се расправљати на највишим органима у Црној Гори.

В.М. СТАНИШИЋ

КОНФЕРЕНЦИЈА ЗА ШТАМПУ У ХТП „БУДВАНСКА РИВИЈЕРА“ О НАКНАДИ ЧЛАНОВИМА УПРАВНОГ ОДБОРА И МАТЕРИЈАЛНОМ ПОЛОЖАЈУ РАДНИКА

ШТЕТА ОД НЕКОРЕКТНОГ ПУБЛИЦИТЕТА

- Накнаде члановима УО исплаћене ретроактивно за двогодишњи период и што се не може „избегавати“ у мјесечни износ и поред њих с материјалним положајем радника
- Мјесечна примиња радника ХТП „Будванска ривијера“ изнаг простирајућа у Ћетињи и привреди Црне Горе
- Ускоро стамбена зграда за раднике пребудећа

Повод за конференцију за штампу у ХТП „Будванска ривијера“ 17. септембра био је „некоректан публицитет о „Будванској ривијери“ везано за накнаде члановима Управног одбора и материјални положај радника о чему су новинарима говорили генерални директор предузећа Иво Арменко и повјереник синдикалне организације Мило Вукчевић.

- Некоректан публицитет је нанио штету нашем предузећу јер је то интензивно писање о великом накнадама члановима Управног одбора и лошем материјалном положају радника у току сезоне здјеловало негativno. Урађено је то у току сезоне када, као на примјер данас, имамо више туриста него било ког дана овог јетра захваљујући семинарима и сличним скуповима - рекао је директор Арменко, истичући да су позвали новинаре да им дају праве информације а не да их траже негdje друго.

Упркос тешким условима „Будванска ривијера“ успјешно послује и измирује све своје обавезе према трећим лицима, држави и радницима. Јавним предузећима је, тако, за утрошено струду, воду и ПТП услуге исплаћено 17.000.000 динара. По ријечима Иве Арменка измирујени су сви дугови „Водоводу“ које признаје „Будванска ривијера“, тј. плаћена је утрошена вода док хотели раде, а остало су спорна потраживања „Водовода“ по основу наводног урошка воде у периодима кад хотели не раде и камате.

Радницима су исплаћене плате са доприносима, ргресом, топлим оброком, путним трошковима и зимницама, закључно са мјесецима августа ове године. У

осталим туристичко-угостијелским предузећима у Републици плате су исплаћене само закључно са јуном ове године. Просјечни нето лични доходак у предузећу за 1999. годину износи 1.100 динара, а он ће, по ријечима директора Арменка, до краја године још порасти. Ако се плати дода накнада за топли оброк (300 динара) и мјесечни износи двије зимнице и ргреса за годишњи одмор (150+45+147,5 динара) произилази да су просјечна примиња радника ХТП „Будванска ривијера“ 1.742,50 динара. Ту нису урачунати и путни трошкови (радничима који их примају) помоћи радницима и могућност коришћења одмора у Брњачкој Бањи. Ако се мјесечна примиња помножи са 12 (12 мјесеци) и подијеле са просјечном платом, произилази да радници у једној години приме 19 просјечних

плате. Материјални положај на предузећу није онакав какав бије жељeli,

али он је ипак знатно повољнији него у осталим предузећима у струци у и уопште у привреди Републике. Јер, просјечан лични доходак у овој грани у Црној Гори у јуну био је 596 динара (у „Будванској ривијери“ 90 одсто више него у грани) а мјесечна примиња у „Будванској ривијери“ су већа за 300 одсто него у грани.

Поред тога материјални положај радника ХТП „Будванска ривијера“ побољшао се изградњом стамбене зграде са око 120 становака која ускоро треба да почне да се гради у оквиру ДУП Розино. У току су радови на изради пројектне документације и разговори са Општинским секретаријатом за урбанизам и Министарством за урбанизам око инвестиционо-техничке документације. Препрека је што за то подручје није донијет нови урбанистички план, али, како је рекао директор Арменко, одобрење ће се добити независно од тога јер се по мишљењу Министарства за урбанизам изградња те зграде може одобрити по старом, сада важијем плану.

Други дио конференције био је посвећен примиња чланова Управног одбора. Директор Арменко је нагласио да чланови Управног одбора нису примили никакву накнаду од 24. маја 1997. године и да је према одлуци Управног одбора предузећа од 31. маја 1999. године утврђено да предсједнику Управног одбора припада мјесечна накнада у износу од 30% плате генералног директора (што износи 2.970 динара мјесечно). Исплаћен износ предсједнику Управног одбора од око 64.000 динара представља укупна примиња за двогодишњи период од маја 1997. године до данас. Члановима Управног одбора по истој одлуци припада 25% плате генералног директора предузећа и то износи мјесечно око 2.500 динара. Члановима Управног одбора су примили различите износе, зависно од тога колико су дуго били чланови УО у том двогодишњем периоду.

Износ накнаде члановима Управног одбора, како је објаснио директор Арменко, утврђен је као у сличним предузећима у Републици и по томе „Будванска ривијера“ није изузетак. На питање зашто се таква одлука није донијела раније и накнада по њој исплаћивана редовно мјесечно, а не јед-

ном ретроактивно, директор Арменко је одговорио да се с тим неоправдано одувожачило - они нису тражили, а ми нисмо нудили - и да је то пропуст стручних служби предузећа које припремају сједнице Управног одбора. Нема ништа спорно у накнадама чланова Управног одбора, али је непрецизно и не-потпуно изношење података о тим накнадама и њихово поистовjeђивање с мјесеченим износом, па уз неизпримјено коментарисање и поређење са материјалним положајем наших радника, имало, како је нагласио Арменко, намјеру да нанесе штету предузећу.

То су политички мотиви од исте оне политike с којом се ми не слажемо и која је земљу довела у ову ситуацију, а туристичку сезону свела на два мјесеца. Те неистине су усмјерене на компромитовање предузећа и његовог руководства.

Радници немају велике плате, али морају бити свјесни да не кривицом руководства предузећа пословни резултати не омогућују више за расподелу.

Повјереник синдикалне организације Мило Вукчевић је истакао да пословодство предузећа и синдикалне организације уложи напоре и налазе рješenja за побољшање стандарда запослених. Одржавају се заједничке сједнице синдиката и пословодства и налазе најбоља rješenja у интересу радника. Ускоро ће се урадити и критеријуми за додјелу становака у новој згради и утврдити износ који ће радници плаћати као кредит. Повјереништво синдиката, како је истакао Вукчевић, се ограничило да нанесе штету предузећу и поређењем материјалног положаја наших радника, имало, како је нагласио Вукчевић, на гласио Арменко, намјеру да нанесе штету предузећу.

В. М. СТАНИШИЋ

ИЗ НАШЕГ УГЛА

ИЗОСТАВЉЕНИ НОВИНАРИ

Ни шоком септембра, упркос промјењивом времену, туристичка сезона на „ривијери бисерних плажа“ није се преградила. Истинска, није била као лани, коначно и главна сезона није била налик на ону од прве године дана, из разлога који су и добро познати и више јутра сномињани на спраницима „Приморских новина“. Ипак, за разлику од сусједа, и сјеверне и нарочито јужне, Петровац, Свети Стефан, Бечићи и Будва живјели су интензивно настапак сезоне. Највише је то било у хотелима, окоји онима који су најскупљи, веома су добро ради и омарашићи, док је најслабија посјета била у домаћој радиосастанци. Граф-хотел Свети Стефан имао је прилично гостију (између 120 и 150) у првих двајесетак дана септембра, у „Авали“, коју су „пријатели“ учесници разних савјетовања, семинара и других сличних скупова, шешко је било наћи празну собу. У појединим периодима мјесеца који је останао иза нас у туристичком насељу „Словенска плажа“ боравило је 2000 гостију, дакле више него шоком априлског. Били су то, истински, ћаци, мајуранци који су стигли на екскурзију, из Републике Србије углавном, али и они су плаћали. У првој половини мјесеца солидно су били поћуни и хоћели су у Петровацу.

Током мјесеца поштезоне нису се превиши жалили ни приватни угошћи, нарочито не они који су на „ривијор“ имали квалитет, или приступачне цене.

Сада је туристичка завјеса спуштена, долази ће првог септембра сезона, када ће се пребројавати зарадено, али и евиденцији и изгубљено. И када ће - бар је то обавеза и рег-бийт анализиране и трешке, прве свих оне које називамо субјективнима, а које су у кориси туристичке индустрије чињење и лјетос. И не мало, и не ријеђко.

А када је наш туристички производ у штапу, неке расправе су већ обављене. О томе како да он буде бољи да био продај и девизно, прве света, најлађен, разгорају се на међународном туристичком скупу који је почео у јулу мјесецу у Светом Стефану организовала Туристичка организација Црне Горе. Занимљива тема и занимљиви закључци, али и једна замјерка. На овај скуп нису позвани добрини листова који излазе у Србији, људи који живе на овом терену и који су шоком више деценција доспјехи простирали своја гласила на туризму. Писали, дакле, из Црне Горе и о Црној Гори. Ако се изузму - мада то не је било разлог, највише афирмацији. И добрим дјелом добриносили поштарацацији ове привредне гране од које се на Будванској ривијери живи искључиво. Ове редове не бисмо ни писали да ће истинска организација, ше је иштави, бити позвала на њену првашену годину квалитета, ни када су нени челици пуштавали по Њемачкој, Словенији, Сарајеву и другим мјесим

ТУРИЗАМ

ПРЕД КРАЈ СЕЗОНЕ

ДОБРА СЕПТЕМБАРСКА ПОСЈЕТА

Према извјештају Туристичког центра Будва, на дан 17. септембра у нашој општини било је 5477 гостију, од чега 5395 домаћих и 82 страна госта. У хотелима је боравило 4587, односно 4510 домаћих и 77 страна туриста. У одмаралиштима је било 460 домаћих, у камповима 45 домаћих у приватном смјештају 380 домаћих и 5 страних гостију. У Туристичком центру Будва сматрају да је на исти дан на подручју наше општине боравило још 500 непријављених гостију.

У хотелу „Авале“ 19. септембра боравило је 350 туриста. Цијена полустанциона у двокреветној соби са погледом на море у овом хотелу од 26. августа износи 660 динара. Гости су током протеклог мјесеца били углавном семинарци.

У туристичком насељу „Словенска плажа“, где полустанцион у двокреветној соби стаје 550 динара по особи, на дан 19. септембра била су 1743 гости, од чега 1500 ученици (бачке екскурзије). Од 20 до 24. септембра организовани су сусрети спорских радника, а од 21 до 24. септембра боравио је и дио правника са семинаром у „Авали“.

У Светом Стефану од 26. августа цијена полустанциона у двокреветној соби износи 1155 динара по особи, а на дан 19. септембра овде су боравила 52 гости - 25 странаца (Руси, Јапанци, Шпанци, Словенци). Током септембра одржано је неколико савјетовања: округли сто о туризму, савјетовање економиста, семинар медицинара...

У хотелу „Милочер“ цијене смјештаја су од 26. августа такође мање, за полустанцион у двокреветној соби износи 1155, а у апартману 1485 динара по особи.

У хотелу „Маестрал“ на дан 19. септембра било је 60 домаћих гостију, а цијена

полупансиона у двокреветној соби је износила 840 динара. Хотел је затворен 24. септембра. Цијена полустанциона у двокреветној соби у хотелу „Могрен“ је од 1. септембра нижа и износи 660 динара по особи. Попуњеност капацитета у хотелу на дан 19. септембра била је 60 процената, а током цијelog мјесеца у њему су одржавани семинари или су били смјештени њихови учесници.

У хотелима „Монтенегро“ у Бечићима и „4. јул“ у Петровцу цијена полустанциона у двокреветној соби износи 550 динара по особи. У овим хотелима су током цијelog септембра боравили углавном агенцијски гости.

Такмичење фризера Југославије је одржано 18. септембра у хотелу „Палас“ у Петровцу. Цијена полустанциона у двокреветној соби је 660 динара по особи.

У хотелу „Краљичина плажа“ цијена полустанциона у двокреветној соби износи 760 динара по особи. На дан 19. септембра у њему је боравило 25 гостију.

У хотелу „Панорама“ који ради цијеле године, на дан 19. септембра било је 50 гостију. Одржано је и савјетовање о судској медицини. Цијена полустанциона у двокреветној соби износи 490 динара.

На Бечићкој плажи, поред хотела „Монтенегро“, раде хотели „Медитеран“ и „Белви“. У „Медитерану“ је на дан 19. септембра боравило 207 гостију, а од 22. септембра до 1. октобра организоване су Медитеранске спортске игре и семинари. Цијена полустанциона у двокреветној соби износи 250 динара. У хотелу „Белви“ било је 30 туриста, а од 22. септембра његови капацитети су углавном попunjени ђачким екскурзијама.

А. КОСТОВИЋ

А. КОСТОВИЋ

ЈП МОРСКО ДОБРО РЦГ

Према ријечима директора Рајка Миховића припреме за сезону '99 ако се искључи период ратног прољећа, почеле су изванредно добро, тим прије што је година проглашена годином квалитета, па и то направило одређене позитивне ефekte. Због познатих околности програм назван „Посебним програмом за годину квалитета“ није у суштини могао бити реализован. Стога су у предузећу извршили корекцију свих активности и смањили план за 60 процената, смањили број и цијене привремених локација као и цијене закупа за плаже, и искључили све инвестиције планиране за ову сезону.

-Веома је битно - каже Миховић што нијесмо инсистирали да закупи наше плаже спроводе сопствене инвестиције већ да

их одложе за идућу годину. То је интервентни, брз програм мјера. С друге стране, обавезали смо се на редовне активности - чишћење, одржавање, уређење, на комунални ред, па смо тако и урадили. Према спроведеним анкетама туристи су ове године били задовољни чистоћом плажа и мора мада је то, рекао бих, само резултат нормалнијег присуства туриста на паркинзима, шеталиштима и плажама.

Миховић таође истиче и добре примјере сервиса на плажи Могрен, на једном дијелу „Словенске плаже“ - од Виле Маноловић до луке, на плажи Гуванце и једном дијелу Јаза и Бечићке плаже.

Идуће године инсистираће се на томе, буде што више лежаљки, педалина, тобогана, спротских и забавних реквизита који ће

АНКЕТА

УТИСЦИ О БУДВИ

Мира Марковић

Miša Dražović

Весна Коврлија

Момир Милутиновић

Радивој Поповић

МИРА МАРКОВИЋ, Љубљана: - Дуго година заредом долазим у Будву. Имам кућу на Јазу, па ријетко када одем до града. Али, и када одем, веома се кратко задржим јер имам много обавеза код куће. Будву слабо познајем, а ипак доволно да је заволим. Шетња, бар једногут седмично, познатим шеталиштим опоравља, вјеријем, и најуморије. Сваке године најиђем на неку новину.

МИТА ДРАГОВИЋ, Подгорица: - Сваке године сам на љетовању у Будви и у потпуности сам задовољан. Да нијесам, мијењао бих место. Тачније, смјештен сам у Бечићима у хотелу „Медитеран“. Јетовање проводим баш као одмор. Прошле године био сам смјештен у Бечићима и било је великих проблема са водом. Овог пута тога нема. Услуга и понуда у хотелу је изузетна.

ВЕСНА КОВРЛИЈА, Приједор: Дошла сам на екскурзију са ћајима. Управо шаљем разгледницу мојим рођацима у којој стоји: „Примите пуно топлих поздрава из прелијепе Црне Горе“. Заиста је тако. Ове љепоте никада нема. Поглављајућих десет година, због неимаштине и рата, нијесам одлазила на љетовања. Ово ми је прво љетовање након те дуге паузе. Драго ми је што сам опет у Будви. Једину замјерку имам на цијене које баш и нијесу приступи.

МОМИР МИЛУТИНОВИЋ, Јагодина: - Будва је сваке године све љепша. Настојим да сваке године будем овде и не бих мијењао ово место за неко друго. Задивљен сам љепотама плажа, а нарочито камењаром између Словенске плаже и Бечића где свакодневно рибарам. Постоји мали проблем у хигијени и требаје би томе посветити више пажње. Између Словенске плаже и Мале плаже неопходно је поставити бар један тоалет.

РАДИВОЈ ПОПОВИЋ, Нови Сад: - Од када је ситуација у земљи напета углавном љетујем и у Будви. Град је ове године изузетно чист. Услугом на било ком месту сам задовољан, али не и цијенама које су за воће и поврће превисоке. Постоји друга страна овога града којом нијесам задовољан. Тиче се урбанизације његовог новог дијела. Мислим да се гради без трајне оријентације.

С.Г.

ИНИЦИЈАТИВА ЈП ЗА УПРАВЉАЊЕ МОРСКИМ ДОБРОМ ЦРНЕ ГОРЕ

ОБАЛНА СТРАЖА ЗА ВИШЕ РЕДА НА МОРУ

- Циљ: ефикаснија контрола и заштита мора
- Нова служба ће обједињавати активности и надлежности лучке капетанзије, полиције и рибарске инспекције.
- Велика овлашћења инспекција обалне страже

Свака држава која излази на море има суверено право да експлоатише природне ресурсе и обавезу да заштите и сачува морски еколошки систем. Полазећи од тог принципа међународног права и потребе боље заштите морских еколошких система, контроле поморских прекршаја и загађења мора, Јавно предузеће за управљање морским добром Црне Горе је иницијирало организовање службе за заштиту територијалног мора - Обалне страже Републике Црне Горе. Таква служба постоји у многим развијеним земљама (Италија, Грчка, Француска, Шпанија, САД...) и њен задатак је да ефикасно спроводи мјере контроле и заштите при чему има потпуна овлашћења и ауторитет за прекршаје на мору.

Обална стража ће обједињавати надлежности и активности лучке капетанзије, полиције и рибарске инспекције и радићи аутономно сарађујући са лукчким капетанзијама, полицијом, ресорним министарствима и ЈП за управљање морским добром Црне Горе. Да би се организовала обална стража неопходно је да Влада Републике Црне Горе донесе закон о њеној организацији, апарати за сателитску и радио комуникацију, мобилне станице за испитивање загађења мора...)

В.М.С.

РЕЗУЛТАТИ И ПЛАНОВИ

•У ЈП Морско добро РЦГ оцењују да је у финансијском поседу, праштака сезона била за 50 процената лошија него о прошлата, али зато и 10 процената боља него о што се очекивало.

правити дио туристичке понуде слично свјетској.

-Добро је што се на томе почело интензивније ради и што смо коначно схватили да се најбоље и највише зарађује на ономе што се зове сервис на плажи, а што ће потиснути једно, грубо речено, неукусно угоститељство. Оно што треба истаћи као квалитетно јесте да су гости на нашим плажама веома добро снабдјевени свим врстама услуга, почев од тушева, кабина, телефона, па до видео игра или столова за билјард.

-Оно на шта се ми жаљимо - истиче Миховић и што би требало да се мијења јесу следеће три ствари. Прво, саобраћај

на мору, за који мислим да је ове године био нешто боље регулисан него прошле, али неовољно.

Други проблем је чистота мора, иако је ове године, због мањег броја купача и умјеренијег коришћења канализационих капацитета, била на бољем нивоу у односу на прошлу сезону. Направили смо приједлог мјера и понудили га Влади РЦГ, а она га прослиједила свим локалним самоуправним општинама да почну санацију, регулацију и пречишћавање канализационих испуста.

Трећи проблем је комунални ред, односно генерализовање огромних комуналних и санитарних проблема које стварају грађани и туристи. У овом тренутку имамо неограничен и некајњено пуштење на плажи, довољење домаћих животниња, шампонирање у мору, уношење и припрему хране, много тога што никаде у свијету није дозвољено. Оно што би ми могли да урадимо по том питању је да поставимо табле упозорења дуж цијеле црногорске обале.

У ЈП Морско добро РЦГ ове сезоне радио се на смањењу броја привремених објеката на подручју Будве, Петроваца, Улциња, Сутомора, Игале... Међутим, на шеталиштима дуж цијелог приморја било је честих ноћних „ускакања“ ситних трговца кукурузом, цигари-

ма, бижутеријом соковима што надлежне инспекцијске службе нису на вријеме могле да спријече.

-Важан сегмент овог посла у свакој сезони јесте контрола коришћења и организације на обали - истиче Миховић - па смо то и радићи свакодневно. Имали смо свакодневне изјаве, посебно за Будву, где је један наш радник контролисао плаже од Буљарице до Јаза, а сарађивали смо и са комуналним службама.

Све скупа, можемо да оцјенимо као добро - на крају каже Рајко Миховић, - али да може бити и много боље, па на томе треба и да, се ради.

Ана КОСТОВИЋ

АКТУЕЛНОСТИ

ИМЕЂУ ДВА БРОЈА

О ПОСТКОМУНИСТИЧКОЈ ДЕМОКРАТИЈИ

Највише пажње посвећено је ширим теоријским и методолошким проблемима демократије и демократске трансформације, проблемима, условима и претпоставкама демократске транзиције.

На скупу су доминирали проблеми и тешкоће демократске трансформације посткомунистичких земаља, посебно у Југославији. Као цен-

- У организацији Југословенског удружења за Југошевске науке у хотелу „Мојрек“ у Будви од 10. до 12. септембра одржан међународни научни склоп под називом „Моћност и могућности српске посткомунистичке демократизације“

- На склопу учествовало гвадесет научних радника из Југославије, Сједињених америчких држава, Канаде и Мађарске.

транално поставило се питање: који су основни разлози толиких разлика у степену укупног друштвено-економског развоја и у степену демократизације између поједињих група земаља.

Највећи број учесника у расправи је нагласио да је економска транзиција, посебно својинска, основна претпоставка демократизације политичког система.

Знатан дио пажње по-

свећен је анализи разлога, како је речено, ауторитарних тенденција у Југославији.

Истакнуто је да се СРЈ може успоставити као федерација државе, хетерогене државе након уставне сагласности Србије и Црне Горе и да ће одржавање федерације зависити од правно и политички конкретног поступка њене реформе.

САВЈЕТОВАЊА

МЈЕСТО И УЛОГА ФИНАНСИЈСКИХ ТРЖИШТА

• Од 15. до 17. септембра у хотелима „Маестрал“ и „Краљичина плажа“ у Милочеру, одржано је традиционално, седмо савјетовање економиста Југославије на тему: „Финансијска индустрија - мјесто и улога у новим условима“

На савјетовању је учествовало 500 економиста из Црне Горе и Србије, а организатори су били савези економиста Црне Горе и Србије уз помоћ Београдске берзе, Монтенегро безре, Тргишића новца из Београда, Еки брокера и Монте-Адрије из Београда.

Први референт на првој пленарној сједници проф. др Веселин Вукотић, предсједник Савеза економиста Црне Горе, упознао је присутне о току приватизације и развоја тржишта капитала како дијела програма економских реформи у Црној

Гори. Истакао је да се приватизацији у Црној Гори приступа као дијелу укупног програма економских реформи јер су отпочели процеси изградње једног новог економског система, нових институција тржишних система, а у току је и рад на појединим дјеловима економске реформе, посебно када је ријеч о пореклој реформи, реформи обрачунског система и спољно-трговинске дјелатности.

Без новог својинског оквира, без приватне својине као базичне својине у друштву, не могу

се спроводити радикалне реформе.

О постприватизационим процесима у предузећима говорио је проф. др Драган Ђуричић, предсједник Савеза економиста Србије, наводећи да смо наивно вјеровали да фиксиран девизни курс елиминише највећи дио инфлацијоног притиска у условима неизбалansiranog platnog bilansa i neizbalansiranog budžeta. Вјеровали смо да се monetizacija привреде може постићи штампањем новца уместо докапitalizacijom предузећа i banaka што је довело до

велике заблуде - рекао је Ђуричић.

Финансијско тржиште, могућности и ограничења, припрема предузећа за страна улагања, ваучерска приватизација, приватизација кроз стечај, хипотекарно тржиште у Црној Гори, приватизација у Црној Гори и Србији, правила тендера, продаје - биле су неке од тема савјетовања југословенских економиста у Милочеру које је показало да економисти Црне Горе и Србије имају много заједничких тема о којима желе да разговарају.

РЕФОРМА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

• У организацији Министарства правде и фондације „Конрад Аденауер“ у Будви 17. септембра одржано савјетовање о реформи локалне самоуправе у Црној Гори на тему „Грађанин - ойшина - држава“.

Министар правде Драган Шоћ је рекао да сам назив савјетовања говори о суштинским реформским намјерама Владе Републике Црне Горе и Министарства правде у области управе и локалне самоуправе у Црној Гори. Ми у Црној Гори, рекао је он сада желимо да у центру коначно буде грађанин као активни су-

бјект, а не објект. Општина, као први облик његовог организовања и функционисања, на другом је мјесту, а тек потом држава која објединије ту цјелину.

Говорећи о теми савјетовања помоћник министра правде др Ђорђије Блајић је рекао да је Црна Гора на почетку успостављања новог си-

стема локалне самоуправе, сагласно свим европским стандардима које имају земље западне Европе.

- Грађанин сада треба да од некадашњег поданника постане носилац власти и да буде одговоран за вршење те власти. Органи локалне самоуправе истовремено треба да буду сервис и да буду

на услуги грађанима - истакао је Блајић.

Савјетовању су присуствовали: директор сарајевског представништва фондације „Конрад Аденауер“ Грегор Расел, предсједник политичког удружења „Брандебург“ Вернер Грос и проф. др Ралф Амеки, директор Бирса њемачке локалне самоуправе у Бриселу.

ТРАНСФОРМАЦИЈА ВЕТЕРИНАРСКЕ УСТАНОВЕ

• У хотелу „Александар“ у Будви, од 15. до 17. септембра одржано је савјетовање ветеринара Црне Горе, Србије и Републике Српске посвећено клиничкој патологији и терапији животиња.

Организатори овог скupa на коме је присуствовало око 100 учесника су Факултет ветеринарске медицине Универзитета у Београду и Јавна ветеринарска установа Црне Горе.

Говорећи о организацији ветеринарске службе у Црној Гори др Миленко Стеванчевић, директор Јавне ветеринарске установе Цр-

не Горе је нагласио да је Црна Гора солидно покрivena ветеринарским установама и пунктовима на читавом подручју. Влада Републике Црне Горе планирала да у овој години утроши укупно 12 милиона динара само на превентивну здравствену заштиту и вакцинације животиња. Републичка влада је раније донијела конкретан про-

грам за оживљавање стамбеног задругарства у републици.

По њеним ријечима, Црна Гора ће до краја године приступити спровођењу стамбене реформе на основу студије коју је урадило Министарство уређења простора, а коју ускоро треба да усвоји црногорска влада.

ТУРИСТИ ИЗ ХРВАТСКЕ

• У организацији туристичких агенција „Адријатик екскурс“ из Будве и „Атлас“ из Дубровника, 3. септембра на једнодневни излази у Црну Гору дојүшовали људи из Хрватске који бораве на дубровачкој ривијери.

Група од 70 туриста из Њемачке, Италије и Словеније посетила је Котор, Његуше, Цетиње, Свети Стефан и Будву и у поподневним сатима вратила се у Хрватску.

Захваљујући договору ту-

ристичких агенција „Адријатик екскурс“ и „Атлас“ сваког четвртка током септембра и октобра аутобусима ће, преко граничног прелаза Дебели бrijeg, долазити туристи из Хрватске у Црну Гору.

РИБАРСКА ДРАМА

ПОМОЋ У ПРАВИ ЧАС

• Припадници Пловне јединице МУП Црне Горе, спасили рибара Србислава Вуловића из Будве је полицију и убрзо је почела потрага за Србиславом који је остао у чамцу. Пловна јединица МУП-а је испловила са неколико глисера и након више од 90 минута тражења пронашли су беспомоћног рибара у чамцу који је плутао морем.

Припремио
Ранко ПАВИЋЕВИЋ

ОЖИВЈЕЛА ГРАДИЛИШТА

• Ој 15. септембра градилишта на Јадрану је је престала да важи Одлука о промјесечној забрани извођења свих врста грађевинских радова у шоку трајања туристичке сезоне.

Надлежни у општини Будва кажу да се сада градња може несметано одвијати за оне градитеље који имају потребну документацију и сагласности за извођење грађевинских радова. У свим осталим случајевима инспекција

ће онемогућити градњу. Формирањем и дјеловањем општинске комуналне инспекције у Будви дивља градња је знатно мања него раније јер су комунални инспектори свакодневно на терену.

САВЈЕТОВАЊЕ ПРАВНИКА

• У Модерној галерији у Будви 12. септембра одржана је духовна академија на тему: „Савремено тумачење Библије“.

Говорио је протојереј др Драган Милин, професор Теолошког факултета у Београду, а у програму је учествовао и црквени хор „Свети Јевстатије Превлачаки“ из Будве.

Организатори вечери су: Православни духовни центар „Свети Стеван Штиљановић“ из Будве и Црквена општина Будве.

МИНИЈ „ПРОТЈЕРАН“ ИЗ ШКОЛЕ

• У средњој школи „Данило Киш“ у Будви одлучили су да школу морају обавезно да долазе „присједијоје ојевени“ и ученици и професори, као и униформисано поноћно облеке.

Ова одлука наишла је на одобравање и код родитеља и код оних који треба да је поштују и спроведу.

Правих дана школске године нико из школе није био враћен кући, због тога што је дошао у шорцу, мини сукњи или хеланкама.

КОНФЕРЕНЦИЈА О ОТПАДНИМ ВОДАМА

У хотелу „Аvala“ у Будви 21. и 22. септембра у организацији Удружења за технологију воде, одржана је Двадесетета међународна конференција на тему: „Отпадне воде и комунални чврсти отпад“.

У раду конференције је учествовало 180 стручњака из Југославије и један број гостију из Македоније, Републике Српске, Словеније, Мађарске, Француске и Њемачке.

Конференција се бавила темама: пречишћавање отпадних вода, организација контроле анцедентних загађења, мерење квалитета отпадних вода, одлагање отпада и посебном тематском целином која је била посвећена загађењу изазваном НАТО бомбардовањем.

Припремио
Ранко ПАВИЋЕВИЋ

ИНТЕРВЈУ „ПРИМОРСКИХ НОВИНА“

НАДА КРИВОКАПИЋ, СЕКРЕТАР СЕКРЕТАРИЈАТА ЗА УРБАНИЗАМ

ГРАДЊА КВАРИ ПЛНОВЕ

- Усково ревизија ГУП-а за Јогоручје од Светог Стефана до Буљарице
- Планови најчешће касне због нејакурних геодетских Јогорућа
- За одсјајање о јланова одговорни градитељи и грађевинска инспекција
- Како ћоја јлану Јогоричне стамбене зграде у пракси постајају санови за јаршиште
- Болја концрола градње, а не мораторијум
- Предстоји урбанизација сеоској Јогоручја

Урбанизам је у нашој општини тема о којој се разговара и расправља на сваком мјесту, с различитим погледима, мишљењима и интересима. Постало је и то питање у које се свако разумије, о коме свако просуђује и пресуђује, понајвише по оној „да се ја питам...“ или „кад бих се ја питам...“ Да ли је урбанизам са свим оним око њега и везано с њим тако просто питање, или много сложеније него што нам се чини, покушали smo да разјаснимо у разговору с Надом Кривокапић, секретаром Секретаријата за урбанизам, која је на тој дужности нешто дуже од годину дана.

■ На почетку, иако се „све“ зна о урбанизму, било би добро да кажете шта је све надлежност Секретаријата за урбанизам?

- Секретаријат за урбанизам врши послове локалне управе који се односе на израду наџрта и предлога одлука из оквира надлежности општине у области урбанизма и просторног планирања, израду, доношење и спровођење просторних и урбанистичких планова и праћење реализације просторних и урбанистичких планова ради приступања изради њихове ревизије, односно измјена и допуна у складу с потребама развоја општине. Секретаријат за урбанизам у управном поступку рјешава захтјеве за издавање урбанистичко-техничких услова, локацију, изградњу, реконструкцију и адаптацију објекта, изузев објекта од интереса за Републику, затим образује комисије за технички пријем објекта и издаје одобрења за употребу објекта (изузев објекта од интереса за Републику), одобрава пренамјену, односно промјену намјене објекта, издаје изводе из просторних и урбанистичких поланова и даје урбанистичку сагласност на пројектну документацију.

У надлежности овог Секретаријата је и припремање прописа и програма који се односе на постављање и уклањање привремених објекта, припремање одлуке о висини накнаде за привремено коришћење неизграђеног градског грађевинског земљишта, најава дјела локалних комуналних такси које се односе на послове који су у надлежности овог Секретаријата и припремање аналитично-информативних материјала из надлежности секретаријата за потребе Скупштине општине и предсједника Општине.

■ Подручје општине Будва је поприлично урбанизовано. Какви су даљи планови, који су планови у изради, а који се планирају у наредном периоду?

- У урбанистичком смислу нашу општину карактеришу постојање релативно великог броја урбанистичких планова. У току су ревизије Генералног урбанистичког плана - II фаза за простор Светог Сте-

фана, Режевића, Петровца и Буљарице, ревизија детаљних урбанистичких планова Буљарица, Дубровица I, Дубровица II, Бијели до, Пржно-Каменово и Словенска плаја и ревизија урбанистичких пројекта Светог Стефана-Шумет и Старог града. Донесене су одлуке да се изради детаљни урбанистички план Будва-центрар и урбанистички пројекат Розино који је већ урађен у фази наџрта. Ревизија Генералног урбанистичког плана општине Будва из 1986. године за подручје Будве и Бечића је завршена 1995. године, а други дио плана од Светог Стефана до Буљарице који ради Институт за урбанизам и архитектuru Србије из Београда је у изради. Најрт тог дјела ГУП-а може се очекивати крајем ове или почетком идуће године. Један од разлога што планови касне најчешће су нејакурне геодетске подлоге дјоко нам доставља Дирекција за некретнине. Зато се враћене на дораду геодетске подлоге за неколико планова.

■ Будва се интензивно гради, али питаје је да ли ту градњу прати и оговарајући развој. Односно, да ли је изградња стамбених објеката претекла развој инфраструктуре, јавних објеката и садржаја. Како ви оцењујете досад предузеће мјере на планирању и реализацији донијетих планова и што планирате у наредном периоду. Другим ријечима, како ће Будва урбанизовати (и изградити) у наредном периоду?

- За изградњу стамбених објеката на подручју будванске школске може се рећи да је у одређеној мјери претекла развој инфраструктуре.

Реализација планова и градња по издатим одобрењима мора се више поштовати од надлежне грађевинске инспекције јер инвеститори одступају од услова који су дати. Да се градило по плановима и издатим одобрењима не било оваквих диспропорција. Надам се да ће се Будва убудуће изградити у складу с плановима.

■ Урбанистички планови су нам, углавном, добри, али у њиховој реализацији често долази до одступања. Бесправна градња, почев од мањег одступања од урбанистичко-техничке документације па до нападног одступања од урбанистичког плана, у нашој општини направила је до- ста проблема. Често се за све то окривљује урбанистичка служба. Можете ли објаснити како долази до тих одступања и колики је у томе чији допринос и одговорност?

- Тачно је да у реализацији планова често долази до одступања, а разлог томе у првом реду је градња мимо урбанистичких планова. Ради се о прекорачењима у габариту и спратности објекта мимо одобрених урбанистичко-техничких услова издатих од Секретаријата за урбанизам. Од-

говорност за бесправну градњу у било ком виду треба да сносе несавесни инвеститори, тј. градитељи, и грађевинска инспекција у чијој је надлежности контрола градње. Секретаријат за урбанизам ту није надлежан.

■ Они којима смета претпоставка градња оптужују надлежне службе и организације за легализацију бесправне граде, за злоупотребу члана 53. Закона о планирању и уређењу простора, за „болећиност“ према великим градама и њиховим власницима и градитељима. Да ли је то и колико тачно и шта је ту надлежност и одговорност Секретаријата за урбанизам и архитектuru Србије?

- Члан 53. Закона о планирању и уређењу простора у ставу 1. предвиђа да орган локалне управе надлежан за послове уређења простора, изузетно, може одобравати мање измјене просторног и урбанистичког плана ако су оне у складу са намјеном површине из ових планова и под условом да не угрожавају сусједне објекте и амбијенталне вриједности. У Секретаријату за урбанизам га најчешће користимо за локације на којима је важећим плановима узртани релативно мали габарит у односу на урбанистичку парцелу тако да у одређеним предметима урганистичким условима повећавамо планирани габарит објекта или спратност до мјере до које се не угрожава основни концепт плана, као и оптимални услови станововања у простору.

У том смислу приликом примјене члана 53. руководимо се ограничавајућим факторима сходно основном концепту плана за тај простор, а то су: заузетост терена 33% и изграђеност објекта 100% у односу на величину урбанистичке парцеле.

Законом о планирању и уређењу простора, као и Законом о изградњи и финансирању инвестиционих објеката регулисани је у којим предметима надлежни републички орган управе, односно Министарство уређења простора, издаје потребну урбанистичко-техничку документацију. То су, између осталих, стамбене зграде са осам и више стамбених јединица, односно стамбено-пословне зграде високе преко пет надземних етажа.

■ У последњих седам-осам година у нашој општини, посебно у будванском пољу, изражена је изградња стамбених објеката са становима за тржиште. Приговори су да се са том градњом претјерало, да се земљиште нерационално користи, да се не повратно губи за различите садржаје који Будви недостају, да се оптерећи инфраструктура... Какво је ваше мишљење да ли су ти приговори основани и ако јесу шта може урадити Секретаријат за урбанизам да се

НАДА КРИВОКАПИЋ: Оговариоши за бесправну градњу сносе несавесни инвеститори

стане поправи?

- Приговори су у потпуности основани, а Секретаријат за урбанизам настоји да се таква тенденција заустави. Имамо примјера да се у одобреној техничкој документацији, тј. главном пројекту, приказују породичне стамбене куће, а на терену се граде колективне стамбене куће, а на терену се граде колективне стамбене зграде. Све је то изван наше надлежности, а надлежна грађевинска инспекција треба да обезбиједи да се, једnostavno, на терену не гради другачије него што је одредила урбанистичка служба.

■ Као одговор на интензивну градњу помиње се и мораторијум за сваку градњу. Да ли је то прихватљivo решење и шта би оно значило за нашу општину?

- Приликом реализације планова долази до знатних пробијања планираних капацитета у сваком погледу, па се отуда јавља идеја о мораторијуму за сваку градњу што ни у ком случају није прихватљиво. Заустављањем сваке градње, где би дошли под удар и неопходне и оправдане инвестиције, довео би се у питање развој општине што није може бити циљ. Ова негативна тенденција се мора зауставити у складу са законским прописима који регулишу ове материје. Ако се притом мисли на стављање мораторијума на планове, наглашавам да се план може ставити ван снаге искључиво на законом прописан начин. Боље је, ипак, да се доносе и посебне одлуке о уређивању општине.

■ На посљедњој сједници Скупштине општине најављено је усвојење нацрти уређивања грађевинског земљишта и изградње грађевинског земљишта у општини. Што ће се даље радити и када се очекује поновно одлучивање о тим документима?

- Планирамо да нацрте уређивања грађевинског земљишта у општини и да се усвоје у постојећим урбанистичким плановима. С тим у вези је и иницијатива ЈП за управљање морским добрим за одређивање локација за изградњу приморских туристичких мјеста. Како се, дакле, изградије и уређује наша обала у најужем смислу те ријечи и какви су наредни планови?

- Иницијатива ЈП за управљање морским добрим за одређивање локација за изградњу приморских туристичких мјеста најквалитетније плаже као што су Јаз, Бечић, Лучице итд. Постоји бојазан да ће се изградњом физичких структура непосредно уз плажу девастирати квалитетан простор у заљеју који се наслажа на обалу. Што се тиче одређених објеката који се изградију дуж наше обале за њих постоје урбанистичко-технички услови и одобрења од стране Секретаријата за урбанизам, издати сходно важећим плановима.

■ Изградња је већ поодавно захватали и наша села, посебно она која су у непосредном заљеју. Као ту градњу контролисати и усмијеравати с обзиром да градско подручје постаје све више тјесно и да ће неизланска градња отежати урбанизацију сеоског подручја, а она ће усиљедити прије или касније?

- Наш став је да се у наредном периоду донесу одлуке о приступању изради детаљних урбанистичких планова за сеоска подручја, а посебно за она која су „нападнута“ бесправном градњом. Тако ћемо за наредну сједницу Скупштине општине предложити доношење одлуке о приступању изради детаљног урбанистичког плана Пријевор. За одређене мање сеоске групације испитује се законска могућност израде планова мањих насеља.

■ Привремени објекти су годинама предмет приговора и критика. Како ово вишестruko нужно зло уклонiti у изглед и функције наше општине да би било мање приговора?

- Радимо поступно на смањењу броја привремених локација тако што Програмом привременог коришћења неизграђеног градског грађевинског земљишта у општини употреби, а који се доноси почетком сваке године, не само да смањујемо број објеката већ и одређене локације на којима се по нашем мишљењу могу груписати одређени објекти као привремени уз наше урбанистичко-техничке услове.

■ На крају, колико је (не)захвально бити секретар Секретаријата за урбанизам с обзиром да је овајаје посебно врло и да је, с обзиром на честе промјене, на њој тешко дуже опстати?

- Ово радно мјесто је тешко с обзиром на сложност и обим послова и одговорност, а колико ћу опстати - видјећемо.

Разговарао:
Васо М. СТАНИШИЋ

АКТУЕЛНОСТИ

ИЗ РЕПОРТЕРСКЕ БИЉЕЖНИЦЕ

ЦИЈЕПАЊЕ ЗЛА

- Кају да је нада спас за душу, да најбоље спира стрес, када су зла времена, као ова данашња - упитно нас гледа Коле, док на тераси „Бамбуса“ у Будви бистримо нашу невољу.

- Па надаш ли се - питам блесаво тек да нешто кажем, примјеђујући да је до скора равно чело мог друга, добило двије дуге бразде, стопљене у огромну бору која стражари над његовим готово дјечјим лицем.

- Није више Коле весео - као да ми погађа мисли, тико ће мој другар, доскора квасац сваког весеља на шег друштва. - Задњих мјесеци и не спавам добро, лоше се будим, нарочито ако је укључен радио, па чујем све те вијести које само онеспокоје. Шетам као суманут, па када се уморим задријем на столици. И понекада, када се тргнем послије мало сна, учини ми се да сам сањао. Ружко сањао.

Таман што је стигла друга кригла точеног - управо смо у кварту били отворили дане пива - нешто веселији Мићо изнесе предлог: хайде да питамо Јану како се лијече патње. Она је претурила вијек, зна то, биће ногвинар и за тебе занимљиво. А није ни далеко.

Насеље необичног имена изнад повећег моста код Сутомора, одавно ми је запаметио, али нисам зализио. Зову га Брда. Јана Ковач прича нешто сину Филипу који је напунио седамдесет шесте! Лијеп сунчан дан, пред њивовим каменом кућом тишина.

- Јес' богами, прије који дан сам напунила стоту. Охете тачно: е, било је то када је ово љето деведесет

девето почело. Прославили smo то уз мало вина и колача, бискајући по животу мом, дугачком. Знаш, прауна Маријета ме задиркивала, она нешто пише. Па и о мени хоће. Добра моја ученица...

Јана Витић је рођена задње године прошлога вијека у насељу Шушањ код Бара. Отац Никола био је кувар у дворцу краља Николе у Бару, на Тополици...

- Како га не памтим, једном ми је ставио у крило, миљао по коси, дао ми бомбоне. Добри краљ Никола, обичан човјек. А што и кога све не памтим: И Франаљу Јосифа и краља Александра и Тита с којим сам најдуже проживјела. И богојами најбоље. У првом свјетском рату била сам у изbjeglištvu u Dubrovniku, потом сам живјела у Београду. Када ми је било двадесет удала сам се за Петра Ковача. Лијепо смо живјели, изродили Марину и Филипа који је млађи од ње двије године. Умро ми је Петар прије седам година, а замало да и он доживи стоту. Фалиле су само двије...

Књига је оно што је Јани у сваком тренутку на доквјат руке. Читала је цијовијек, чини то још увијек. Вид попустio, па је то нервira, јер толико, вели, има још да прочита.

- Ja вам могу причати што су казали други, паметни... Но, znate viti to, sve pametno je već napisano. Treba samo to trajkiti i usvaljati. A ono iz mog života je sve obično. Iako je dug, predut.

Нисам питao Јану Ковач шto је пила и јела tokom dugog svog viječka, шto чини dobro, a што ne organizmuju ljudskom od ovozemaljskih

плодова. Ведра старица, koštujuća po licu, mudre riječi koja zvoni nakon pauze koju vještoto odmjerava poslije svake izgovorene, gledala me je nekoliko trenutaka iza debelih načvara. I kađe da je znala o čemu bismos, tiko je prozvorila:

- Ratovi su zla naјlučje, jer ih ljudi vode. Zla sam se nagledala a, evo, i danas me poходи. Gađali su skoro tu Crni rt kod Sutomora. A tamam sam mislila da ću mirno sklopiti очi ostavljajući u veselicu djeju moju, i ostalu. No, što možemo. Od nevoje se i sjekirajcije može puhi, a to je цијепање једног зла na двоје, na troje, na više. Umnjavanje nešreće. Jedno sam, chini mi se, naučila za prototeklih sto ljeti: na stvari i događaje na koje ne možesh da uticash, ne osvrhi se. Ŋegoš je to kroz usta umnjog igumana Stefa na rekao nešto dрукчије i mnogo bolje: "sve što dođe ja sam mu naredad". E, to je i neka moja filozofija. Mislim da se duša tako spasava, a da pritom, naravno, nikome зло ne učiniš.

***

Pricha Jane Kovac dugo mjeđu zvoni u glavi. Namjeravao sam da ponovo odem do nje, da malo o прочitanim knjigama i животu nečnom pričamo. I o drugome. Njajlost, više se nismo vidjeli. Jane Kovac je sklopila svoje umorne очi ubrzo poslije stotog rođendana. Ostale su na polici u staroj kući knjige. Pročitane. I mudre riječi koje važa pamtiti.

С.Ш.ГРЕГОВИЋ

ЈУЖНИ ЈАДРАН ПОСТАО - СУЗА МЕДИТЕРАНА

ПОСЛИЈЕ ДЕЛФИНА, КОРЊАЧЕ....

Одјавоно нешто слично није забиљежено у нашем мору: стigli su делфини, потом и корњаче, море није „цвјетalo“ tokom avgusta, kada је темперatura његова достизала i 26 Целзијусових.

У Институту за биологiju mora u Kotoru су прије неšto dan kazali da је Jadran ovog љетa bio најчистiji u poslednjih pet godina. Istraživanja koja су obavљena na 55 локалитета дуж Црнogorskog primorja dala su izvanredne rezultate. Od 26 plazha na otvorenom moru, gdje spada i područje opštine Budva, čak je 16 prve kategorije. Mjerenia je, naравno, voda ispred njih.

У Боки Kоторској већина од 28 plazha ispred kojih су vršena mjerenja, takođe spadaju u prvu kategoriju. Voda uopšte nije imala никакvih bakterija.

Po svoj priči izuzetno чистo mоре, које је уз то било i веома toplo, privuklo је несвакидашње становнике. Prvo je u Bokokotorski zalivu stigla „grupa“ delfina koji su ubrzo postali atrakcija za goste i domaćine. No, jedan od njih je stradao, aли od људске ruke. Našao se, naime, u zoni gdje je „operisao“ dinamički. Preostali iz jata su zasad još u vodama zaliva.

Prije nekoliko dana u

moru kod Doњe Laštive, primjeđene su dviјe morske korњače čiji je oklop dužine između јednog i јednog i po metra. U Institutu za biologiju mora ističu da su pojavili i delfina i korњaca pogodovale toplice morske struje i чista voda.

Korњače su inache stanovnici toplih mora i naivječa je u Boku stigla prije nešto više od deset godina. Ustrijeljeno je једan ribar iz Orahovca dok se igrala s čuvem delfinkom Jošom. Imala je 400 kilograma.

Joša je kasnije stradao u moru kod Dubrovnika.

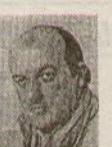
С.Ш.ГРЕГОВИЋ

ХАЛО? ОТКАНИТЕ МИ ЛЕТ ЗА ДИЗНИ-ПЕНДИ РЕЗЕРВИШТЕ МИ МЈЕСТО НА ОСТРВУ „НЕНАДХОДИДЕЈ“.

ДНЕВНИК Н(обинара) Н(адничара)

Пише: Сабо Грегорић

СВЕШТЕНИЦИ
ГРЕШНЕ ЦРКВЕ

Шеснаестога avgusta.

Плави се јадран таласа... Пошто средње нема поодавно, одмаре нека нова класа, они које је Lalić прије двадесетак година нашао у крају, истински тада ситној, и уплашио се да се не докопају положаја. Дошли су до паре, а уз њих је туристички полусвјет. Они који одмар плајају на рате, чековима, а готовине немају ни за цигаре. Плаже су крцате.

Петнаест је година од како је скlopio очи весели Dushko Radović чије је основно занимање било откривање мана и врлина својих супружника. Eh, како је то чинио...

Двадесетога avgusta. Feribot „Лабурнум“ је поподне имао необичан укрција на пучини. На 28 milja daljeku od Bara našao je na maličima, prepun putnika i vođe. Barka duga једва desetak metara, a u њој 69 Roma, već do pojasa u води. Kada su ih popeli na brod почeli su da ljube paljubu; da nije u tom trenutku našao велики brod њима bi se hraniile ribe. „Лабурнум“ је промијенио курс: уместо у Бари, дошао је у Bar.

Двадесет другога avgusta. Obalom, između Boke i Budve, plutaју лешеви. Jutros ih je nađeno 17, vele imena ih više od stotinе. Jeđan drugi čamač, sличne dužine kao ovaј iz prethodnog pasusa, poveo je 105 Roma prema Italiji. Svoju smrt je svaki platilo između hiljadu i dvije i po hiljadu maraka. Neki „превозници“ су ухапšeni, за другима се трагa, гости и домаћini izbjegavaju kupanje. Jadran je postao velika grobница veselih Cigana, који су бježali od zlih ljudi.

Двадесет четвртога avgusta. Na danas dan prije sto godina rođen je Хорхе Luis Борхес. „Da bi bila написана dobra прича, треба чекати, a онда ће се прича појавити, само треба што мање на њу утицати“, објашњавао је славни писац који је твrdio da to ni nije. Волим цинike, али не баш у овој мјери - послиje једној почасовнog разговорa са Лорком у Buenos Airesu, Борхес је закључио „ovaј има дар за блебетање“. A након смрти пјесникove, kratko је komentarisao: „Dobro je što су ga pogubili.“

Bruhine pojačavaju na jugu, usija se asfalt i u Beogradu, a пензионере и комарци забилазе, примјеђују Мијан Трновити на дан када је пошао u mirovinu. Na Kosovu nova ubistva: u Prizrenu su Шиптари устријелили брачне парове Чучуревић, Милорада и Даница и Марковић, Рада и Стојанку. Чишћење се наставља.

На Госпоđinjan. Izjutra sam stidljivo честитао rođendan ženi (na lijepli li je dan udarila čelom) a onda su došli Miško Stojanović, Vađa Milošević, Božidar Pavlović... Основали smo Fondaciju „Božidar Milošević“, dogovorili сe da novinarska nagrada koja nosi име dragog mi prijatelja

и врлог колеге има југословенски карактер, да је добије најбољи дописник te године u земљи. Bash lijepon, bio je učinjeni serdar među dopisnicima. Ускоро ће и knjiga његовih tekstova iz štampe, које sam dugo prebitao i slagaо. Cjajno novinarsko štivo svećenika gršne crkve.

Шестога септембра. Из Budve otišao Svetislav Basara, koji je prethodno objasnio da Hinkovu nagradu nije dobio jer очekuje - Hinkovu. Rekla mu je Циганка pred „Mognom“, iako nije znala čime se bavi. Potpuno dijelim Basarino mišljenje da kafanе u našoj kulturi imaju značajnu ulogu od biblioteka. Tamo se, kajke on, skupljaјu dvije vrste ljudi - ološ i duhovit svijet. Političari stoga ne ulezu, jer u pravima se prepoznaaju, a s drugima ne maaju što da trage. S Basarom se opet nisam sred u Budvi, ne da mi se... Potražiš ga jesenac u Bačinoj Bazi.

U Budvu (opet) došao Bata Mihailović. Poslije samo desetak dana u Parizu, vratio se pred „Mognom“. Hinkova mi se, ovih dana, kajde nije lijepon dogodilo, pa kajdemo na kolache kod Ostoje. Тринаестога септембра. Opet otvaram izložbu, ovoga puta u „Avali“, kolleginičice Ranke Mihković. Plašim se da to ne postane hronično, jer sve više muzicama pred posjetiocima. Ranka, kao i Sabo Kokić, ili, da bi bokse Čura Jakić piše i slika. Za Čuru se nije znalo i još uviјek se ne zna je li mu bolje pristaјalo pero ili kiciča. Sabo izvjesno bolje piše prizu, a Ranka zasad, svoja razmišljanja stavlja na uvid čitaocima novina. U „Avalu“ je donijela Školu, koji vječito šumi pred žalom budvanskim, ali i dio stare Budve na koju je lijepon hotel nasložen. Poslije izložbe veoma je povališa „Primorske novine“. Čita ih, kajke u Podgorici, aли mi nije rekla kako do njih dolazi.

- Od ње ћe biti nešto, kajke mi Bato Brajović, prefinjeni profesor majstor akvarela, upisujuci se u њenu knjigu utisaka. - Veličku energiju je usmjerila ka bijelim platnim. Dan kasnije. Nase novinarstvo je pod crnim florm, „Politika“ je danas učinjenica: nema više Predrag-a Milojevića. У деведесет i devetoj se oprostio od ovoga viječka, čovjek koji je preživio dvije dinastije, tri Jugoslavije, četiri rata, pet sistema, objavio šest knjiga... Razgovaraо је za novine s Adolptom Hitlerom, Benitom Musolinijem, Ričardom Chermbronom, Winstonom Čerčilom... - Idem na put bez prtljaga. Putujem golih ruku, umrļanix mastilom - rekao je razmišljači o животном krajnjem.

Predrag Milojević nije imao za čim da žali. Њegovu čitaocu, međutim, imaju-

30. СЕПТЕМБРА 1999.

КУЛТУРА И УМЈЕТНОСТ

УЗГРЕДНЕ
ЗАБИЉЕШКЕ (13)

Пише: Ерих КОШ

Сартр у књизи - дневнику, „Лудорија рата“ наводи и за нас, данас, занимљиву изјаву тадашњег министра иностраних послова Велике Британије Чембрлена (оног с кишобраном у Минхену) говорећи о циљевима рата: „Неће се радити о томе да се поновно нацртају географске карте у складу с нашим победничким идејама, већ да се Европи понуди нови дух.“

Отприлике као што се и сад, после више од пола века говори.

***
Сви које сам знаю и за које питам - мртви су. А сви живи које срећем непознати су ми.

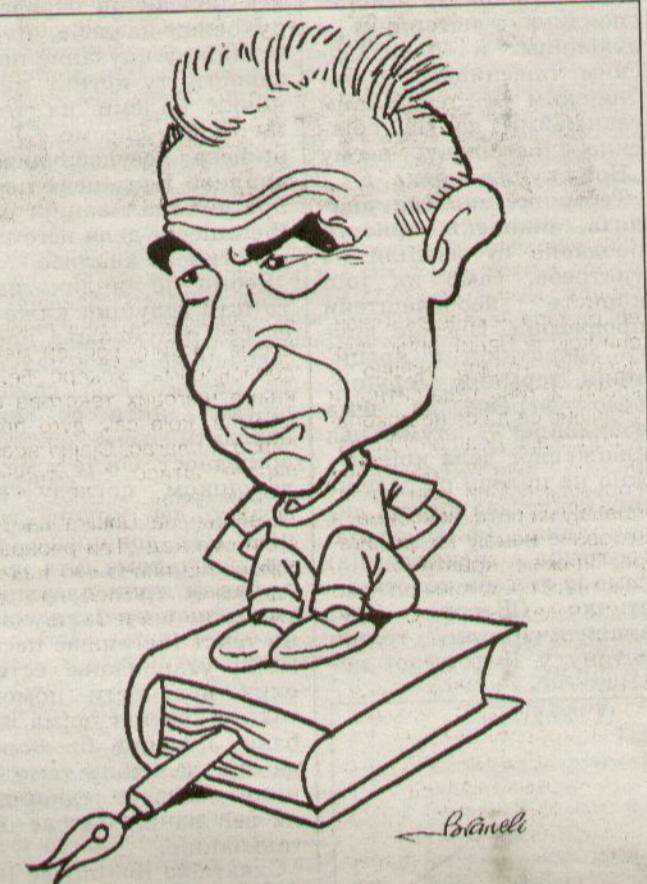
***
Сартр: „Увек су на Балкану убијали... Француз увек више или мање схвата Француску као Космос, усред безобличног, огромног и насиљног Универсума. Свет се креће, преко њега прелазе страшне олује, али то се Космоса не тиче.“ („Лудорија рата“)

***
„Писати значи осетити смисао ствари и учинити их бољим“
Жан Пол Сартр; исто

Каже Сартр / „Лудорија рата“: „Достојевски је писао: „Ако Бога нема, све је допуштено“ То је велика грешка трансценденције: Бог, постојао или не, морал је ствар „међу људима“, а Бог ту не треба да гура свој нос. Напротив, постојање морала - далеко од тога да доказује Бога - држи га на дистанци, јер оно је лична структура људске стварности“.

***
Умберто Еко, уважени професор философије и писац светских познатих романа, бест селера „Име руже“ и „Фукоовог клатна“ каже да је убио своју љубавницу слаником који је извео још чувени ренесансни мајстор, скулптор Челини, раскомадао је, и у коферу пребацио у Француску, заједно с неким славним сликама Тицијана и, рецимо, Карпача. Ухваћен при повратку на граници Швајцарске због шверца мале суме девиза, тучен и мучен, најзад је ипак пуштен својој кући будући да је признао да је био члан масонске и мафијашке ложе П2, што ће рећи у друштву са неким важним личностима италијанског јавног живота, а затим и оптужио мајку Терезу из Калкуте да је сарађивала с одредом комунистичких бораца Индије или Камбоџе.

Еко, се, разуме се, измотава. Али је карактеристично да то чини уважени философ и славни писац романа који су схваћени као озбиљан дорпин је романеској литератури, па прихваћени и од шире читалачке публике. (Као, уосталом, и код нас Милорад Павић, што наша критика, зачудо,

није приметила) што указује и на иронични став и скептично расположење читалаца. Као и то да је ослобођен као члан масонској мафијашке ложе и као политички потказиваč антикомунистичке тенденције и акције.

***
У причама и новинама, каже Еко, „да би деца заборавила колико су људи лоши, објашњено им је да су медведи добри. Уместо да им се поштено каже да су људи, а ко су „медведи“.

Умберто Еко: „Како говорити о животињама“

***
Умберто Еко се уствари измотава (код нас у преводу: „Како сам путовао с лососом“, а у оригиналу: „Il secondo Diario Minimo“). Измотавајући се он у исти мах и критикује, али то није иронична, саркастична и готово трагична критика из Флоберовог „Бувар и Пекишија“. Реч је о томе да се он у ствари игра, али не само игра - што може бити озбиљна ствар и за писца и за читаоца. Али он је већ у толикој мери сатуриран и литератуrom и философијом, па и дидактиком, критиком и самим игром, па сад у ствари само игра игре. Повремено терјајући шегу са нама, па и са самим собом.

***
„Човек који не верује у праведне ратове и, поштује само грађанске ратове у којима људи учествују против своје воље, зато што су их повукли за кошу, зато што је то питање части и што се мора. Свесни су ризика и опасности и надају се да то неће дugo трајати. Верујем да ову дубоку, доследну и доказану одбојност према рату дугујем платонским крвавим, здравим и невишим пражњењима која су допуштена у детињству.“

Умберто Еко: исто

„Шта ће донети једно детињство коме индустријски Божић покланја америчке лутке које причају, певају и саме корачају, јапански роботи који скчују и играју, теледигровани аутомобили чији механизам никад нећемо схватити... Стефано, сине мој, поклонићу ти пушке. Јер једна пушка није игра. Она је само полазна тачка.“

Умберто Еко: исто

***
Умберто Еко, поводом „Фонегановог бдења“ Цемса Џојса: „Молим вас опомените оне у редакцији да буду пажљиви кад ми шаљу књиге, на читање. Ја сам задужен за читање књига, на енглеском језику, а ви сте ми послали дело написано на неком, ћаво, ће га знати на ком језику.“

Негде после рата нашао сам у библиотеци Савеза књижевника оригинални примерак „Фонегановог бдења“, можда чак и првог издања, и утврдио да он садржи више од тридесетак страница, на kraju текста, као белешке и могућа објашњења пресумитивних грешака, штампарских, будући да аутор, Џојс, није стигао да прегледа листове коректуре, па се не зна шта је он намерно урадио, а шта се поткрапло издавачу!

Казао сам то јавно и то је у том тренутку представљало нечувену бласфемију, опадање једног модернистичког првосветштеника и знак моје конзервативности. Али, књига коју је Џојс писао седамнаест година и није никад завршио, мада често спомињана, па и хваљена (Хари Левин у књизи посвећеној Џојсу каже да је то можда најбољи роман који је ikad написан, а ако то није онда ће свакако после њега бити веома тешко писати романе).

КРУГ, ОБАЛОМ (10)

ПРОГНОЗА

Пише: Мило КРАЉ

Разговарао сам са многим писцима који су краће или дуже вријеме, провели у новинарству о томе колико им је оно „узело, а колико дало“. Разумије се, прије свега у односу на литературу. Одговори су били различити. Тако ми је, једном приликом, Михаило Лалић рекао да су то године које су му много сметале као писцу и да му је жао што новинарство није могао да напусти још раније (и ако га је рано напустио). Душан Костић, пак, имао је мишљење да му је новинарство, посебно док је радио као репортер, много више помагало него што га је „коштало“. Подсећао ме при том и на дуга путовања возом када се у сусрету са неким пејсажом не надно зачне пјесма (која, можда друкчије и не би), када оживи неко сјећање коме се, у доколици, свим препустиш, па се и оно „пресели“ у поезију; говорио је о многим сусретима са градовима и мјестима који су га испуњавали стваралачким „немиром“.

„Било је и оних који су на моје питање сlijedili раменима, говорећи: „Не знам, вјероватно ми је нешто дало, а нешто одузело, ко ће то сада изјерити...“

Моје тридесетогодишње бављење новинарством, односно искуство у њему, упућује ме на одговор сличан Костићевом. Али о томе, можда, другом неком приликом. Сада - једно горко сјећање на сам почетак који је био и тежак и, неријетко, трагикомичан.

Година је 1950. Одмах послије матурирања долазим, по „планској расподели“ у редакцију „Омладинског покрета“ на Цетињу, да радим као новинар - приправник (тада се то, чини ми се, звало „млађи сарадник“). Редакција, смјештена у три собичка зграде у Његошевој улици по много чему ме подсећала на дом глувоњијем (као да је у томе било неког чудног и симболичног предсказања будућности, заправо једног њеног дјела). А зашто је она изгледала тако када је била пуна младих, приčljivih људи? Зато што је тадашњи главни и одговорни уредник, један добар човјек и вјешти новинар, имао грдних проблема са чулима говора и слуха. Они који су прије мene дошли у редакцију били су научили (а ми смо тек имали да научимо) да се са њим споразумијевају покретима руку и прстију. Што није могло тако - исписивало се на цедуљицама, па је неко у шали редакцију назвао „дописном академијом“. На једној таквој цедуљици добио сам и ја

први редакциони задатак: требало је да напиша什 нешто о тада веома познатом културном умјетничком друштву „Његош“. Задатак, сам по себи, није био тежак, али човјек са којим је требало да разговарам - како ће се мало касније испоставити богами јесте!

Са једним добрано потрошеним оловчетом и пресавијеним табаком у цепу пошао сам на речну ми адресу. Пошто на моје божјакљиво куцање нико није одговарао, одшкринуо сам врата тек толико да видим има ли кога унутра. Било је, како да није било: крупан, намргођен момак сједио је за столом, задубљен у неке папире (тада је био омладински руководилац, касније функционер у полицији). Није ми одговорио на поздрав, дуго - чинило ми се вјечност - није ни подигао главу с папира, тек ме на крају искоса погледао. А онда: „Шта ћеш ти?“ Очигледно, збуњени седамнаестогодишњак, уз то у отрцаном одијелу, нијеничим завређивао његову пажњу, ни радозналост. Кажем му, вјероватно мудро, да сам новинар „Омладинског покрета“, да хоћу да пишем о Друштву чији је он предсједник....

- Дај да видим потврду да си новинар - осорно ће он. Наравно, хитро извукож из цепа папирић с печатом који је тада био наша једина новинарска легитимација и без кога се ни са којим званичником није могло ступити у пословни разговор. Дуго је и помно разгледао, а онда преломио: „Хајде, пиши!“ Ја - за цеп, а оловчета нигде. Устани, преврни све цепове - узалуд, нема га па нема.“ Шта, немаш оловку?“ - пита потомјешљиво. А онда, кошаркашком прецизношћу, баца на сто у углу за који сам већ сио, своју нову, шарену, добро зашиљену оловку. И каже уз то:

„Е, мој младићу, никако од тебе неће бити правог новинара.“

А затим крену да говори као на каквом митингу нешто о културној традицији, напредној омладини, о задацима Друштва у оквиру Петогодишњег плана, о дисциплинама у њему и, шта сад знам, о чему још... Нигде паузе, нигде предаха за питање.

Као и да не говори мени већ некој замишљеној маси, чак и млатара рукама. Вјероватно је на мене и заборавио. Али, кад се сјети коме говори, нагло ућута. И врати се у ону исту позу у којој сам га затекао. Спustи, наиме, поглед на своје папире.

Искористих то да шмутнем и без поздрава,

плашећи се да не почне да провjerava шта сам и како све записао.

Излазим на улицу, удишем свеж цетињски ваздух и питам се: шта би са проклетом оловком?

Још једном се пребирам и - ево је на дну капута кроз подерану поставу.

Да ли сам заиста постao „прави“ новинар - не знам, али сам се свог „прогнозера“ дуго сјећао, нарочито на почетку. У новинарству сам провео доста година - од дописника из црногорских градова до уредника неких листова и часописа. Ипак, у најтрајнијем сјећању - а било је у међувремену и многих важних послова и многих главобоља - остали су ми управо ти цетињски дани када смо, упркос свим невољама и неподнестима, заиста завољели новинарство, када смо мирис липа на цетињским улицама радо замјењивали отровним „мирисом“ олове у штампајама, када смо смо путујући трофејним камонима (аутобуса задуго није било) и смрзавајући се у њиховим каросеријама - путовање дојживљавали као пут у свијет непознатих чаролија, када смо учили да куцамо на једној (такође трофејној) писаћој машини, док је неко увијек стајао из наших леђа чекајући да завршимо и он узме машину...

Ипак, у свим тим годинама неријетко сам се сјећао човјека који ми је „прорекао“ овакву новинарску будућност. Било је тренутак кад бих му, послије неког успјешно обављеног посла, „одјерио“ (наравно у себи) одшаке на лакта, али било је и криза у којима ме сјећање на његове ријечи знало ошинути попут мјуње.

Временом сам заборавио на њега. Али где чуда: послије толико година, када је на моје професионално бављење новинарством стављена коначно тачка, пишући (опет за новине) један текст који никако није „ишаша“ - он, давно већ мртав, као да изрони из таме.

И „запита“ ме каква је била његова прогноза.

КУЛТУРА И УМЈЕТНОСТ

ПОГЛЕДИ

С пажњом сам прочитао у 440. броју „Приморских новина“ (Будва, 31. јула 1999) текст „Значење и дескрипција“ проф. др Синише Јелушића, написан поводом моје анализе Његошеве пјесме „Парис и Хелена или ноћ скупља вијека“. Такође сам у 441. броју ових знаменитих новина прочитао и текст „Два облика љубави“ Новице Милића. Порадовао сам се што је мој текст подстакао професора Јелушића да напише нешто о овој Његошевој песми, али сам се убрзо разочарао када сам увидео да је Јелушић одабрао погрешан пут за тумачење Његошевог песничког текста. Све што је написао, за право, говори о некохерентности Његовог текста, о потреби, интимној и интелектуалној, да се поводом Његошеве песме каже све што се казвати може и што се иказда и и где прочитало. То је стратешка грешка сваког интерпретатора, па и Јелушића. Књижевно дело не сме бити повод књижевном критичару да говори о себи, да показује своју учност, своје образовање.

Моје основне примедбе на Јелушићев текст методолошке су природе. У уводном делу текста пажљиви и обавештени читалац највише ће на низ проблематичних ставова о тумачењу књижевног дела. Очигледно, Јелушић критеријуме за тумачење књижевног дела тражи далеко, изван књижевног дела, а не у самом делу. Вешти се

ТУМАЧЕЊЕ ИЛИ БАНАЛИЗАЦИЈА

• Поводом шкеста „Значење и дескрипција“ Синише Јелушића објављеног у јулском броју „Приморских новина“

интерпретатор, свакако, служи теоријски утемељеним поступцима, али не сме те поступке, као што то Јелушић ради, да механички примјењује на одређено дело. Недопустиво је да Његошеву песму гура у прокрустовску постельју интерпретирања.

Како то Јелушић ради? Он нашироко тумачи, објашњава појам љубави у Његошевој песми јер, како он мисли, то је кључ за решавање стваралачке енгиме ове песме. Али, на свој начин објашњавајући појам љубави, Јелушић је истерао самог песника, тј. Његоша из његов песме, одузео му је његову стваралачку индивидуалност, угушио је његов сензибилитет и лични доживљај света. Игнорити погрешном методологијом песника из његове песме - то је опасно и недопустиво. Прогнati Његоша из песме „Ноћ скupљa вијека“, а Јелушић је то свакако урадио, зарад своје методологије, значи осиромашење песме, њено упрощавање и апсурдну генерализацију. Његошев дух живи у овој песми као израз његове животне и стваралачке генијалности. Јелушић је књижевну методологију схватио као циљ, а не као припомоћ и помоћно средство да се песма објасни.

Јелушић олако и непримишљено даје појму импресионизам негативну конотацију или, пак, не препознаје импресиони-

зам. Чини ми се, а воло бих да грешим, он не прави разлику између лаичког импресионизма и тзв. тумачењски утемељеног импресионизма. По свему судећи Јелушић је непозната основна типологија импресионизма као метода у науци о књижевности. Такође, желео бих да подсетим Јелушића на мисао Шкловског - да је бољи тумачењски утемељен импресионизам од сваке накарадне методологије.

У уводном делу текста

Јелушић се с правом окомио на позитивистички метод у науци о књижевности, на тзв. компаративно-историјску анализу, а сам је у току тумачења Његошеве песме пао у замке позитивизма и накарадног компаративно-историјског при-

ступа. Он попут позитивиста „законите“ кореспондира с историјом, с духовним и филозофским чињеницама, с библијским и теолошким сазнањима да би објаснио Његошеву песму „Ноћ скupљa вијека“.

Термини школска анализа, школски приступ поодавно су изашли из употребе, само их још користе необавештени професори. Постоје други адекватнији и прецизнији термини. Јелушићево уверење да нема озбиљнијег тумачења књижевног дела које нужно не полази од сазнањих искустава других дисциплина (филозофија, теологија, психологија) само је по себи позитивистичко (Шерер). Овај аналитичар не тражи истину у Његошевој пе-

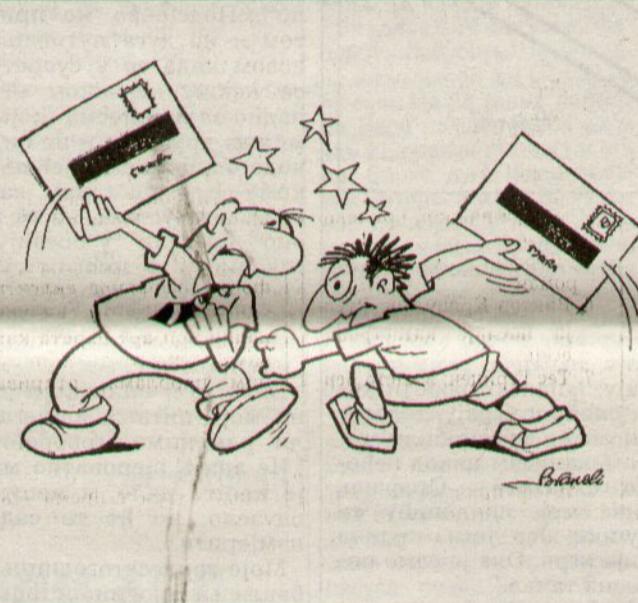
сми „Ноћ скupљa вијека“ већ полази од одређеног духовног наслеђа, па по принципу каузалне повезаности, ту истину механички калеми на текст Његошеве песме. Јелушићева псеудоерудитска анализа Његошеве песме пре је банализација овог Његошевог дела него што је истинска анализа.

Веома је индикативно то што Јелушић каже да се без разумевања појма љубави не може разумети песма „Ноћ скupљa вијека“, нити се може одредити њена естетска вриједност. Он је у методолошком погледу направио две крупне грешке: (1) доношење закључка о томе шта је то љубав и трансплатација тих сазнања и закључака на текст Његошеве песме и (2) утврђивање естетских вредности помоћу тако утврђеног појма љубави. Јелушић би морао да зна да избор теме не чини уметност једног дела већ начин његове организације.

Схватање Његошеве песме односом ерос - агапе (новогрчко агапи) ништа није ново. Било би добро да Јелушић и Милић прочитају Миодрага Поповића, Исидору Секулић, Аницију Савић Ребаџ, Бранка Поповића, Василија Калезића. Агапе /агапи и у старогрчком и у новогрчком опште је начело љубави, космичке и хришћанске. Сви досадашњи озбиљнији тумачи ове песме користе појам љубави у смислу агапе /агапи, али не користе

ове термине, и добро је што их не користе, и није потребно да их користе. Те, према томе, овај се Јелушићев оглед не може узети за „драгоцен улаз, приступ“, како то Милић каже, у тајну Његошеве песме.

За утврђивање појма љубави Јелушић је повезао у помоћ - Хераклита, Платона, Филолаја, апостола Павла, Б. Павловића, Исуса Христа, Булгакова, Соловјева, Берђајева, Хесиода, Емпедокла, Розанова и Мерешковског. Што је много, много је. А где су још духовни покрети, филозофска учења, хришћанска учења - и ко зна шта још. Уз све то, колико је Јелушић навео туђих мишљења и цитата и како их је наводио (доста неспретно, изопачио је нека изворна значења). Таква цитатоманска пропедеутика говори о одсуству интерпретаторског самопоуздања у раду овога аналитичара. Када бисмо којим случајем ослободили овај текст туђих мишљења и ставова не би остало ништа што припада његовом аутору. То је одсуство аналитичности, тумачењске маштovitosti и интуиције. Реч је, дакле, о псеудоерудитској еквидибрестици којом се банализује Његошева песма „Ноћ скupљa вијека“. Не знам шта ће бити даље када Јелушић настави своју анализу. Верујем неће остати ништа од Његошеве прелепе, узвишене и господствене песме. Овакво ме-

Скорен дневном службом, Борис је прилегао на нераспремљени кревет и сам нераспремљен, у одијелу, скинувши само ципеле. Дан је био при заласку, близио се вечерња тишина. Отежали капци су му се склапали, кад се огласио шум. Није га узнемирио, познавао је то стање предсна: као да крило птице окрзе таваницу, увијек тако, годинама, испред дубоког сна.

Догодило му се то први пут прошле године и то баш као и сада, на дежурству. Тада, као да је неко отшкринуо врата собе, пажљиво и мекано. Ово сад личи на шум грane под прозором, али кад се шум стао понављати, помислио је да се то јавља вода из водоводних цијеви; примиче се хладно вече и дежурни у котларници, баш сада, падом мрака, укључује гријање, па су вода и врела пара силовито покуљале у сасушене цијеви.

Борис се поиздигао на лактотве и начуљио уши: шуми негде нешто, попут воде, али није врела вода у радијаторима. Устао је и остао крај прозора. Сjetio се да је изнад њега соба дежурне сестре. Вријеме је кад су болесници нахрањени, подијељена им терапија и то се она, засигурно, ослобођена послова, мирно, у тушкини, купа. То њена пунчака рука разгреје и захвата воду у прегршт и запљускује уморно тијело. По том шуму воде, слутио је младо, обло колјено, свијено у лук: топле капљице и ваздушни мјехури сапунице, разлијевају се по њему, клизе по мазним листовима ногу. Никада није могао заборавити она рана јутарња купања у јавном купатилу у Цетињу, одмах послије рата, кад је с бијелом кошуљом испод мишке, умотаном у старе новине, журјио стазом великог парка, удишући јутарњу росну тишину и мириш првог опалог лишћа. Брзо се примицао тој неуједној уградици на крају града, пун раскриљене наде и жудње, као да је на трагу великих тајни. Чинило му се да је и небо изнад њега, које се није могло видjeti од високог дрвећа, пуно јутарњих крупних звијезда и да га, по изласку из парка, на дуго пошљунчаној стази, у вели-

чанственој космичкој опни, чека једна од њих.

Тамо, пред зградом, у ствари правоугаоном бараком, сачекивао га је дежурни бркајлија, неки брђанин, погорелац, коме су као милостињу дојијели овај посао, јер је једино он, крупан и мрачан, могао изаћи на крај с откупелом градском сиротињом и извитопереним самцима, који су се у великом броју појавили првих дана послије ослобођења, неприлагођени, ћутњиви и мрки, као дивља шума. Он би им, без ријечи, гурнуо испред себе, на мокри четвртасти пулт, мали излизак сапуна и главом мању на ону страну на којој се налазио мушки дио купатила, који је од женског био ограђен невјешто сашивеним шаторским крилима, изанђалим и мјестимично прордтим.

Замотуљак у коме се налазила кошуља, Борис је стављао у цеп капута и брзо се стао да свлачи. Одјеђу је морао везивати комад по комад, за рукаве и ногавице, у клупку, које би натакао на велики ексер, журићи да га први млауз топле воде дочека спремног испод туша. У том трену, извијали су се повици, једновремено и из мушких и женских дијела. Читав тај предио одјекивао је од повици купача, које су мјештани звали вранама, јер се од њихове галаме и дерњаве нијесу могли ни прозоре да отворе. Све је то личило на отрцани и давно испуњени циркус, препун излапљених младих жовотиња, које је јутарња глад нагонила на рику. Временом је сазнао и име човјека који пушта воду: звао се Рако, демобилисани војник, пун рана и гелера. Однекуд из Далматије, нежења и самотник и велики ракиција, а сув и висок, сав отишао некуд у страну, као дрво које су вјетрови накривили. „Кад ти воду пушћи Раке, има да ти српки длаке“, ругала му се градска мангупарија, увече на шеталишту, испод липа, чим би угледала.

Било је довольно помјерити рашивено шаторско крило, па да се открије друга, женска страна. Жена је у почетку било много мање од мушкирача, неких јутара свега двије-три. Борис се једном

осмјелио и заврну доњи дио увоштеног шаторског крила. Никог није видио, мада се чуо шум воде. Кад су му се очи навикле на пару, угледао је високу црну, дуге косе, како сагнута, под снажним млазом воде, сапира колјена. Могао је дуго да је посматра, јер она од воде и сапуница ништа није примјећивала. Кад се исправила, снажно забацујући мокру косу уназад, видио је први пут и оно, стидно место, обрасло густим ситним длачицама и набубрено. Очito, била је то нека дјевојка, самица, запошљена у једној од три градске фабрике. Тамо, испред великог парка, где му се при доласку учинило да га чека она крупна звијезда, дуго је стајао сакривен иза дрвета, чекајући да наиђе. Узалуд, није се појављивала, та стаза није била њена. Отишла је оном другом, с доње стране бараке-купатила, ка периферији града, где је вјероватно и становала.

„Лијепо, не може бити љепше, ова ноћ ће бити узбудљива“, помислио је Борис, али тишина окружнja и разви сумњу да му се то ипак, уморном, све причинило: можда је то одсјев давне успомене, или је неки звук, затечен у премореним чулима, оптрачао заморено, тијело својим неухватљивим дрхтајима, прије него што ишчезне. „Нас, свакодневно“, мислио је, „јашу ти незнани звуци. Можда с неке звијезде, или из предсртне жеље других људи и простора, који умиру и нестају. Усталом, космос је препун неиспуњених жеља наших предака, њихови пламични непрекидно лелу-

ЧОВЈЕК

КУЛТУРА И УМЈЕТНОСТ

НОВЕ КЊИГЕ

САЖИМАЊЕ КУЛТУРЕ

• Михаил Ештейн: ПОСТМОДЕРНИЗАМ
ZEPTER BOOK WORLD, Београд, 1998.

ханичко калемљење туђег духовног ткива на деликатно и суптилно ткиво Његошеве песме зарад њеног објашњења, научно гледано, не даје ваљане резултате. Тада поступак нико више не користи у тумачењу књижевности, чак су га се одрекли и они од којих је Јелушић учио. Јелушић губи из вида целовитост и јединствен уметнички доживљај песме „Ноћ скупља вијека“. Он би хтео да помоћу туђих мишљења расклопи песму, да је расече на комаде „као што се печноно пиле исије на комаде“, па сваки тај комад да објасни помоћу туђих мишљења и цита. То није прави пут тумачења Његошеве песме. Јелушић би морао да покрене целокупну људску историју која би објаснила ову песму. Можемо ову песму доводити у везу и са хиндуизмом и са оријенталним, и са античким и хришћанским, и са Пушкином и са Батајом - али не на овај начин. Објективно говорећи, Јелушић је претеран. Нема нико право, па ни овај аналитичар, да зарад анализе уништи песму. После овако досадног, сувопарног „научног“ језика и испразне ерудитске реторике нико не би пожелео да прочита Његошеву најлепшу песму.

Штета је што текст Новице Милића није нешто боље организован и што се његов аутор некритички поводи за Јелушићем. Али, у том тексту постоји једно изванредно размишљање - о слојевитости лирског субјекта у Његошевој песми. Било би добро да Милић то своје размишљање целовито обради.

Вук МИЛАТОВИЋ

Књига Михаила Ештейна Постмодернизам, може се разумјевати као својеврсно својење рачуна са културном историјом XX вијека. На изузетно занимљи начин аутор, притом, налази и образлаже тачке које спајају, и ако на први поглед неспориве - руски комунизам и његову културу и западни постмодернизам.

Обије цивилизације, Исток и Запад, спаја заједничко исходиште у модернизму којега карактеришу супер конструкције, да би се двадесетих и тридесетих година догодиле практичне револуције - социјална, филозофска, критичка, научна, сексуална... Период, пак, након педесетих година доноси увиђање умишљености свих конструкција, схематизма, па и промашености револуција.

У основи модернизма је револуција, било која област да је упитању. А револуција су била захваћена сва подручја. Квантна физика је реалност свела до елементарне честице, квант; структурализам и семиотика су коначно ставиле књижевност под власт критике, трагајући за системом чистих поступака; егзистенцијализам је доспио до егзистенције као филозофског „квантног“, сексуалног револуције је најзад довела до тријумфа менталитета над сексом који је постао тек призор и роба у мноштву илузија.

На Истоку, пак, нестајала је природна, органска социјалност у корист свјесно, петољеткама и директивама, конструисане социјалности, руко вођене планом вође. А материјализам, негирајући сваки идеализам, најзад је доспио до конструкције апстрактне материје из које простиочи идеје.

Међутим, сматра Ештейн, свака револуционарност, побјеђујући, открива још већу подређеност онаме над чим је, како је изгледало, извојевала победу. И одиста, у свим по-менутим областима увидела

се најзад условност, псевдо симулативност. И то подједнако и на Истоку и на Западу. Типолошки, Горбачовљева перестројка заправо одговара Дериној деконструкцији.

Занимљиво је како Ештейн доказује суштинско присуство постмодернизма у Русији, иако се о њему заправо говори тек од 1991. године. Полазећи од неких културних универзалија, готово архетипова, Ештейн чак закључује да је постмодернизам изразито руска појава, премда номинално стиже са Запада. Као што је комунизам на неки начин већ постојао у азијском и задужном духу Русије и пре Маркса, тако је већ од Петрових реформа, и изградње Петербурга, те од Пушкинових дјела, могуће пратити рађање постмодернизма. Петербург, заправо, показује цитатичну судбину руске културе. Русија је земља фасада и симулација Запада. Али, ту почине и самобитност руског ума - у ње-

воју природној подругљивости, оријентацији на игру, у пародијској намјери. Баш онако како Пушкинов „Евгениј Оњегин“ извргава подсмијеху и цитирајући иронизује смртно обзиљну идеју бајронизма.

У девет теза Ештейн доказује запањујућу сродност, премда без знака једнакости, руске културе са постмодернизмом. Међутим, све оно што се у Русији радио радикалним расколом са традицијом и физичким насиљем над реалношћу, на Западу се радио ефектније и толерантније. Западни се постмодернизам дефинитивно избавио од свих револуционарности од потребе да врши насиље над будућношћу. А то се, најзад, окончава и у Русији. Разлике почивају на неравнотежном кретању - јер, оно што се у Европи одигравало од XV до XX вијека, у Русији се одиграло од Петрових реформа 1689. па до 1917. године. Постоји, на другој страни, каже Ештейн, културни модел по коме земља које су заостале у културном развитку тај пут доносије прелаз брже.

И у развоју књижевности се паралеле између Истока и Запада лако налазе. Наиме, соцреализам, као период дуготрајног прелаза из модернизма у постмодернизам, аналоган је књижевности високог модернизма на Западу (чији су представници, на пример, Ман, Хесе, Моријак, Фокнер, Хемингвеј).

Након соцреализма, као форме озбиљног еклектизма, сlijedi соц-арт. Уколико западни поп-арт барата конзерваторија, соц-арт то чини уличним паролама, откривајући естетичку једнакост постмодернизма и комунизама „њивову хиперреалну природу, еклектизам, цитатност и хладну страст према идеолошким алегоријама и калупима масовне свјести“. Након тога, најзад, долази до увиђања условно знаковног карактера те хиперреалности и по-

четка игре са њом кроз онеобичавање, иронију и пародију.

Као што је Дерида свео све означенике, дакле све реалије, на раван ријечи, дакле означитеља и на слободну игру са њима, слично раскринавање „метафизике присуства“ постоји и у Русији. Цијела наиме, цивилизација отвара свој условни, чисто идеолошки карактер, као скуп означитеља којима у релативном свијету заправо ништа не одговара.

Као што је у Русији нихизам срж руског религиозног искуства, тако и у вријеме комунизама, истовремено постоје конструкција и де-конструкција. Русија првотежи Свему, да би најзад стигла до Ничега. Запад тек сада, на измаку ХХ вијека, по руском обрасцу, деконструише своју властиту културу.

Оно што у Ештейновој књизи има готово практичну примјену су одјељци о убрзашу историје и трауми постмодерне - а она, пак, потиче из чињенице да су сума читаве информације коју је створио човјечанство постоје све мање доступна индивидуи. Диспропорција између бесконачних могућности човјечанства и биолошких ограничења човјека, резултира културом лаких и близих додира, површношћу, симулацијом образовања.

Осјетљивост за значења је снижена под утицајем средстава масовне комуникације. Залихе слика и утисака слажу се у нашим органима за опажање, али ми нисмо у стању да их осмислимо и искористимо. Постмодернизам је самосвијест осакаћене културе, а информатичка цивилизација нас сакати, остављајући еуфорију као анестезiju трауме.

Питање је шта да ради човјек коме је човјечанство дато као задатак - да га усвоји и обради да би био потпуни човјек? Култура ће се, каже Ештейн, стапити сажимати, основне књиге биће хрестоматије, микромодели доступни за индивидуалну употребу.

У Русији је у зачетку култура киберпанкера, већ добрано поодmakla на Западу. Када, пак, Русија технички

освоји те просторе, у њима ће пронаћи много сродног са властитом културом: електронску саборност, пренебрежавање приватног власништва и уске специјализације, метафизичко пијанство и лутање кроз „степу“ тих простора. Од 1995. на Интернету постоји хипер-роман Роман, на руском језику, најзад се стигло и до „хиперауторства“.

Након свега, открива нам се слика будућности као гумица која брише све слике будућности као велике ироније. Ирга прошлост - будућност, коју су играли авангардизам и постмодернизам, завршава неријешено, али, ипак, једни непревазиђени субјекат ироније је - будућност.

Тренутно у руској књижевности настаје „треперава естетика“ у којој се пародија и пастиша обогаћују „новом искреношћу“ (Пригов, Кийров, Мизијано, Осмоловски). Њу карактерише напетост и двосмисленост између оригиналности и цитатности. Вијек који је отворен парадним уласком у будућност, затвара се пародијом на све претходне периоде. Међутим, управо то настаје нова сентименталност. Све оно што је у XIX вијеку изгледало високопарно и надмено, сада, када се цитира, престаје да буде иронија, јер су се те ријечи од дугограђе неупотребе „очистиле“ за ново лирско усавање. У савременој руској књижевности управо се то и догађа - особито сентименталност која је прошла кроз смрт сентименталности и кроз све кругове карневала, ироније и црног хумора, да би увидела властиту баналност, прихватила је као неизbjежност и као извор новог лиризма. И ако тражимо префикс добра у настајању онда је то префикс „транс“ у којем ће се, кроз понављање, поново стени аутентичност.

И Постмодернизам Михаила Ештейна понајприје је хрестоматија културе ХХ вијека. Но није лишена дубине и промишљености и несумњиво је инспиративна уколико је доведемо у везу са нашом културном и литерарном историјом ХХ вијека.

Божена ЈЕЛУШИЋ

НАЧИТАНИЈЕ КЊИГЕ
БУДВАНСКЕ БИБЛИОТИКЕ
У СЕПТЕМБРУ

1. Милисав Савић: Ожиљци тишине, роман
2. Светислав Басара: Вучји блог, есеји
3. Гајко Газданов: Вече код Клер, роман
4. Миленко Стојчић: Андрићев писмар, приповијетке
5. Теофил Готје: Аватор, роман
6. Виктор Кривуљин: Русија послије катастрофе, есеји
7. Тес Герицен: Уклета берба, медицински трилер
8. Жак Шесе: Исполин, роман
9. Хорхе Луис Борхес: Алеф, приче
10. Луис Сепулведа: Прича о галебу и мачку који га је научио да лети, роман

ке и незасите људска машта и жеља! Иако прањикаве и непостојеће као тај имагинарни облак на чистом љетњем небу, све више су се претварале у набубрели осјећај, у златну гривну која се распракава пред његовим очима.

Бојажљиво је окренуто број Зденкиног телефона. Јавила се истог часа. Значи, она није. Преостаје му да се попне на спрат и провери.

Док се спремао да устане, ушла је спремачица Мирјана. Допустио јој је да поравна ивице згужванске постоећине, истресе пепељару и обрише црни политирани столић. Док је то радила, Борис се претварао да чита новине. Очекивао је га ће га и сама, слушајући онај шум, нешто упитати о њему. Али, она забављена послом, или огуглала на звукове и гласове око себе, није проговорала. Из бојажњи да не помисли нешто скаредно - „Горе му се го женска ће праћака у купатилу, а он предамном изиграва свеца“, замало, у страху, да не слаже, како се Зденка, дежурна сестра, тренутно окрепљује и како га је замолила да за то вријеме припази на стубише које води горе, к њој. Док је пресавијена у пасу, лијено распостирила ћебе, сукња јој се била подигла навише и открила бјелину ногу, дубоко навише, к бедрима. Слушао је од нехих да то често чини намјерно.

- Купа се - рекао је.

- Баш се купа - рече Мирјана, смијући се. - Добро си то рекао. А и ноћ је за то погодна.

На излазу је још нешто рекла.

Замишљао је бујну Зденку, како се лежећи, за-пљускује и осипа у топлини воде.

Полако је корачао степеништем и ослушкивао. Заиста је пред купатилом и опрезно окренуто кваку. Врата су била незакључана, а унутра пусто и суво.

Ишао је од себе до себе и вратио се узнемириен. Није успио чак ни врата да затвори, а шум се поново зачуо; као да сада, долази испод њега. Отишао је до Интерног одјељења, код дежурне се-

stre. Спавала је. На крилу јој је стајало клупко зелене пређе, а крај ногу започети цемптер, с вељиким жутим иглама. Колена откријена, под грлом дубоко откопчана блуза. Испред ње шољица недопијене кафе и кутија цигарета. Није је будио. А када се вратио у своју собу, опет се све поновио: вода, и жена у њој, нијесу престајали да се милију.

Испружио се по кревету и стао да опипава пулс. У сљепоочницама је тукло. И под грлом. И на врату.

Смиривао се, загледа у слику изнад зидног календара: букет црвених ружа, испред неког хотела, нарастао је и смањио се, наизмјенично, у пурпурном прстену, из кога је, како га је сан све више хватао, излазила нага жена.

Сан је кратко трајао.

До зоре се превртalo, изнурен, стискао уши јастуком, палио и гасио свијетло,leo се уз стенице и враћао. И даљ

КУЛТУРА И УМЈЕТНОСТ

РАЗГОВОР С ПОВОДОМ: Аника Сковран, историчар умјетности

ДРАЖ НОВИХ ОТКРИЋА

- Црна Гора - бољиштво културних слојева
- Споменици културе недовољно превештављани
- Рег је да се сакрални споменици умију уочи 2000 година хришћанства
- Сачувани стари урбани језгра
- Велика је шишеша што Будва нема музеј
- Просветитељство Димитрија Перазића

Недавна изложба акварела „Сакрални споменици“ Душана Јубојевића у спомен дому „Режевићи“, коју је отворила Аника Сковран, износећи при том неке занимљиве детаље о нашим споменицима културе и оснивачу школе у Режевићима Димитрију Перазићу, био је повод за разговор са овим нашим истакнутим историчарем умјетности, византологом, која је цијели радни вијек посветила истраживању и заштити споменика културе, преносећи уз то и своја сазнања и искуства на млађе, студенте у земљи и иностранству. Приредила је код нас и у свијету више изложби сакралне умјетности средњег вијека, превасходно православне, на тлу Југославије, чија тематика су биле фреске, иконе и сакрални предмети. Сваког љета је у Петровцу и посебно се интересује за споменике културе у Црној Гори.

● **Веома дugo истражујете споменике културе Црне Горе и ту је ваш рад, на истраживању и заштити споменичког блага веома запажен. Речите нам нешто више о томе и зашто сте се баш сконцентрисали на Црну Гору?**

- Тема мог дипломског рада била је нова грађа за историју умјетности Црне Горе која је изузетно занимљива јер је та стара умјетност израсла на богатој стратиграфији културних слојева античког, грчког и римског периода, средњовјековног (Немањићи, Балшићи, Црнојевићи, па и Косаче у Боки), чак и турског периода из времена османског царства. То је велики ансамбл споменика културе на тлу Црне Горе који се везује за остале споменике нашег средњег вијека и уклапа се у цјелокупно медiteransko културно наслеђе. Истраживала сам споменике у Боки, писала, открила и на неки начин објаснила фреске у св. Луки с краја 12. вијека, радила дуго у Морачи на истраживању где сам повезала циклусе и конзервирала споменик. Велики пројекат на коме сам радила у сарадњи са Републичким заводом за заштиту споменика културе Црне Горе је преношење манастира Пиве и успостављање његове ризнице. То је изванредно успјело и ја Пиву скоро сваке године обилазим да видим како се све то држи. То је изузетно велики подвиг, не само код нас него и у свијету.

● **Посебно Вас интересују истраживања и открића?**

- Стално сам импресионирана новим открићима. Недавно сам била у Котору као гост Регионалног завода за заштиту споменика културе са којим, иначе, као и са Републичким заводом за заштиту споменика културе, добро сарађујем. Тамо се ради на више објекта. Један од најимпресијних је обнова катедрале св. Тријпута, затим читавог комплекса стarih Котора. Обишла сам Превлаку са веома значајном епископијом за историју наше цркве, најстаријом коју је успоставио Свети Сава, епископијом св. Михаила. Тамо сада истражују. С колегама сам обишла и мали објекат Жањиц где је био манастир Ваведења пресвете Богородице (врховатно из 15. вијека) који треба да се обнови, затим Грабљ и манастир Подластија са обновљеним фрескама. Сада се ради на обнови манастирског ком-

Бојаша лейбла културног наслеђа: Аника Сковран

плекса, а у истраживањима су нашли врло занимљиве трагове ранијих богољоја са подним мозаицима и са фрагментима мозаика који су сачувани. Нађена је и једна крстоница четворолисног облика, вјероватно

стар, али још увијек ефикасан, да људи треба да знају где живе, да знају шта је прије њих ту било и да то преносе младима. Јер, само кад нешто разумјете, можете бити поносни, и ако то волите онда ћете то и сачувати.

● **Поменули сте античку Будву и недовољну презентацију споменичког блага. Како тумачите чињеницу да Будва још нема музеј?**

- Будва је имала несрещу да се приликом градње хотела „Авале“ тридесетих година доста откријеног однене, па су ти прекрасни и драгоценни будванска налази расути у свијету. Очекивала сам да ће Будва бити искористити и нова открића, јако занимљиве мозаике, после је земљотреса, да ће их презентирати као један комплекс археолошког материјала. Међутим, живот тече веома брзо и савремене занимљивости, кафићи, друге забавне ствари и спектакли односе више представа и, нажалост, људе више везују њиховим активностима, него презентација самог простора у времену што би било мудрије јер би то била далеко трајнија вриједност којом се привлаче људи у Будву. Немам ја ништа против спектакала, али они су моментални, буду па нестану, опет се запардоји нешто. А, овако, град какав је Будва, са сјајним археолошким материјалом, са великим прошлопшћу, која би могла да се презентира макар у фрагментима... За то, изгледа, није било довољно даха, снаге, или воље, шта ја знам. То је велика штета за Будву.

● **Приликом отварања изложбе поменули сте и архимандриста Димитрија Перазића, оснивача школе у којој се данас налази спомен дом „Режевићи“. Изнijeli сте неке нове детаље из његовог живота. Шта је ту посебno занимљиво?**

- Све је важно, јер све даје богату лепезу културног наслеђа. Имамо и сјајне етнографске споменике, специфичности Спича, Паштровића, па Скадарског језера које се наслења на Јадран. То су изузетне природне љепоте и изузетне етнографске особености. Пуно тога нестаје сваки час јер модерни живот то брише. Ипак, кад говоримо о приоритетима, треба сачувати, прије свега, стара урбана језгра. Нови начин градње, брзи темпо, то највиše уништава. Губи се карактер мјesta, положај и начин обликовања и градње читавог насеља. Рецимо Режевићи, Рафаиловићи, по-ласко нестају. Имали smo Свети Стефан, испочетка се то поштовало, а сада... Без чврсте урбане политике све губи своју вриједност. Ако се поред једног таквог ста-рого насеља, урбаних, изграде велике куће које немају нити карактер, нити савремену лијепу форму, оне наруже циј простор.

● **Је ли данас повољно vrijeme za заштитu спомениka kulture?**

- Тешко је вријеме, али, чини ми се, одувијек је било тешко јер за споменике никад није притицало много средстава. Тај посао је увијек био успјешнији ако је био вођен од људи који су заљубљеници. Раније, а и сада понекад, образује се друштва љубитеља старија који на неки начин бидују над својом баштином. Ми-слим да је то један облик

В. М. СТАНИШИЋ

НАУЧНИ СКУП

ФОЛКЛОР У ДЈЕЛУ СТЕФАНА МИТРОВА ЉУБИШЕ

● **Одбор за сакупљање исхоријске грађе у оквиру својих Сејшембарских културно-исхоријских манифестација, организовао и научни скуп „Фолклор у дјелу Стефана Митрова Љубише“. Научни скуп 17. септембра објављен у Хаштелу „Милочер“, а у раду учествовало укупно осам излагача. Овако занишћен и насловљен несумњиво је у сајласу са укупном оријентацијом Одбора за сакупљање исхоријске грађе о Паштровићима, ишоре што што значи још једно, специјалистичко виђење Љубишиној дјелу.**

Професор Мирослав Пантић,

потпредсједник Српске академије наука и умјетности, поставио је проблем уношења фолклора у књижевно дјело, најавио је да све, дакако, зависи од умијећа претварања фолклорне грађе, у књижевности, из чега простира и суштинска разлика између фолклористичког и књижевно-научног гледања на дјело. За фолклористички приступ сви су записи по вриједности једнаки, за књижевно-научни приступ фолклорни запис је само грађа у умјетничком чину. Љубишић је био сакупљач фолклорне грађе-као парадигму сакупљача, професор Пантић је истакао Вука Карадића који је, одбацијући све мање успјело, за право стварајући пријема народне усмене књижевности.

Потезе, уз опаску, да је овде

ипак превладао етнолог и исто-

ричар над књижевником.

Академик Радомир Ивановић

имао је прилог „Љубишићи ка-

залице“ Елементи живота гово-

ра у Приловијестима црногор-

ским и приморским. Ивановић

открија и анализира облике

сказа, казалице, у Љубишиним

приловијестима, позивајући се

на обимну научно критичку

апаратуру. При томе је могуће

изводити чист сказ који употребљавају ликови из народа и

такозвани фингријани сказ,

својствен ликовима из виших

друштвених стаљежа. Аутор

доказује да је Љубишић, веома

цијенићи литерарност сказа,

понекад одијеци контекста и

драматизације текстуре, због

чега има основа да се говори о

враћању изгубљеној усмености.

Прилог др Саве Дамјанова, са

новосадског факултета, насло-

њен је „Фантастика у дјелу Стефана Митрова Љубише“. У

пишчевој прози, сматра Дамја-

нов, по правилу је ријеч о фан-

тастици са кључем, то јест са

рационалнologичним објашље-

њем. Али у свим случајевима,

как и када се јаве хорор или

ониричке типолошке форме

својствене европској традицији,

Љубишића фантастика се реа-

лизује као фолклорна фанта-

стика. У свом прилогу др Да-

мјанов је затим анализира

брожне појединичне облике

фантасије у Љубишићима про-

зима.

Љубишића дјело се још је

данашњи показало као инспира-

ција и изазов за књижевно-на-

учно истраживање. Резултати

научног скупа су то несумњиво

потврдили. Али скup је био

прилично оштра ревалориза-

ција естетских дometa Љуби-

шићних проза, osobito kada je u

pitajući korisnje foklornih oblika. Pokazalo se da

uzivaju kada prevaruju odnosni

Љубишићa etnolog i historičar

dolazi do zaostajanja u estet-

skoj vrijeđnosti ostvareњa,

među kojima su samo Kačoš

Macedonović i Kraja i pre-

kraka zvona dogasli neprikos-

novene antologische vrijeđnosti

stilizacije i eftetiskih dometa Še-

bojišnih prizračkih oblikova.

Божена ЈЕЛУШИЋ

УКРАТКО
САБРАНА ДЈЕЛА
ЧЕДА ВУКОВИЋА

● У организацији јавне усташе „Музеј, галерија

КУЛТУРА И УМЈЕТНОСТ

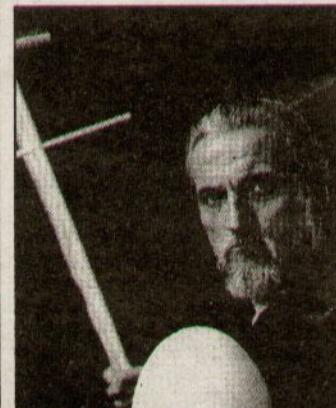
ИЗЛОЖБЕ

„ОПХОДИ“ ДРАГАНА МОЈОВИЋА

• У изложбеном простору „Спомен дома Стеван М. Љубиша“, средином јула мјесеца се ликовној јавности Будве преставио сликар Драган Мојовић, једно од најзначајнијих имена наше и европске постмодерне умјетности. Његова изложба, назvana „Опходи“, престављена је први пут код нас, послије Париза, изазвала велико интересовање бројних значајних посјетилаца. Изложба садржи десет цртежа (од којих су девет гипси) и инсталацију. Цртежи су рађени у технички оловка на папиру, а настали су у шоку последњих неколико година. Драган Мојовић је рођен у Београду 1942. године. Од 1974. године излаже и дејствује на умјетничком простору земље и иностранства. Добитник је већи броја значајних награда и признања.

Константа која прати умјетничко стваралаштво Драгана Мојовића је унутарња потреба да призове и истражи средиште свијести као средиште контемплативних и интуитивних слојева човековог бића. Истраживање средишта свијести Мојовић поставља као задатак кроз који се заступала и често заблудила умјетност једино може вратити свом правом исходишту: истини, љепоти и добру. Кроз идеју истраживања средишта свијести он провлачи првост истраживања сопственог унутарњег постојања у времену које тече, одбрзава, и кроз које се тешко можемо „сабрати“. Мојовић настоји да се „сабере“ својом умјетношћу и то „сабирање“ пренесе на посматрача. Сликом, изложбама и својим дејствима, он се брани од времена, зауставља га. Кроз архетипске симbole (јаје, трава, штап, вода, камен, птица), беспрекорним, запаљујућим техничким умјемем, уводи нас у сферу прапочетка у коме владају мир, геометријска симетрија, хармонија, истинска љепота. Духом ренесансног истраживача, Мојовић, заправо, размигче наталожене слојеве „безсјесног“ и кроз чистину лица праскозорја, приводи нас центру, себи, односно стању у коме, уствари, препознајмо оно заборављено „већ виђено“. Оно одакле смо, оно што смо, оно где ћemo једино по-кајајем, прочищени, можда моћи стићи. Стићи у прапостојбину, дотаћи утробу макрокосмичке Велике мајке (Богомајке) која нас једина може првести ка центру свијести, а самим тим и центру свијета, несазнајном и мистичном Логосу. А уз изложбу умјетник нам упућује ове ријечи:

„У овом свету нашли смо се изгоном из наше праве домовине беско-

Прави циљ свих сеоба:
Драган Мојовић

начног и блаженог живота, и од тада, по сопственом слободном избору, непрестано бежимо од видљивих и невидљивих претњи у спољне и унутрашње заклоне. Лутамо животним просторима у потрази за топлим и светлим местом одмора и свежине, местом без муке, жалости и уздизања, и никад га не проналазимо, јер њега нема у овој равни постојања“. Као што можемо сагледати у Мојовићевој слици и ријечи, умјетност за њега представља један од једино могућих путева мистичног примицања Богу Оцу. Кроз умјетност која имплицира синеријски однос између свијести, свијета и тајне, путем имагинације, где је невидљиво постати видљивим, где је љепота завладати, где је дрво пустити коријен, а цвијет процвјетати ка не-бу, уз слободу опредељења дата нам је могућност примицања прагу Божјих енергија.

Мојовићева изложба „Опходи“ је логички и интуитивни наставак изложбе „Благовест јутра“ представљене прије двије године у цркви Санта Марија и перформанса „Пут у средиште света“, када је у Старом граду Будве, на изабраном мјесту, у срету сакралних зрачења („светог епицентра“) скupине од шест цркава, за-

сађено и „објављено“ маслиново дрво, као симбол бесмртности, плодности, мира... Симбол везе неба и земље. Она представља еколошку примисао преобразења „загађеног“ свијета. Загађеног не само материјално, већ и информацијама које су погрешне, лажне. Загађеног лошим међуљудским односима. А поред загађења моралне сфере, несумњиво смо дошли и до загађења естетске сфере. А сва ова загађења пристекла су из заборава нашег суштинског унутарњег бића. Избављење је самим тим могуће једино у супротном смјеру. Зато Мојовић истиче: „Треба поћи од себе. Ако успоставимо у себи једну истинску чистину, ако дођемо к себи, центру своје свијести, можемо да је пројектујемо са истом шансом да она буде та која ће донијети позитивну промјену и изнутра и споља. Самим тим, и суштина моје умјетности садржи метафизичку релацију пројектовања центра свијести као центра свијета и обратно. Дакле, треба успоставити промјену, потпун преокрет у начину према ближњем и околини који почива на љубави и помоћи свему добром. Јер, усталом, умјетност је имитација Божијег дјела“. Изложба „Опходи“ значајни садржи даље изложбено оживотворење овог пројекта, који је умјетник, у предговору за ову изложбу, означио даље ријечима: „Из овог рујног сна такозване реалности будимо се само молитвеним поунутрењем, одлучним заокретом ка унутра до чистине доласка к себи. На обзорју тог поднебља обасјањог унутарњим Сунцем освиће тада истину да једини прави циљ свих сеоба јесте повратак у Центар света, нашу сушту постојбину“.

Луција ЂУРАШКОВИЋ

**ЛАКОЋА
ИСКАЗИВАЊА**

• Изложба Јелене Паповић у галерији „Ценшар“ Подгорица

Недавно је у галерији „Центар“ Центра савремене умјетности у Подгорици отворена изложба слика наше сутрајанке Јелене Паповић. Ово је њена четврта самостална изложба коју чини поставка од 23 рада у техники уља на платну под називом „Ноћни летачи“.

Јелена Паповић је рођена на Цетињу 28. јануара 1975. године. Факултет ликовних умјетности завршила је на Цетињу 1997. године у класи професора Николе Гвозденовића. Сада је на постдипломском студију зидног сликарства у класи професора Градимира Петровића. Урадила је до сада и неколико ликовних рђења као костим и сценографију упозоришијама представама. Добитница је награде Центра савремене умјетности у Подгорици за младе умјетнике 1997. године. Запажено је њено учешће на изложби групе „Осам независних“ у Подгорици и Бару. Ова млада сликарка успјешно је ушла у свијет ликовног стварања, стрпљиво грађеји свој начин истраживања. Уз чврсто убеђење онога из чега стоји да ствара сопствену индивидуалност што нам, усталом, показује и она изложба. Од првог циклуса „Вода - ваздух“, па до најновијег „Ноћни летачи“, кретала се у правилном ритму уз дискретне заокрете, формирајући свијет специфичне експресије. Прихватајући мотив, са одушевљењем даје своје виђење и при том открива скривене ликовности, темперамента и емотивности. Сфере њене ликовности одраз су изузетног комуницирања са спољним свијетом, тежња да се путем линије и боје одређена стања психе, манифестишу на њеном сагласију или сукобу са окружењем, преточе у слици или цртеж. А на сликама обриси људског тијела, првидно урађени ћириличким ликовним средствима, када се тај вео „готовости“ отклони - остаје доњи слој обогаћен колоритом који током транспоновања поприма кончану позицију и облиг формулisan јаким и црно-бијелим контрастом. Ову првидну монохромију сликарка осјежа акцентима модре или црвене боје која поспешије дубину експресивног захвата. У људском тијелу види чудесну авантуру, изазов, а у црно-бијелим односима моб, промашај, љепоту живљења, људску срећу и разочарење.

Славладавајући бијелину платна, онај је, чини се, понекад премalo за исказивање и лакоју на изражавању основне идеје. Спољни свијет за њу постоји само онолико колико је у стању да га „уписје“ у себе. На модулатима реалног, марљиво гради своју унутрашњу истину, сензибилитет или, тачније, сопствени ликовни рукопис. Тако настају: „Ноћни летач“, „Понобно купање“, „Аполон“, „Знак рибе“, „На обали“ и многе друге слике. Оно што је неспорно, слике Јелене Паповић својом драгоценом материјом, по којој мисао слободно пута проналазије безбрје асоцијације, представљају изазов какав се и очекује од једног младог ствараоца. Оне никада нису лишене повишene емотивности која посматрача не оставља равнодушним. А то је управо први успех ликовне линије коју чини други успешни циклус младе сликарке која ћећа.

Драгана ИВАНОВИЋ

ПЕТРОВАЧКО КУЛТУРНО ЈЕТО**КОНЦЕРТИ И ИЗЛОЖБЕ**

• Спомен дом „Првена комуна“ у Петровцу и овоја лејта, био

центар културних забава у овом малом мјесту

ка”, у хармонизацији Дмитра Илијева.

У галерији „Марко Греговић“ представило се шест сликарса, а у „Горњој галерији“ спомен дома „Првена комуна“ били су постављени изложбени радови двије ликовне колоније.

Прва поставка слика у техници уља на платну била је изложба Николаја Петровића - Вупље - Ултрамаринова, сликара из Модавија, који од 1994. године живи и ради у Бару.

Колекција папир је изложбена поставка из збирке Галерије савремене умјетности из Панчева. Својим дјелима на папиру петровачкој публици представљено је десет умјетника.

Првог концерта 18. јуна, био је концерт за флауту Бориса Никчевића који је тренутно ангажован као професор флауте и камерне музике у средњој музичкој школи „Васа Павић“ у Подгорици. Изведен је пет композиција у клавирској пратњи Тије Дервишбеговић.

Млади контрабасиста Зоран Зајкарајић, добитник златне лире у категорији камерне музике на овогодишњем републичком такмичењу. Млади контрабасиста Зоран Зајкарајић, добитник златне лире у категорији камерне музике на овогодишњем републичком такмичењу. Млади контрабасиста Зоран Зајкарајић, добитник златне лире у категорији камерне музике на овогодишњем републичком такмичењу.

Средином августа изложбу је имао и сликар из Врања Светислав Славковић - Кајзер.

Након Кајзера изложбе, љубитељи сликарства могли су да по- гледају слике у комбинованој техники Звонка Тилића.

Почетак септембра у ликовном програму обиљежила је изложба 13 слика на папиру у микс техники

са заједничким називом „Асоцијативни пејзаж“ Бранимира Минића.

Ликовна колонија „Ланац пријатељства“ са радом је почела у хотелу „4 јул“ у Петровцу, да би своју изложбену поставку презентовала публици у спомен дому „Првена комуна“. Оснивач, организатор и руководилац ове колоније хуманистичког карактера је господин Марко Рабреновић. У раду колоније учествовало је 15 сликарa.

Домаћин и учесник трећег сазива ликовне колоније „Буљарца арт“ био је Драган Мијач - Бриле, а изложба радова умјетника приређана је у „Горњој галерији“ спомен дома „Првена комуна“. Оснивач, организатор и руководилац ове колоније хуманистичког карактера је господин Марко Рабреновић. У раду колоније учествовало је 15 сликарa.

Собијером на недостатак сценског простора како у самом дому, тако и у Петровцу који не посједује засигурно изложбу, она под називом Montepiano, концерт клавирског квinteta, одржан 23. јула. На њему су узели учешће еминентни црногорски музичари, углавном чланови Камерног оркестра RTV ЦГ Анастасији - клавир, Вилијам Фердинанди - виолина, Игор Переzić - виолончело, Кристина Хаџидинић - виолина и Дамир Мерџанић - виолна. Изведен је Шостаковић Квинтет опус 57 и Клавирски концерт Јоахима Брамса.

Бојан Мартиновић, добитник златне лире у клавирској категорији на овогодишњем републичком такмичењу, извео је 30. јула шест композиција: Баха, Хайдна, Шопена, Листа и Рахманинова.

Још један концерт за гитару одржан је 6. августа. Млада музичарка Бојана Брајовић представила се публици са шест композиција.

Флаутисткиња Жана Маринковић, наступила је 13. августа, Дакић, наступила је 17. августа, Симонка Митрова „Љубише“.

У сарадњи са Одбором за сакупљање историјске грађе о Паштровићима који су организовали научни скup „Фолклор у дјелу Стефана Митрова „Љубише““ 17. августа представљена је књига „Паштровске исправе“, проређивача проф. Доктора Џекулара.

Током октобра и новембра спомен дому „Првена комуна“ организовано је на отвореном и концерт ансамбла „Монтана“ из Бугарске, под војством диригента Дмитра Илијева. Ансамбл се састоји од Омладинског камерног хора, Фолклорног хора и камерног фолклорног хора. Отпевали су 19 пјесама, међу којима и пјесму из старе Подгорице „Синон сам те че-

до осеног ликовног уобичајења дубинских архетипских симбола, на којима се највећима, у другом виду, темеље психологија колективно несвесног и архетипски системи древних митова и религија.

Синиша ЈЕЛУШИЋ

симбола Велике мајке), као конституенти простора Дедићеве конструkcије слике, упућују на модалитет симбола Аниме, женског принципа, који се јавља као материјство, у примјеру кореспондира са темељним симболом женског у архајским митским/религијским системима. Понављање овог симбола карактеристично је за многе Дедићеве слике у којима налазију се различите позиције фигура ћупа, који је опет пре-васходно женски симбол материце и отуда, представљају неку врсту повратка извору/средишту (Превод интимности једне особе). Кохерентност варијација основних симбола Дедићевог сликарства садржана је и у варијантама ликовне композиције дјевојке и птице, које повезује заједничка семантика рађања/плодности, веза неба и земље и Ерос као искон

ФЕЉТОН

ПОВОДОМ 130 ГОДИНА ОД БОКЕЉСКОГ УСТАНКА

ГРБАЉ У БОКЕЉСКОМ УСТАНКУ

ПИШЕ: ЈОВАН ВУЈАДИНОВИЋ

Пред крај 1869. године у Боки је избио устанак широких размјера, који је захватио готово сва сеоска подручја, од Суторине до Паштровића. Нагомилано нездадовољство становништва Боке аустријском управом прерасло је у жестоку оружану побуну.

Грбљани су у овом устанку узели врло запажено учешће и то, како по броју бораца - устаника, тако и по величини људских губитака.

Непосредни повод за устанак било је доношење Закона о општој војној обавези. Закон је донесен децембра 1868. године, а први регрутинг требало је да ступне на служење војног рока октобра 1869. године. Закон се односио на читаву Аустријску монахију. Владајући кругови у Бечу били су заокупљени плановима заузимања нових „животних простора“ и даљим јачањем Аустрије, као једне од водећих европских сила. Већ се назирао крах и распад турске царевине. Зато су освајачке амбиције Беча према територијама на Балкану, које су држали Турци, постојале све актуелније и опипљивије.

У таквим околностима великордјавни интереси Аустрије захтјевали су битно јачање њених војних потенцијала. Пред тим интересими били су занемарљиви сви други интереси и права народа и земаља стечена раније. Стара привилегија Бокеља да не служе у редовној војци, што је до тада уважавала и Аустрија, овим Законом је укинута. Законом се, и послије служења војног рока, ограничавала могућност слободног кретања (ван земље) на дужи рок (до 12 година). То је војне обвезнике, у најпродуктивнијим годинама живота, онемогућавао да одлазе ради зараде у друге земље или да се као поморци запошљавају у трговачкој морнарици.

За становнике Боке ова ограничења створила су врло крупне економске и социјалне тешкоће јер се већ увека одлазило на рад у прекоморске земље, а поморство је вишевекова било водећа привредна дјелатност Боке.

Закон о општој војној обавези пратила је још једна изузетно непопуларна мјера: забрана ношења оружја. Укидање овог права се доживљавало као директно угрожавање слободе и достојанства сваког појединца. То је нарочито изазовно дјеловало у сеоским подручјима Боке, где је оружје било и саставни дио народне ношије. Распасан човјек, човјек без оружја, није имао никакву цијени. Нико до њега није држао. А сада је, примјеном овог државног акта, сви требало да буду распасани.

Како се приближало примјене Закона

на, тако је расло нерасположење према аустријској власти. Општу климу за то је стварало јачање националних покрета и ширење свијести о потреби освајања што већих слобода у оквиру Аустријске државне заједнице, до потпунијег издавања. Непосредни гранични контакти и врло развијене везе становништва Боке са Црном Гором утицали су да се ове идеје у Боки врло снажно утемељење.

Представници локалне власти учинили су покушај да легалним путем упознају Владу у Бечу са расположењем народа у Боки. Начелници свих општина из Боке одржали су 27. септембра 1869. године састанак у Котору. На овом састанку је закључено да се од Владе тражи одгађање примјене Закона за подручје Боке, док се не нађу решења која би дијелом уважавала привилегије стечене још у vrijeme Византije. Беч је остао крајње непопустљив, па је наређено да се без одлагања и употребом силе проведе регрутација.

Упоредо са покушајима да се легалним средствима нађе излаз из конфликтне ситуације, вршene су тајне припреме да се то оствари оружјем.

Када је постало извјесно да Влада неће чинити уступке формира се устанички одбор, у коме су заступљени сви дјелови Боке у којима је постојало расположење за устанак. У прогласу, који одбор упућује Бокељима, између осталог, се каже: „... непријатељи погашиће права наша и запријетише нам пролићем крви браће наше ако и не дамо у руке синова својих. На ноге витешка Боко-Которска, гнијездо соколова у јеловим гранама! Ти си три пута надбила Турке, ти си одојела и Млечићу и Французу и сваком непријатељу који се усудио ударити на те. На ноге јунаци! Скидајте пушке са чивија, задијевате за појас пиштолје, маче и ханџаре, наспремајте праха пушчанога. Почекуте какво вам оружје весело звони и одјекује... Ви знаете, браћо, да војујемо за своју независност која нам је драга од живота. Хоћемо да будемо слободни као оци наши. Немојмо положити оружје док право наше не надвлада. Напријед у светији борбамо за слободу!“

Расположење у народу било је такво да је била велика срамота не учествовати у устанку. Као илustrација, интересантан је један детаљ који наводи Митрофан Бан, тадашњи игуман Манастира Подластва и један од најобразованјијих Грбљана. Он у свом животопису биљежи да је, због указивања на слабе изгледе на успјех устаника и велике жртве које ће донијети, доживио да му најбољи пријатељ и друг од дјетињства одбije поздрав и каже да неће са издајником да разговара.

А истина је да Митрофан Бан није био никакав издајник већ се, кад је устанак отпочeo, истичао храброшћу у сукобима са аустријском војском.

Устаници из Грбља напали су 23. октобра јако утврђење Горажду. Потошто су већ биле отпочеле борбе у Кривојијама, а Побори два дана раније заузели Стјениће, аустријска команда је ојачала одбрану Горажде и Троице и у Котору имала спремне снаге да интервенишу у случају напада.

До првог оружаног сукоба устаника са аустријском војском дошло је у Леденицима 7. октобра 1869. године. Тај дан се може сматрати и почетком устанка. У том сукобу су устаници разбили одред аустријске

војске и натјерили га да се врати у Рисан. Послије тог неуспјеха аустријска команда доводи у Боки значајна појачања. У неколико наредних похода употребљене су јаке комбиноване снаге (пешадија, артиљерија, морнарица) са циљем да се сломи отпор устаника и овлада прстором Кривојија. Међутим, сви покушаји су били безуспешни. Вишеструко бројнија и неупоредиво боље наоружана аустријска војска доживјела је у сукобу са устаничким четама више озбиљних пораза.

Нема прецизних података колики је био број устаника из Грбља, као ни за читаво побуњено подручје Боке. Разни извори и процјене савременика помињу бројке од 1.800 до 2.500. Ако би се прихватили најчешће истичани подаци, могло би се рећи да су укупне устаничке снаге имале нешто више од 2.000 људи под оружјем. Такође, могло би се са дosta сигурности закључити да је у Грбљу било око 1.000 учесника устанка (Грбља је тада имао око 4.100 становника).

Практично све што је било способно и дорасло да носи оружје било је укључено у устаничке чете.

Руски конзуљ у Дубровнику Јонин у свом извјештају каже: „Уочљиво је да су се становници Жупе, краја између Будве и Котора, дигли на устанак до посљедњег човјека“.

Расположење у народу било је такво да је била велика срамота не учествовати у устанку. Као илustrација, интересантан је један детаљ који наводи Митрофан Бан, тадашњи игуман Манастира Подластва и један од најобразованјијих Грбљана. Он у свом животопису биљежи да је, због указивања на слабе изгледе на успјех устаника и велике жртве које ће донијети, доживио да му најбољи пријатељ и друг од дјетињства одбije поздрав и каже да неће са издајником да разговара.

А истина је да Митрофан Бан није био никакав издајник већ се, кад је устанак отпочeo, истичао храброшћу у сукобима са аустријском војском.

Устаници из Грбља напали су 23. октобра јако утврђење Горажду. Потошто су већ биле отпочеле борбе у Кривојијама, а Побори два дана раније заузели Стјениће, аустријска команда је ојачала одбрану Горажде и Троице и у Котору имала спремне снаге да интервенишу у случају напада.

До првог оружаног сукоба устаника са аустријском војском дошло је у Леденицима 7. октобра 1869. године. Тај дан се може сматрати и почетком устанка. У том сукобу су устаници разбили одред аустријске

застарјелог типа, којима се тешко могла угрозити тврђава опасана јаким бедемом. Па, ипак, неки извјештачи говоре да би устаници овладали тврђавом да није стигла помоћ из Котора.

Одмах послије напада на Горажду из Котора су пошла два батаљона пешадије ојачана брдском артиљеријом. Један одред устаника сачекао их је изнад Троице, где се развила врло жестока борба. Али, разлика у снази била је толика да јунаштво и упорност устаника нијесу били довољни да зауставе аустријске трупе. Митрофан Бан, учесник у тој борби је забиљежио: „Послије три сата жестоког бора је наша војска што бијаше око Горажде, нападнута од једног дјела војске што уз Попљевац бијаше изашла из Котора, и видјеји да неприступачно и затвореној тврђави ништа најдуди не може, остави своје позиције и одступи од тврђаве“.

Губици устаника у овим окршајима били су велики. Митрофан Бан је само забиљежио такву констатацију, без да је поменуо број. Дописник руског листа „Голос“ најавио да је било 50 погинулих устаника. Предраг Ковачевић у књизи „Грбља“ говори да је било 150 мртвих и рањених. Аустријанци су имали 27 погинулих и рањених.

Само неколико дана послије неуспјelog напада грбљских устаника на Горажду, команда аустријских снага је одлучила да очисти територију Грбља и успостави контролу над комуникацијом Будва - Котор. То је био дио операција за савладавање устаника у Боки, ради чега је Аустрија довела нове, све же снаге. Цијени се да је у Боки било око 20.000 војника, са неколико ратних бродова.

Поход на Грбље почeo је 1. новембра 1869. године. Из три правца су наступале врло јаке аустријске снаге. Била су ангажована два пешадијска пuka и неколико самосталних јединица.

Копнене снаге биле су подржане снажном артиљеријском ватром. Подручје Грбља било је погодно да се на њему оперативно развију јаке војне формације. Устаници су пружали врло жилав отпор, бранећи упорно своја села и своје домаћине. Седам дана било је потребно аустријској војсци да савлада простор који се може пешачицама прећи за три сата. При том, Аустријанци су увршили темељно уништавање материјалних добара куда су пролазили. Запаљене су све куће у већини села Горњег Грбља. Порушен је мајсторски подијел јединица за брдске операције, ојачане са батеријом брдске артиљерије.

Правац наступања је био преко Горажде према Голишу. Циљ је био да се устаницима смањи маневарски простор и блокирају у селима. На прилазу узвишењу Голиш, устаници су напали аустријску колону, зауставили је у наступању и опколили. Међутим, аустријска команда је брзо реаговала и из правца Будве су упућене три чете пешадије са батеријом брдске артиљерије. Пред даљим нападом мајора Каливоде, полази формација од хиљаду припадника специјалне јединице за брдске операције, ојачане са батеријом брдске артиљерије.

Склапања мира.

Аустрији се журило да што прије среди стање у побуњеном дијелу Боке. Потпuno војничко сламање устаника захтијевало је антажовање релативно великих снага, са изгледом на даље знајне губитке.

Уз то, и неповољне међународне околности и могућности ширења устаника упућивале су аустријску владу на неопходну потребу његовог брзог окончања. У ту сврху Беч је у децембру 1869. године именоval генерала Гаврила Родића за заповедника војних снага у Далмацији. Родић склапа са устаничким првацима споразум којим се у суштини прихватају основне захтјеве устаника: Бокељи неће служити у редовној војци, ни ван Боке; Бокељи ће и даље носити оружје за самоодбрану; амнистија за све учеснике устаника и помоћ за оправку порушених кућа и оштећене имовине.

Укупан број људских губитака из редова грбљских устаника из овим окршајима били су велики. Митрофан Бан је само забиљежио такву констатацију, без да је поменуо број. Дописник руског листа „Голос“ најавио да је било око 150 мртвих и рањених. Према подацима из црквених матичних књига на читавом подручју Боке уписано је 45 погинулих. Од тог броја 24 је из Грбља. Дајемо и њихова имена: Јово Бојковић, Томо Масловар, Нико Лазовић, Станко Поповић, Стефан Тичић, Раде Дољаница, Нико Бегојић, Нико Латковић, Јоно Кордић, Ђура Рашковић, Гордана Антонић, Маре Зец, Илија Иванчевић, Раде Павлјежа, Јово Љукачанић, Вуко Вукановић, Вуко Вукадиновић, Иван Вукадиновић, Маре Вукшић, Кате Јујковић, Раде Мачић, Вуко Мачић, Маре Ђујковић, Крсто Мачић, Ђујко Калуђеровић.

Међу погинулима је и пет жене, што указује на ширину и општене карактер устаника.

Устанак 1881/82. године. У јесен 1881. и почетком 1882. године у дјелу Боке поново је дошло до немира и сукоба са аустријским војском првог маја. У селима Горњег Грбља је нападнут и присиљен на повлачење један мајор одред Аустријанаца.

Према аустријским извршима, у тој акцији је учествовало око 60 устаника. Да би спријечили ширење устаника, аустријске војне власти врло брзо реагују. И већ 2. маја из Котора, под командом мајора Каливоде, полази формација од хиљаду припадника специјалне јединице за бр

ФЕЉТОН

ИЗ СТАРИХ БАУЛА

ОДАБРАЛА: ЉИЉАНА ЗЕНОВИЋ

КЊИГА ПАШТРОВСКИХ ПРИВИЛЕГИЈА (4)

Док смо се на овом, тако да кажемо, уводном дијелу књиге поштровских привилегија, то јест на прегледу старих, предметачких повластица, дуже задржали, желећи да што боље образложимо своју претпоставку о могућој аутентичности оних навода који нијесу историјски немогући, дотле у наставку овог рада, доносећи све дукале и терминације које су Паштровићи сматрали потребним да их региструју у књизи својих привилегија, нећемо имати потребе да се упушимо у оширене коментаре.

Послије првог дукала, који узвари санкциониште уговор од 4. априла 1423. године, остали дукали и терминације потврђују овај први дукал или регулишу спорове који су настали у вези са оспоравањем Паштровићима пуног коришћења добијених повластица од стране појединих, нижих, млетачких магистрата. Ови дукали и терминације садрже понекад и неке интерсантне појединости које могу бити од општег интереса за историју Паштровића, а не само ужег који би се односил искључиво на њихов привилегован положај у Млетачкој Републици.

С обзиром да досад, изузев толико пута поменутог уговора, остали дукали и терминације садржани у књизи паштровских привилегија нијесу објављени, сматрамо вриједним да их у нашем преводу са латинског и италијанског оригиналa (напомињемо да је кутијамо више италијанског него латинског текста - Сл. М.), на овом мјесту донесемо in extenso. Ради непосредности утикаја на намјери да дамо читатељу како садржајну тако и формалну слику паштровских привилегија, нећемо изоставити ни формуле које одговарају имправама дају свечан и званичан карактер.

Иако је уговор од 4. априла 1423. године објављен на више мјеста, 26 с обзиром да намјеравамо овде дојнијети у целости књигу паштровских привилегија, сматрамо да би било штета изоставити га. Овај уговор доносимо скупа са дукалом којим је ратификован.

Франческо Фоксари по милости Божјој дуждји млетачки²⁷

Стављамо до знања свима, било пријатељима, било вјерним поданицима, који буду читали овај наш дукал, да истим ратификујемо и одобравамо уговор састављен између господина Франческа Бемба, Нашег ратника, и по нашој наредби главног заповједника Јадранског мора, и племеникима Паштровића, који уговор се састоји из низенаведених тачака и погодба, које смо са нашим савјетницима пажљivo прочитали и

испитали, а на основу којих су племеникима Паштровићи прешли под наше окриље, положивши заклетву вјерности, о чему смо врло добро обавијештени.

Увијек у име нашег Господа Бога

Године 1423., индикације прве, дана 4. априла, на галији величанственог и племениког господина Франческа Бемба, по преведом и пресвијетлом Млетачком господством, часног главног заповједника Јадранског мора, итд.

Пошто су низенаведени паштровски племићи и њихови људи код њихових млинова, близу обале, одржали скupшину и збор у циљу постизања једнодушне одлуке у својој жељи да се споразумију са реченим преведим Млетачким Господством и са реченим величанственим господином капетаном, као представником реченог Преведог Господства и његове империје, предао је се и потчинише се, изјављујући се вјерним, уз ове (низенаведене) захтјеве, које су предали реченом величанственом капетану.

Имена оних који су од свег збора били изабрани ради састављања и потврђивања споразума са реченим величанственим капетаном, представником реченог Преведог Млетачког Господства, су следећа: Дабистућ (!) Алексић Паштровић, Радич Миковић, Јован Русланић, Јован Рајковић Калађурђевић, Новак Гранац, Петар Главаш, Гојач Буран, Кајић Новаковић, Кајош Мацедоновић, Близач Ваџата, Драгојевић Радич, Тудоровић, Ђољан Ђуљаровић и Њовак Томић.

Садржaj услова²⁸ је сљедећи:

1. Паштровски племићи приступије сваке године избору кнеза која ће потврдити млетачку владу и који ће судити домаћим људима у свим грађанским и кривичним споровима по старим обичајима и по племенским статутима (antiquos eorum mores et statuta).

2. Сињира је обећала да ће бранити паштровске земље и паштровска права (confinia et iura) и да ће повратити Паштровићима све оне крајеве који су умро припадали, те су били изгубљени у рату.

3. Паштровски племићи обавезали су се у име своје, својих пријатеља и сљедбеника (seguaces) настањених у том крају да ће из своје слободне воље, вјерности и љубави, не тражећи ни награде ни плате, у свако доба бити спремни за сваку услугу Преведом Господству, било то у рату или у другом подухвату, на цијелој територији од Бара до Котора. А кад би споменуто господство хтјело да му Паштровићи служе у скадарском округу, служиће му они бесплатно са-

мо за осам дана, а од осмог дана унапријед ће се њима платити дневно или мјесечно исто онолико колико другим домаћим људима (homini bus paesans).

4. Кад би у ратно доба кренула против Паштровића или српска војска или турска сила у толиком броју да се паштровски племићи и обични људи не би могли одбранити, ставиће им дуждово господ-

наест сребрних гроша од сваке куће, односно огњишта, по старом обичају (pro qualibet domo, vel pro qualibet foco).

5. Сињира се обавезала Паштровићима да неће тражити никакве царине од њихових производа ни у Млетецима ни у другим трговима подложним млетачкој власти.

9. Исто тако су тражили Паштровићи „да се потврди у свом звању препоштovaniji

поред својих привилегија и дозвола које су добили када су се нама потчинили, а према којима су ослобођени и опроштени од било којег плаћања царине и трошарине на ствари које се рађају на подручју њихове јурисдикције и које довозе у наша мјеста ради продаје - присиљени на плаћање царине. Због тога, а на основу њихових привилегија, свима без изузетка наређујемо да вјерним нашеим Паштровићима поштујете, а не крите, повластице и дозволе у односу на све ствари које би они ради продаје довозили у вами потчињене крајеве.

Дано у Нашој дуждјевој пати 20. децембра, 15 индикација, 1481. године.

Налог начелнику Будве ради потврђивања граница. Препис из једног букала снабдјеног оловним печатом, упућеног величанственом господину Јеролиму Челсију, сада ректору у Будви, дана 1. септембра 1529. године, а која се односи на продају страног вина од стране речених Паштровићима, и то од Понта Негра све до Боке Которске. На ову пресуду Паштровићи су уложили жалбу каторском ректору, као свом редовном судији, а овај их је упутио Нашем Господству, које их је препустило нашем Вијећу умольених од кога су у апелационом поступку саслушана скупа са нашим веома вјерним Будванима.

Пошто су размотрене привилегије једних и других, као и саслушани њихови разлози ради доношења пресуде и прикладне одлуке, би предложено да се ауторитетом овог Вијећа одлучи и чврсто утврди да се горе речена пресуда будванског ректора сматра поништеном и огласи опознавном.

Гореречени наши веома вјерни Паштровићи могу довозити страно вино у мјеста паштровске територије за своју употребу без икаквог плаћања дажбина,* али то вино неће моћи продати никоме ко би га извео из поменутих мјеста Паштровића, већ ће то вино служити за њихову употребу, као што је горе речено.

Надлежни ће се придржавати ове одлуке, која ће Паштровићима бити издана у облику званичне исправе. Јулије Приули, дуждевиотар.

* 25 Дукал је званични акт који су издавали највиши млетачки магистрати: Велико вијеће, Сенат (Вијеће умольених) и Вијеће десеторице, а терминација за акт осталих млетачких магистрата.

* 26 Јулије масићек унд, стр. 181; Јубић, Листине, књига VIII, стр. 225 и 226; А. Вучетић и Д. Миковић у „Повјести Паштровића“, Срб, лист за књижевност и науку, бр. 5 за 1906. годину, стр. 238 и 239; Сава Никићеновић, н.д., стр. 261 и 262; Антон С. Дабиновић, Котор у другом скадарском рату у Раду ЈАЗУ, књига 257, стр. 201; Јован Радонић, Римска курија и јужнословенске земље од XVI до XIX века, Београд 1950, стр. 22.

* 27 Позлатом написане интестате доносимо великом словима.

* 28 Ове услове доносимо по објављеном преводу Антуна С. Дабиновића у н.д. стр. 201 и 202.

* 29 Остале дукале и терминације, уз одговарајуће анатације (где их има), доносимо оним редом како су унесене у књигу привилегија коју овде користимо.

Насловна страница „Паштровићких привилегија“

ство на располагање стан и уочишиште у сусједним крајевима, односно у каторској околини, и платиће за њихово издржавање током њиховог заточеништва бар онолико колико даје другим плаћеницима.

5. А у случају мира с деспотом тражили су споменути паштровски племићи и обични људи да их Сињира нипошто не изручи српској власти ни другом територијалном господару, него да их напросто поврати у њихову прећашњу слободу.

6. Чим уговор ступи на снагу (hoc concordio facto), имала је Сињира да означи Паштровићима дадесет печа вунене чохе од педесет ношања и педесет ограча по народном кору (clan ides L secundum eorum ritum).

7. А паштровски племићи ће утjerati сваке године по цијелом паштровском крају два-

опат господин Лука, ујак приступише у сусједним крајевима, односно у каторској околини, и платиће за њихово издржавање током њиховог заточеништва, што је у супротности са нашим намјерама и жељама. Увијек смо сасвим одлучно стајали на становишту да им повластице, које им је Наше Господство дало, од вас и од сваког другог нашег ректора буду поштоване и сачуване, пошто вјерна њихова дјела са времена на вријеме извршена на добробит наше државе заслужују да не дозволимо да буду узнемиравани у њиховим унутрашњим стварима. Тога ради смо одлучили да вам упутимо овај наш дукал, наређујући вам да се ни на који начин не смијете мијешати у било коју ствар против привилегија Паштровића, већ да исте оставите да се у својим границама управљају као што су се досад управљавали на основу својих повластица, које ћете поштовати и захтјевати да буду неповредиво поштоване, односно се према Паштровићима у свакој њиховој потреби као према вјерним и заслужним нашим поданицима, пошто је таква наша жеља да у свему овако поступате.

Дано у Нашој дуждјевој пати дана 29. маја, индикације друге, године 1524.

Наши вјерни Паштровићи, преко својих посланика које су упутили Нашем Господству, пожали су се да су - и

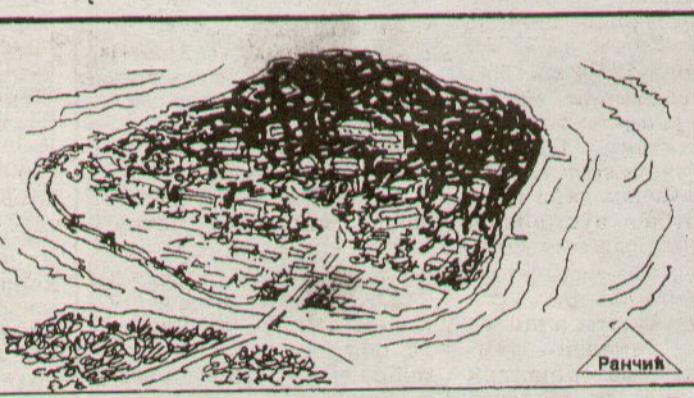
ЗАНИМЉИВОСТИ

Са око 3000 различитих биљака, од медитеранских до егзотичних, донијетих из многих крајева свијета;

ОСТРВО ЦВЕЋА

Код тивта представља јединствену ботаничку збирку у Југославији.

Овако изгледа Клеопатрин потпис Египатским хијероглифима написан.

TAUMATAWHAKATANGIHAN GAKOAUAUOTAMATEATURIP UKAKAPRIKIMAUNGAHORONU KUROKAWHENUAKITANATAH

Најдужи географски назив на свијету има једно брдо на сјеверном отоку новог Зеландија и гласи као на табли:

КОРЊАЧА може да издржи и 500 дана без хрane.

Књаз Данило (1826.-1860) добио је на дар од Наполеона III Црногорску круну украшену брилијантима коју је носио на капи. Ту круну носио је касније и књаз Никола.

ИЗ СТРУЧНОГ УГЛА

МЕДИЦИНА

ЧИР ЖЕЛУЦА

Пептички улкус (чир), у најужем смислу, представља доброћудну гризлицу (раницу) на слузокожи и дубљим слојевима зида органа за варење, која настаје дејством соне киселине из желудачног сока. Дакле, предилекционо место за настанак гризлице је желудац, будући да он продукује сону киселину. Али како желудачни садржај путем рефлукса доспијева у једњак, а процесом варења у дуоденум ("дванаестерац"), или услијед ресекције (хируршког отклањања) желудца и "дванаестераца" - у танко цријево, то се гризлица може појавити и на овим органима, с тим што је на "дванаестерцу" прилично честа. Сама гризлица је, уствари, посљедица општих збивања у организму у које су укључени емотивни, психогени и ендокрини (хормонски) фактори, праћени заокруженим клиничком сликом, тако да укупни процес представља улкусну болест. (Улкус је само гризлица).

У основи оболења јесте поремећај равнотеже између одбрамбених снага желудца (отпорност слузовица и неоштећена циркулација) с једне стране, док је на супротној страни дејство соне киселине. Било да су одбрамбене снаге нарушене, било да је секреција (лучење) соне киселине појачана у значајнијој мјери доћи ће до појаве гризлице на зиду желудца или поменутих органа дигестивног тракта. Гризлица може да прондије у дубину. Уколико је плића и захвата смао слузницу, не даје кварење и пролази без посљедица. Ако је деструктивним процесом захваћена и субмукоза (подслузница) и ако гризлица погоди и крвни суд, доћи ће до кварења, а приликом пророда у мишићни слој долази до обавезног изливања крви што може имати озбиљне посљедице. У најтежим случајевима гризлица разара комплетну дебљину зида (perforatio ulceris). У настанку улкусне болести значајну улогу имају наследни фактори. Генетски условљена слабија отпорност и смањена способност регенерације (обнављање) слузнице погодује оболењу. Међутим, да би дошло до образовања гризлице потребни су и други моменти: агресија на ионако квалитетом слабију слузокожу која се остварује путем неправилне исхране, алкохола, кофеина, никотина и неконтролисане употребе лијекова (најчешће из реда глукокортикоида, антиреуматика и салицилати). Други вид агресије на слузницу је појачано лучење соне киселине које се појављује стимулацијом појединих хормона, а које је наглашено код психолабилних, конфликтних, бојажљивих, динамичних и амбициозних особа, те особа са

ираженом одговорношћу. Логично је да болест наступа када дјелује више фактора истовремено, тј. када постоји комбинација више угрожавајућих компоненти.

Основне карактеристике улкусне болести су хроницитет, периодичност, сезонско јављање (с прољећем и јесени) и појава болова. Болови су посљедица дејства соне киселине и јављају се наташте (на празан желудац), а повлаче се послиje узимања хране. Имају карактер паљења, грижака, грчева и бушења. Праћени су диспептичким тегобима: мучином, горушицом, подргивањем и повраћањем. Повраћање је резултат стенозе (сужења) доњих партија желудца које настаје стварањем ожилјка на мјестима гризлице.

Компликације ове болести су веома озбиљне. Може се јавити крварење, па се крв примјеђује приликом повраћања (хематемеза) или у столици (мелена). Оно је нарочито неугодно код старијих особа, будући да су њихови крвни судови крти тако да може доћи до обилног губитка крви. Врло озбиљна компликација је перфорација (пробијање зида желудаца) при чему желудачни садржај прондије у трбушну шупљину и постаје агресиван на друге органе (јетра, гуштерац) са драматичном клиничком сликом и очуваним свешћу болесника. Малигна алтерација улкуса (преобразажа) у злоћудни облик је врло неповољна компликација ове болести, на срећу прилично ријетка.

Терапија улкусне болести, у већини случајева, се проводи конзервативно, путем дијатетског режима и медикамената. Дијатетским режимом се настоји избјечи она храна која појачава секрецију соне киселине и која је иритабилна за зид желудаца. Не треба узимати већу количину хране одједном, оброке распоредити правилно како би се растеретио желудац. Не конзумирати зачине, сосове, жилаво месо и сухомеснате производе. Кафу, алкохол и дуван свести на најмању могућу мјеру. Пожељна је исхрана богата витаминима и калоријама како би се подигле одбрамбене снаге организма. У случају болова узимати млијеко између оброка. У медикаментозној терапији примјењују се антициди који неутралишу сону киселину (Гелусил-лац, Алфогел, Гастал...). У тежим случајевима индиковани су блокатори H2 рецептора (Ранисан, Фамотидин, Лецидил...), а извесне резултате дају и антихолинергици и седативи. Уколико су изражене компликације ове болести, неопходна је хируршка интервенција, али је много боље, правилним третманом, избјечи овакав епилог.

Др Бранко КОВАЧЕВИЋ

ТАЈНЕ И ОТКРИЋА МОРСКИХ ДУБИНА

РАЈ (И ПАКАО) КОРЊАЧА ЛАУТА

Сваке године мала плаја Гвинеје прихвата највећи број корњача Лauta на свијету. Више хиљада тих циновских корњача долази да се ту расплођава, излажући се невјероватном мноштву опасности.

Плажа Јалимапо, у сјеверозападном дијелу француске Гвинеје није обичан предио. Смјештена на ушћу ријека Марони и Мане она је главно мјесто на коме се легу корњаче Лautе, највеће међу својим морским сродницима.

Сваке године између марта и августа ту их се окупи више хиљада за пуног мјесец и високе плиме. Плажа је, нажалост, врло уска, дуга 8 км, она, при високој плими, није широка од 150 метара. А корњаче ту долазе у тако великом броју да оне које најиђу посљедије ископавају јаја оних које су стигле прије њих.

Та масовна окупљања изузетна су прилика за ловокрадице. Они не лове корњаче због њиховог меса или оклопа већ због перја која служе као мамци при пецању. Уколико животиња измакне ловокрадицама, може почети са полагањем јаја, што означава почетак авантуре.

Под погледима туриста и гвинејских урођеника, женка се с муком креће по пијеску. Она бира мјесто за гнијездо, често далеко до вегетације која оивичава плажу. Затим, својим предњим и задњим удовима чисти тло: то је „поспремање“. Корњача се покрива претходно избаченим пијеском. У току попа сата изградиће гнијездо дубине 80 см. Након чишћења, ношења јаја може да отпочне.

Сто јаја рафално

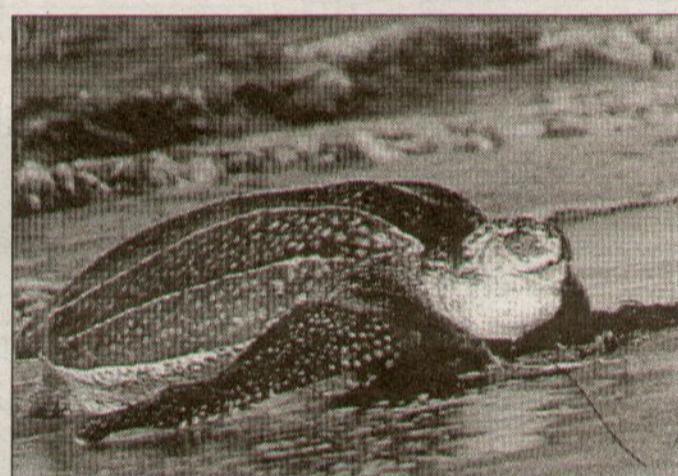
Будућа мама намјешта свој клоакални отвор на ивицу гнијезда. Избацује прво јаје. Оно је бијело и округло, има 8 см у пречнику. Пада на дно и, захваљујући еластичности своје љуске, остаје читаво. Поступак се затим убрзava. За тридесетак минута, корњача избаци, у рафалима од три до четири, стотинак јаја, улаžући у то сву своју снагу.

Пошто је завршила полагање, она затрпава гнијездо и брижљиво покрива свако легло. Затим поново чисти пијесак како би гнијездо било што мање видљиво. Вођена бјеласањем воде, враћа се у море. За разлику од женке крокодила која помаже новорођенчади да се лакше излегу, корњача препушта своје потомке, у најмању руку, неизвесној судбини и неће видjetи њихов излазак на свет.

Два мјесеца, колико траје инкубација, ембриони расту. „Само 6-10% гнијезда дају барем једно живо младунче“, прецизира Марк Жирондо, директор Природног резервата Мане, на плажи Јалимапо.

Корњаче се још и не роде, а грабљивци већ почињу да тумарају око њих. Похлепни месождери

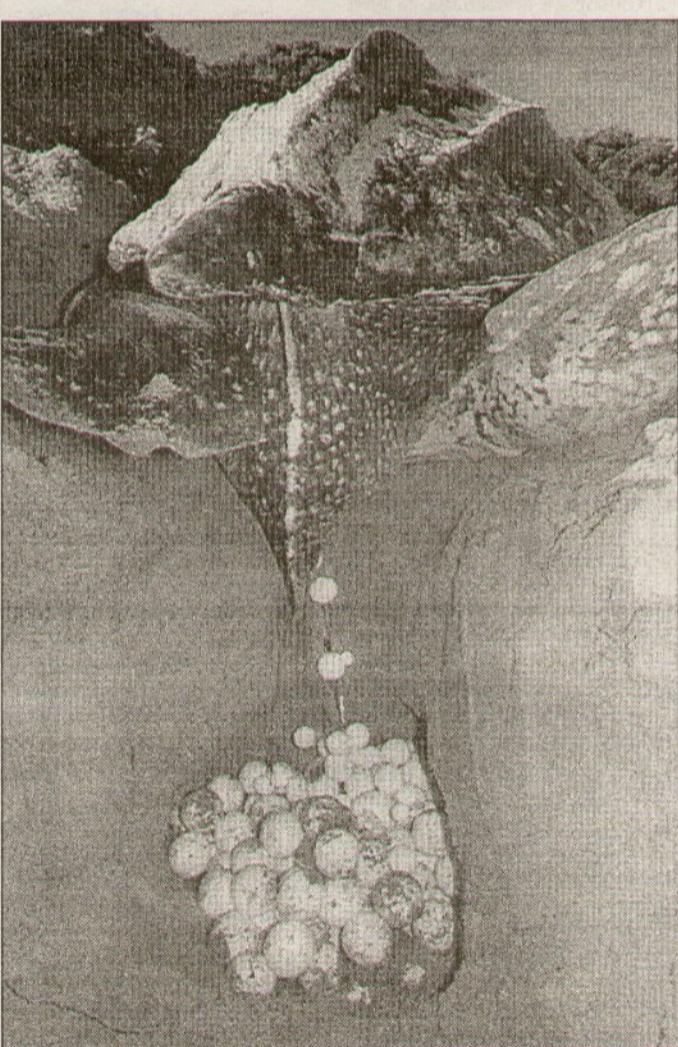
прожђиру њихов садржај. Према мишљењу научника, ти инсекти униште 40% полога.

Корњача Лauta излази на обалу, излажући се мноштву опасности

Будућа мајка се намјешта на ивицу гнијезда

За тридесетак минута корњача спесе стотинак јаја

страсно прижељкују јаја која ловокрадице још нису ископале. Ровци, мали тунеки што прокопавају тунеке у пијеску, перфорирају љуску на јајима и

за ембрионе који све то преживе, историја почиње. Једног лијепог дана нека од корњача промешија се у својој љусци и то ће бити сигнал.

Сва јаја се отварају једно времено. Помоћу ојачања на њущи бебе пробијају љуску. Сваки покрет који учине да би се избавиле све више шире пукотине и на сусједним јајима. Након вишес часовног напора, мале корњаче успијевају да се ослободе. Сада им преостаје да изађу из гнијезда: вала им савладати 80 см високу стрмину да се дочекају површине. У том циљу, помијерајући се истим ритмом оне се скупљају, стварајући грозд. Тако се образује „стуб“ у коме свака од њих добија тачку ослонца. То пењање узеће им 4 до 5 сати. Најзад, прва беба врхом њушке удише свјеж ваздух, по први пут морски ваздух улази у њена плућа и она чује хук мора. Шћућурене у пијеску, корњачице чекају ноћ да крену. Пад ноћне температуре служи као знак да је одсудни тренутак дошао.

У сутон, једна од њих даје знак за полазак. Задједно се ослобађају пијеска и миље, најбрже што могу, ка мору. Псима луталицма остаје само да отворе уста и да их покупе у пролазу. Преживјеле животињице бивају изложене налетима птичијих кљунова. Неке ће бити само озлијеђене, а многе ће завршити у стомацима орлова љешинара, чапљи и кондора.

Најсреније, дочекаје се воде, где их чекају грабљиве рибе. Оне што, упркос свему, преживе морају научити да пливају за неколико тренутака: пет минута доволно им је да ускладе покрете. Неке од њих касније ће се вратити на мјесто свог рођења.

Који мотиви подстичу корњаче да се окупљају на плажи Јалимапо? Научници још увијек нијесу нашли одговор. Претпостављало се да је та плажа једна од најпостојанијих у Гвинеји. Већина других појављује се и ишчезава, због наноса Амазона, отприлике сваких 15 година. Но, стручњаци сада знају да ни Јалимапо није одувијек постојала.

„Године 1829 на примерје, није било ни трага тој плажи“, тврди Марк Жирондо. „Корњаче носе јаја у гвинејском приморју од 1940. године, али прва легла у Јалимапо потичу из 1967. године. Врхунац је забиљежен 1988. и 1992. године када је било 60.000 легла годишње. Отада, тај број је у вртоглавом опадању.“ Године 1997. било их је једва 8.000. Та врста корњача данас је угрожена. Али тешко је изјаснити се о њеној даљој судбини. Уколико их све мање долази да легу јаја на плажи Јалимапо, требаће много времена да се сазна да ли је то зато што су, у међувремену, промијениле мјесто ношења или зато што их је остало само неколико у свијету...

„Science et vie“
Аутор: Мари-Софи Жермен
Превод: Р. Ђерић

ЂАЧКО ДОБА

ШКОЛА ЗА ОСНОВНО МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ

ДОВОЉНО САМО - УСПЈЕХА

Школу за основно музичко образовање ове школске године похађа 170 ученика: 45 у припремном разреду, 84 у групи за клавир, 26 за гитару, 13 за флауту, два за виолину. Од тога 30 ученика је у одјељењу ове школе у Петровцу.

- Радимо у врло неповољним условима. Имајмо само једну ученицицу и шест кабинета. У ученици се изводи групна настава, у кабинетима појединачна, и веома је тешко организовати наставу и вежбања с обзиром да ученици у основ-

- 170 ученика у једној ученици и шест кабинета
- Дошајали инструменти, оправка и штимовање скупо, а средстава мало
- Резултати и успјеси много бољи од услова рада

ној школу уче по смјенама, да многа деца путују, да многи немају инструмент код куће - каже директор школе Весна Миловић, подсећајући да простор није једина тешкоћа с којом се суочавају. - Инструменти су дотрајали, оправка и штимовање скупо, а средстава нема довољно.

Школа за основно музичко образовање се финансира из средстава

Министарства просвјете, а та средства допуњујују Друштво за његовање музичке културе које је основано на иницијативу родитеља ученика, општина и спонзори, али потребе су много веће. И кад су у питању средства и кад је у питању простор.

Све те тешкоће, међутим, нису утицале на успјехе ученика ове школе. О томе се раније

писало, а ваља подсјетити да су само прошле школске године талентовани музичари из Будве освојили 18 награда на првобитичким такмичењима. Било би још више награда да је одржано савезно такмичење на којем је из Будве требало да учествује шест ученика.

По освојеним наградама, у односу на број ученика, су међу најбољима у Републици.

Да и не поредимо у односу на услове у којима ради.

B.M.C.

ЈАВНА ПРЕДШКОЛСКА УСТАНОВА „ЉУБИЦА В. ЈОВАНОВИЋ-МАШЕ“

У ВРТИЋУ ОПЕТ ТИЈЕСНО

У јавној предшколској установи „Љубица В. Јовановић-Маше“, која објединjuје вртиће у Будви, Светом Стефану и Петровцу, ова школска година је почела у различitim просторним условима: док у Светом Стефану и Петровцу има довољно места (уписано је укупно 40-оро дјеце), у Будви је будућим ћајима више него тијесно - уместо прописаних 146 уписано је чак 420. Но, ни то није коначан број јер ће се уписати још дјеце.

- Наша политика уписа је да примимо сву дјецу

- У вртићима у Светом Стефану и Петровцу довољно је места, а у Будви више пречекајућих - умјесто прописаних 146 уписано је чак 420, мада ће их бити још више
- Попуника уписа: примиши све који желе у вртићу иако то отежава иначе неповољне услове
- Ускоро ће новом програму

која су заинтересована и желе да буду у вртићу, да стичу знања и навике за праву школу, иако нам то знатно обежава услове рада и васпитноЭобразни рад са најмлађима - каже вртићац дужности директора Весна Димитријевић и наводи да ће, иако је упис завршен, настојати да приме сву дјецу која

се пријаве. Посебно предшколце будуће прваке и дјецу која су радије била у вртићу - да не би прекидали предшколско образовање.

Почетак школске године у вртићима противче у знаку адаптације дјеце, а послиje тога почине права мала школа и то по новом програму.

B.M.C.

ПРИЗНАЊЕ НАШЕМ САРАДНИКУ

ДОМАНОВИЋЕВА
НАГРАДА МИТРУ
МИТРОВИЋУ

У оквиру „Домановићевих дана сатире“ у Овчишту, родном месту писца сатиричара Радоја Домановића, додијељене су годишње награде за најбоља остварења у сатиричној књижевности.

Међу пет награђених сатиричара је наш сарадник Митар Митровић који је награђен за најбоље афоризме за дјецу.

АФОРИЗМИ

- МОЈА МАМА ЗНА МАТЕМАТИКУ БОЉЕ ОД МЕНЕ. ОНА СТУДИРА НА ПИЈАЦИ.
- И ЈА БИХ ВОЛЕО ДА ИМАМ БРАТА. ОВАКО МОРАМ ИБИ У КОМПИЛУК ДА СЕ ТУЧЕМ СА ТУЂОМ ДЈЕЦОМ.
- МЕНЕ ДЈЕДА САЧЕКА ИСПРЕД ШКОЛЕ, А ОНДА ГА ЈА ОДВЕДЕМ ДО КУЋЕ ДА НЕ ЗАЛУТА.
- СВАКОГ ЈУТРА ПРОБУДИМ СЕ ПРИЈЕ ДЈЕДЕ. ДА МИ ДЈЕДА НЕ СМАЖЕ КЕКС СА МЛИЈЕКОМ.
- КАД ВИДИМ ДЈЕДУ ДА УЛИЦОМ ШАПУЋЕ, ЈА ПОМISЛИM: БОЖЕ, СА КИМ LI СЕ ТО МОЈ ДЈЕДА ДА НАС РАСПРИЧАО?
- СВАКОГ ЈУТРА ДЈЕДА МИ ОЧИСТИ ЦИПЕЛИЦЕ. ВЈЕРОВАНО МИСЛИ ДА СУ ЊЕГОВЕ.
- НЕ ЗНАМ ЗАШТО МОЈ ТАТА КУПУЈЕ НОВИНЕ, КАД СТАЛНО ГОВОРИ ДА У ЊИМА НЕМА ШТА ДА СЕ ПРОЧИТА.
- ЗАЉУБИЛА САМ СЕ У ДРУГАРА ИЗ РАЗРЕДА, ПА САДА СВЕ УЧИМО ЗАЈЕДНО.
- НАСТАВНИЦА НАМ ЈЕ РЕКЛА ДА СМО ПОСТАЛИ ОД МАЈМУНА, ПА СЕ МОЈ ТАТА НА ЊУ НАЉУТИО.

Митар МИТРОВИЋ

основне школе која има тенденцију сталног повећања, па се оправдано поставља питање колики је максимални број ученика, која је граница до које се може иći. Јер, послиje више адаптација простора других намјена и стварања нових учионица, ове школске године је требало створити још три учионице, па су цеће платили музички кабинет, ТВ сала и једна просторија у сутерену школе. Рад у три смјене, скоро 400 ученика-путника од Светог Стефана, Брајића и Ластве Грбашке, добар дио наставника - путника, све то треба распоредити и уклопити у прописане оквире наставних планова и програма што није нимало једноставно.

Зато и сваки прилог из основне школе „Стефан Митров Љубиша“ неминовно почине са усл-

ОСНОВНА ШКОЛА „СТЕФАН МИТРОВ ЉУБИША“

ЈОШ ЈЕДНО
ОДЈЕЉЕЊЕ ПРВАКА

- 140 ученика и ћири одјељења више него претходне школске године
- Још ћири простирају претворене у ученице
- По новом наставном програму прваци ћири час мање, а ученици ћири разреда два часа више седмично због ћиричења учења ћирије

овима рада који су веома неповољни.

Настава у основној школи почела је овог септембра измјенама у програму - зависно од разреда неко је прошао боље, неко горе.

- Експериментална настава је прошле школске године извршена у девет школа у Црној Гори. Очијењено је да су резултати позитивни, па је ове године уведена у све прве разреде у Републици - каже Данило Кокић, помоћник директора школе. - Своје одјељења на 24-28 ученика омогућава учитељу да развије бољи индивидуални приступ што је

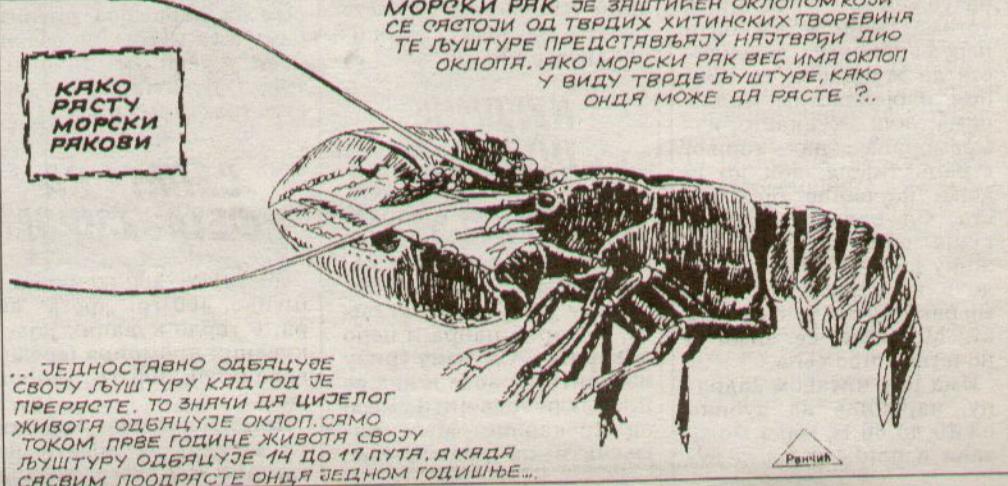

веома значајно за почетну наставу читања и писања. Све се углавном изводи кроз игру, атмосфера на часовима је живља и љепша и дјеца у таквим условима лакше рјешавају задатке. Првачима је смањен број часовова са 18 на 15 недјељно, тако да имају по један час мање из математике, познавања природе и друштва и ликовног васпитања. Наставници, међутим, нису довољно припремљени за овакав начин рада и преласку на нови програм требало је да претходи више семинара. За разлику од првака, ученици трећег разреда имају по новом програму два часа више недјељно (укупно 24) због почетка учења првог страног језика (енглеског) од трећег, уместо од четвртог разреда како је било по досадашњем програму.

B.M.C.

ДА ЛИ ЗНАТЕ

Црта и пише: Др Миле РАНЧИЋ

ШАРЕНА СТРАНА

МИ И ОНИ, ИПАК, СЛИЧНИ

Пијемо као Руси, а плаћамо као Словенци, узвикну је давно мој другар Коле док смо у никшићком „Оногашту“ испијали десету туру. Свако од нас, а бијаше нас десетак, звао је по једну, па испаде да смо само себи платили пиће. У мирну мајску ноћ те шездесет и осме, на чувени корзо у Никшићу изашли смо пуни приче и лошег пића с намјером да тог варљивог љета мијењамо свијет.

Није се богзна шта промијенило у ондашњој нам домовини, а по Црној Гори се пило малтene свуда као у „Оногашту“.

Шест година касније видио сам на лицу јместа како то Јанези пију, плаћају и пиће носе. Бијаше то мой први новинарски годишњи одмор, проводио сам га у Толмину, пиротеској долини Соче, у то вријеме најсиромашnijoj словеначкој општини, али за наше прилике тадашње веома богатој. Углавном на точковима у жутом „folkswagenu“ мог врлог пријатељ Мусе, алијас Радосава Ђукића, данас уваженог професора ВА у Београду. Као млад потпоручник ондашње ЈНА бијаше добио распоред у Толмину, већ је неко вријеме био тамо и хтио је да ми што више покаже, проводећи ме околином. Посто би дан био прекратак најесмо штеделими ноћи. Посјетио сам „ројстно хиши“ Симона Грегоричча, словеначког пјесника знаног још из основачких читанки, узео његове пјесме, разговарао с кустосом спомен куће, у оближњој крчили попио неку

за пјесничку душу његову пошто ми, што се презимена тиће, добе неки далеки рођак. Коју недељу касније у „Новоистима“ сам подсејтио на заборављеног поету.

Ишли смо до Постојинске јаме, наше и италијанске Горице, наоружавајући се успут проспектима, монографијама, фотографијама предеља којима смо ходили. Ноћ смо остављали за - кафане. А било их је прилично и мене су нарочито занимале оне уз цесту око Толмина са дрвеним написима изнад врата „При Пахору“, „При Франку“, „При Штерку“... У овој првој, недалеко од града, где ћу прославити свој двадесет и седми рођендан, на вратили смо тог октобарског јутра да би резервисали ста за увече. Лијепу кафана у ловачком стилу где су доминирали дрво и препарирана дивљач толминске долине одисала је - тишином. Готово побожном на коју не бијаше навикао. Уз омањи шанк, карактеристичан за тамошње локале, двојица мјештана - у то сам се увјерио нешто касније - испијали су киселе словеначке ракије. Без ријечи. Око њих није било никога. Када сам с првим мраком и у повећем друштву пришао „Пахору“ слика је била нешто другачија: столови изузев највећег који је био близу шанка, били су заузети. Двојица Јанеза које смо оставили изјутра били су, међутим, на истом мјесту. Сада су им само главе

биле нешто ближе дрвеној плочи шанка, покрети нешто успоренији, јагодице мало најтекле... Између њих повећи ред чаши и опет - тишина. Нисам чак ни примјетио када су се обраћали конобару - пиће као да је стизало по инерицији. У тренутку када су се спремали да крену у мркlu ноћ, пуни љутоваче, ухватио сам поглед једног од њих док је „испитивао“ свога пријатеља. Дуго га је мјеркао, претраживао по његовом рељефу да би у једном тренутку, помало изненађен полугласно изговорио цијelu реченицу.

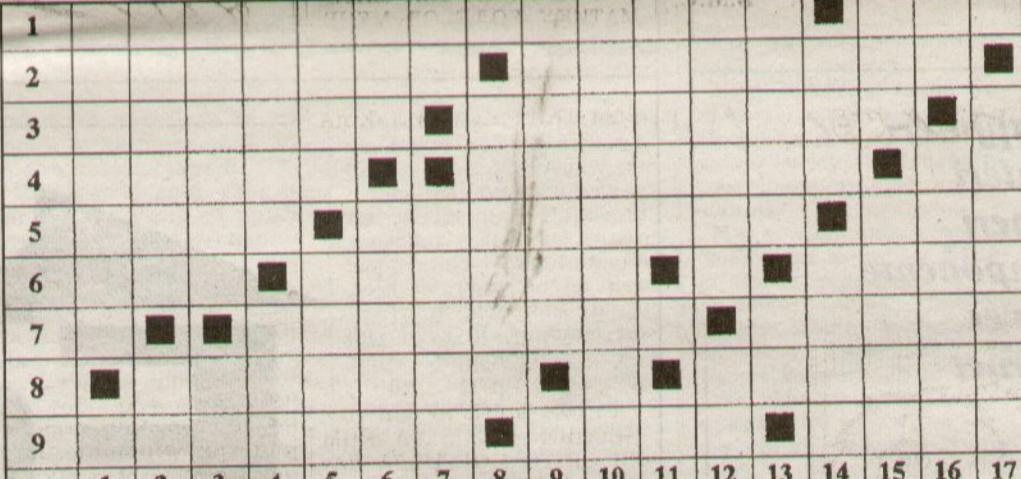
- А си ти Китајац, не?

Питао га је да ли је Кинез, преводио ми је смијући се грохотом весели Муса - Вјероватно су попили толико да му је одједном пред очима био човјек жуте расе.

Тако је то код њих, објашњавао ми је те ноћи млади потпоручник, који бијаше солидно упознао Словенце. А да су се овако „накитили“ моји Цецуњани или твоји Грабовчани већ би обишли Складар и Солун, прегазили Бојану и Брегалницу, дотакли се Милоша и Марка, отворили девету офанзу, претресли Бијелу кућу и Кремљ и објавили поново рат Јапану. Успут би поудавали све усједелице из свог и околних села, изгрдили шпијуне из свих ратова и на kraju због неслагања које је братство боље дохватили се и за ревере.

С.Ш.ГРГОВИЋ

УКРШТЕНИЦА БР. 7

ВОДОРАВНО:

1. Градска управа (лат.) - Копрена, вео; 2. Црквено проклетство - Надувен, замаштан (лат.); 3. Женско име - Онај што се бави атомском физиком - Ознака за метар; 4. Некада славни аргентински фудбалер - Висока зграда - Ауто ознака за Куманово; 5. Туђба (тур.) - Елиса - Њемачки граматички члан, 6. Отилија од мила - Материјал за грађевинарство - Део купатила; 7. Ознака за пречник - Млада жена - Грађанин (лат.); 8. Одсечно (муз.) - Ознака за ампер - Занатска уружења; 9. Француско мушки име - Амерички глумац Рајан - Град у Лужном Јемену.

УСПРАВНО:

1. Борац у кориди - Ауто ознака за Француску; 2. Припадник католичког реда - Својеручно (срк.); 3. Пријава доласка - иницијали глумца Арсића; 4. први превод библије - Град у Француској; 5. Вриједност robe (екав.) - Врста послав-

стице; 6. Име глумице Сумак - Мушки име (један од римских папа); 7. Ауто ознака за Панчево - Кита, реса; 8. Прво слово - По обичају, како обично бива (лат.); 11. Припадник азијског народа - Прво слово - Ауто ознака за Италију; 12. Украшни пријед - Шпански граматички члан;

13. Бивша премијерка Велике Британије - Царински систем (срк.); 14. Трина - Позорница; 15. Закон о удруженом раду (срк.); 16. Веће, већање, разговор (тур.); 16. Првак, шампион - Свилене тканине (тур.); 17. Слово латинице - Главни управитељ (тур.). Рјешење укрштење бро. 6:

ВОДОРАВНО: Хипнос - Неопланта - Трахома - Трилер - X - Атакама - Опор - Ат - Еп - Аромати - Арапска - Роа - Алузија - А - Аск - н - Пасат - Њега - Г - ИА - Ико - КЦ - Лада - Сомот - Јалта - Кона - Мач - Мо - Атос - Камиказе - Пи.

АУТОР:

Момчило СВОРЦАН

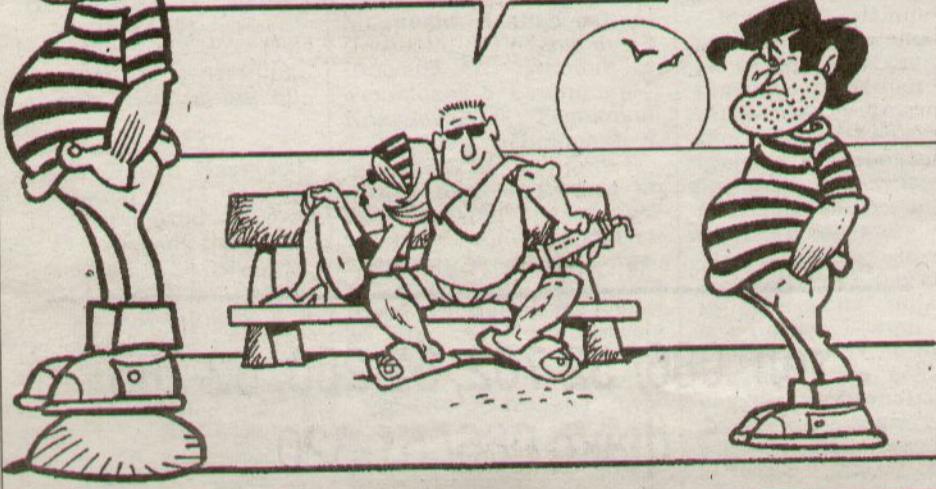
Дајко Буџовић

Црта: Braneli

А је л' стари, како на тебе утиче ова озонска рупа горе?

Дајко, те рупе се не сјећам...

...али овијех рупа у цеповима, богме, сваки дан!

СУНЦОБРАН

Ја гледам зачуђено, па поче да ми објашњава да има брата кога ником не може да ували, алуче му лици да је прилика. Купиће и сунцобран ако треба. Гледам у луче, не помијера ми се, али видим супруга полако допливава до обале, па кад дође прејеши ће ме погледом на двоје.

Сунцобран је супер, дебела хладовина и луче испод њега, све само 150 марака - рекох, па шта буде.

Брат кога ником не могу да увале се буни и каже да је лјепши сунцобран кошта 150 динара, а не марака.

Ђути будало! Ти сунцобрани су без лучета и због тога што зановеташ и не можемо никоме да те увалимо. Купљено!

Извади 200 марака и тутну ми их у руку, па ми показа да се удаљим и рече да задржим купјено.

Ја ставих паре у цеп, узех свој пешкир и када супруга изађе из воде поведох је на кафу, мада се још увијек са ње циједила вода. Она заусти да нешто пита и показа главом у правцу купјена лучета, али ја из цепова извадих 200 марака и рекох да сам продао сунцобран.

Гледа ме сумњично и провјерава да ли су марке праве. Кад заврши са провјером, пољуби ме и док смо сркали кафу, прије нам младић са улаза и затражи да наплати уношење сунцобрана.

Какв си то човечуљак? Зар не видиш да пијемо кафу. Немој да сметаш, то ме највише нервира.

Али такав је пропис!

Немам више сунцобран и остави нас на миру да ми не пресједа кафа. Конобар, да платим.

Слободан.

М. СТЕФАНОВИЋ

КЊАЗ МИЛОШ
БУКОВИЧКА БАЊА - АРАНЂЕЛОВАЦ
ПРЕДСТАВНИШТВО БУДВА
Минерална вода
Сокови
Пића других производача

Продајни центар у Ластви грбальској
 тел. 086/51 - 297, тел./факс 52-518
 Дисконт у Будви, ЦДС Подкошљун
 тел. 086/52-378

- Kompjuteri
- Printeri
- Skeneri
- Komponente
- Softver
- Internet

IBM EXPERT COLOR
Soni Gigabyte Teac

Quantum Intel Western Digital
AMD Cyrix

PHILIPS GOLD STAR Microsoft
Mustek US Robotics

Epson Hewlett Packard
OKI Compaq

Ako vam zatrebamo, само ZVIS-nite!!!

Tel/fax: 086-55-536

ili: 069-061-469

производња, експорт-импорт, инжењеринг,
 туризам и услуге

СВЕ ВРСТЕ ГРАЂЕВИНСКИХ ПОСЛОВА,
СТАНОВИ ЗА ТРЖИШТЕ
РЕКОНСТРУКЦИЈЕ И
АДАПТАЦИЈЕ

85310 БУДВА, Приморски батаљон 10,
 тел./факс 086/52-790, тел. 51-764

ЕЛМОС

БУДВА

тел. 086/ 52-762, 52-280, 52-285

факс 086/ 51-320

СПОРТ

ФУДБАЛ

ОДИГРАНО ШЕСТО КОЛО ПРВЕ ЗАВЕЗНЕ ФУДБАЛСКЕ ЛИГЕ

И ДАЉЕ БЕЗ ПОБЈЕДЕ НА ЛУГОВИМА

• Ни послије шест одиграних утакмица фудбалери „Могрен“ нису забиљежили првеницу побједу.

„МОГРЕН“ - „СПАРТАК“ 1:1 (0:0)

Будва, 19. септембра
Стадион Лугови
Гледалаца: око 700
Судија: Миливоје Јеремић (Севојно)
Стријелици: Ђурасовић у 50. за „Спартак“, Ђукановић у 60. (пенал) за „Могрен“.

Жути картони: Николић и Влаисављевић („Могрен“), Польаковић и Маринковић („Спартак“).

Црвени картон: Вукашин Ђишићевац (тренер „Спартак“).
„МОГРЕН“: Шушкавчевић 6, Радоњић 6 (Ђајчић 5), Магазин 6, Белада 6, Николић 7, Влаисављевић 6, Димић 5 (Радојевић 6), Љуцовић 5, Рађеновић 5 (Мараш 5), Јиројевић 5, Ђукановић 6.

„СПАРТАК“: Стојановић 7, Польаковић 6, Ђурасовић 7, Мазић 6, Мрвљевић 6, Шомоди 6, Маринковић 6, Стјепановић 6 (Зебић -), Францишковић 7, Короман 7 (Рончевић -),

Богешић 6, (Баста 6).

Ни послије шест одиграних првенstvenih утакмица у овогодишњем прvenstvu (утакмицу шestog kola protiv „Radničkog“ u Nišu odigrali ranije) фудбалери „Могрен“ нису забиљежили прvenstvenu побјedu.

Pred utakmicu sa fudbalerima „Spartaka“ iz Slobodana Magazin, „Mogren“ golom Boba Kovac. Ekipu „Mogren“, ove sezone, preuzeo je Di Pinto Vićenzo, čovjek koji je na svjetskom prvenstvu u Tokiju proglašen za moćan tim.

Изјавио је: „Управо u tom stilu su i započeli utakmicu, borbeno, žuстро i, prije svega, povezano. Međutim, takva igra trajaće je samo 20 minuta. Fudbaleri „Spartaka“ polako, ali sugurno, smiruju napade „Mogrenovih“ igrača, preuzimaju terensku inicijativu i stvaraju više izglednih prijika za postizanje gola. Ispak, na prvi pogodak čekalo se punih 50 minuta. Poslije izvarednog šutja lijevog beka „Spartaka“ Ђурасовићa, „Golubović“ iz Slobodana Magazin, „Mogren“ dospjelo u zasluženo

vođstvo od 1:0.

Посlije водећег погotka fudbaleri iz Slobodana Magazin, „Mogren“ golom Boba Kovac. Ekipu „Mogren“, ove sezone, preuzeo je Di Pinto Vićenzo, čovjek koji je na svjetskom prvenstvu u Tokiju proglašen za moćan tim.

Изјавiо је: „Управо u tom stilu su i započeli utakmicu, borbeno, žuistro i, prije svega, povezano. Međutim, takva igra trajaće je samo 20 minuta. Fudbaleri „Spartaka“ polako, ali sugurno, smiruju napade „Mogrenovih“ igrača, preuzimaju terensku inicijativu i stvaraju više izglednih prijika za postizanje gola. Ispak, na prvi pogodak čekalo se punih 50 minuta. Poslije izvarednog šutja lijevog beka „Spartaka“ Ђурасовићa, „Golubović“ iz Slobodana Magazin, „Mogren“ dospjelo u zasluženo

vođstvo od 1:0.

Посlije još jednoga, mogućem slobodno reći, neuspjeha na domaćem terenu, fudbaleri „Mogren“ su korak bliže dnu tabele.

„Овако više sigurno ne ide. Ovakim svojim po-

нашањem pojedini igrači ne zaslужuju da nose „Mogrenov“ dres.

To bi im još jedanput saopštiti poslije ove utakmice, a onda se зна. Нажалост, мораћемо се растати - рекао је, видно нерасположен, шef stručnog шtaba Зоран Батровић.

ЦРНОГОРСКА „ЗЕТА ТРАНС“ ФУДБАЛСКА ЛИГА

ПРВА ПРВЕНСТВЕНА ПОБЈЕДА

Петровац 6. • Успјешан старији тренер Маловразића
септембра • Вештеран Ацић најбољи појединач на утакмици

Стадион: под Малим брдом

Гледалаца: око 500

Судија: Дејан Пајовић (Цетиње) 7

Сtriјелици: Ацић у 21. (једанаестерац) у 46. и Мијушковић у 75 минуту за „Петровац“ а Милуновић у 36 минуту за „Ком“

Жути картон: Мијушковић („Петровац“), Милуновић, Баšanović и Цековић („Ком“)

„ПЕТРОВАЦ“: Пејовић 7, Фабрис 7, Вукоје 7, Мијушковић 8, Вранеш 8, Војводић 7, Шушкавчевић 6 (Војводић 7), Масловарић 7, Јоветић 6 (Обрадовић -), Ацић 9, Сели 7.

„КОМ“: Живаљевић 7, Баšanović 6, Стаматовић 6, Лаковић 6, Војиновић 7,

Цековић 6 (Пајовић -), Јованић 6 (Милошевић 6), Миловић 6, Милуновић 7, Радовић 7, Ивановић 6.

На премијерној утакмици u ovogodišnjem prvenstvu, pred svojim navijačima, fudbaleri „Petrovača“ zaslужeno su savladali odlicnu ekipu „Koma“ sa Zlatnicom rezultatom 3:1. Da će fudbaleri „Petrovača“ u ovom prvenstvu koje je tek почelo, водити главну riječ u Republičkoj fudbalskoj ligi pokazalo se već u prvih 20 minuta utakmice protiv „Koma“.

Изabrani novog šefa stručnog štaba Malovrazija, iako oslabljeni neigranjem kapitena Голиша,

током чitave utakmice djelovali су sigurno i supериorni.

Dvostruki strijelač na utakmici za „Petrovač“ bio je veteran Acić, sigurno naјbolji pojedinač na utakmici. Највећи momenat utakmice bila je majstorija Miјuškovića koji se poigrao sa kompletom odbranom gostiјu dva puta predričao golmana Живановићa i u stilu vršnog golgetera loptru poslao u nebrajenu mrežu gostači u fudbaleru. Ekipa „Koma“, i posljed visekog poraza, petrovачkoj publići predstavila se u dobrom izdanju.

Велике ambičije u startu prvenstva: Младоје Вранеш

РАЗГОВОР СА ДИ ПИНТОМ ВИЋЕНЗОМ, НАЈКРЕАТИВНИЈИМ ТРЕНЕРОМ СВИЈЕТА

„БУДВАНСКА РИВИЈЕРА“ ЈЕ МОЋАН ТИМ

Као гости ОК „Будванска ривијера“, почетком септембра, у Будви су, на крајим припремама, боравили одбојкаши „Мања Греће“, чланови Друге А италијанске лиге за коју од прије два мјесеца наступа и наш репрезентативац Слободан-Боба Ковач. Екипу „Мања Греће“, ове сезоне, преuzeo je Di Pinto Vićenzo, čovjek koji je na svjetskom prvenstvu u Tokiju proglašen za moćan tim.

Имате заистa moćan tim.

Изненadio sam se, i to

пријатно, приказаном иг-

ром домаћih одбојkaša.

Прави ste преставници

jugoslavenske школe од-

бојке. „Будванска ривије-

ра“ игра технички dotje-

ran, тактички веома му-

dro što je dovoljno za do-

bre rezultate. Doduše,

bojkashima „Будванска ривијера“. Какав утисакносите o igri odbojkaša из Budve?

Имате заista moćan tim.

Изnenadio sam se, i to

priјатno, приказанom ig-

rom domaćih odbojkaša.

Прави ste преставници

jugoslavenske школe od-

bojke. „Будванска ривије-

ра“ игра технички dotje-

ran, тактички веома mu-

dro što je dovoljno za do-

bre rezultate. Doduše,

nu, a o njegovom servisu све је већ речено у Tokiju.

O пријему нећu ni go-

voriti, a поред тога, со-

lidno игра и у пољu.

Ипак, најачi је у „гла-

ви“, што је изузетно ва-

жно за поен игру. Када

говорим о Владимиру Гри-

бићu говорим о вансерij-

ском играчу. Међutim,

Gribić може да одигра fe-

nomenalno, a може и да

подбaci. Vaњa је у мно-

гим елементима можда и

Ди Пинто Вићензо у разговору са нашим сајворником

шен за најkreativnijeg тренера u svijetu.

Уз помоћ Слободана Ковача као преводioца разговарали smo са овим, по много чему, интересантним одbojkaškim stručnjakom.

Ни у сну nisam mogao sanjati da naspram Barija, na drugoj strani Jadranskog mora, postoje ovakve ljepote-zapocoće je spontano razgovor Di Pinto Vićenze. Žao mi je što nisam imao više vremena da jedan dan prouđem na plajzama Milocera i Svetog Stefana. Iznenadila me je i turistička organizacija, a posedno ovoj turističkim radniku prema gostiima u хотелу „Словенска плажа“ где smo smješteni. То je sve zaista na visokom evropskom nivoju.

Objećavam da ћu veoma brzo, moguća već iduće godine sa svojom familijom doći u Budvu na godišnji odmor.

Одиграли ste par prijateljskih utakmica sa од-

bojkašima, па да nisam у могућnosti da vidim pravu snagu vaših igrača.

Шта mislite o новом систему igre?

Ово је trenutak za takтиčko razmišljanje. Tek treba da se otvriju prave stvari za novi sistem igre. Meni se ovaј sistem više sviđa od starog. On je pogotovo dobar za taktičke trenere i hrabre igrače. Po novom sistemu brzo se dolazi na pravu stvar u odbojci. Одма се igra za poen, a то је srж odbojke. У овом trenutku teško је рећи шта је најvažniji. По мени, добар dizajn je „ključ“ ovoga sistema.

У Италиji игра велики број jugoslavenskih igrača!

Сјајни су то igrači. Ипак, испред svih prednosti daјем, tek sam to ovdje saznao, vašem sugrađaninu Goranu Vujiću. То је „pravi“ igrač za novu odbojku. Много је технички jak, феноменalan је u нападу за промје-

noj, ali „у главi“ nije tako dobar као Goran. O Bobi Kovachu neћu da говорим. За њега сам и емотивно везан. Jednostavno сви вапи играчи који играју u Италиji су одлични, али пуно коцтјају.

За kraj razgovora сastavite tim svijeta!

Na mjestu tehnicara, u konkurenциji Nikole Gribića i holađanina Blaženjaka, prednost daјem Blaženjaku, иако је Nikola mlađi i perspektivniji. Korектор је Pascal Centralni blokeri, иако ту одlucujuju nijsance, Grawina i Garđini, a na primičkoj dijagonali bili bi Papi i Vujić, premda је ту u konkurenциji i Vaňa Gribić.

У нади да ћemo se iduћe сезоне сresti na jednoj od budvanskih plajza, захvalio sam se господину Di Pintu Vićenzi na razgovoru. A „privedioču“ Slabodanu Kovachu пожелио sam брз повратак u reprezentaciju Jugoslavije.

СПОРТСКИ РИБОЛОВ

У Budvi одржано Пето првенство Југославије у спортском риболову на мору у дисциплини: Лов штапом из усидреног чамца

АНТЕ АРАПОVIЋ УБЈЕДЉИВО НАЈБОЉИ

• У екипnoj konkurenциji према очекivanju, прво mјeseclo пријalo ribarima „Пајар“ из Тивта

У организацији Савеза за подводне активности и спортски риболов на мору Југославије, Савеза за спортски риболов Црне Горе и Друштva za sportski ribolov na moru „Ширун“ из Budve, 28. avgusta u Budvi je održano Peto prvenstvo Јugoslavije u sportskom ribolovu u дисциплини:

СПОРТ

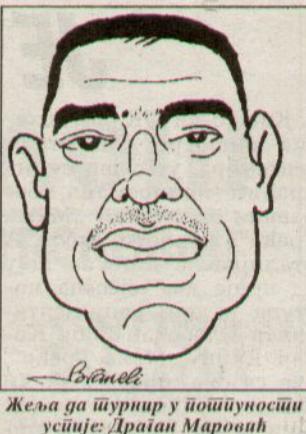
РАДИО

ОДЛОЖЕН МЕЂУНАРОДНИ ОДБОЈКАШКИ ТУРНИР „ДАНИ ОДБОЈКЕ“**ЗЕМЉОТРЕС УСКРАТИО СПЕКТАКЛ****• Збој кашишарофалног земљотреса у Грчкој, екипе „Панетанаикос“ и „Патрос“ отказале долазак у Будву**

Велики, међународни, традиционални одбојкашки турнир „Дани одбојке“ који је од 8. до 11. септембра требао да се одржи у Будви, отказан је због катастрофалног земљотреса који је задесио Грчку - само два дана прије почетка турнира. То је био главни разлог због кога су двије грчке прволигашке екипе, које су требале да учествују на турниру, „Панетанаикос“ из Атине и „Патрос“ из Патре

изненада отказале учешће.

- Све смо урадили да турнир у потпуности успије. У договору са црногорским авио-превозником обезбиједили смо и директни превоз екипа из Грчке. У току је била израда билтена. Једноставно ништа нијесмо препустили случају. Жељели смо да турнир у потпуности успије и да што боље угостимо драге гости из пријатељских Грчке - изјавио је, видно

Жеља да турнир у потпуности успије: Драган Маровић

нерасположен, директор „Будванске ривијере“ Драган Маровић.

Тренер „Будванске ривијере“ Веско Вуковић, планирани број одигравања пријатељских, контролних, утакмица покушао је да надомјести одигравањем више узастопних утакмица са новим лигашем, екипом „Милиционара“ која је такође требала да учествује на турниру.

Д.К.

МЕЂУНАРОДНА ПРИЈАТЕЉСКА ОДБОЈКАШКА УТАКМИЦА У БУДВИ**ОДЛИЧНА ИГРА И ЗАСЛУЖЕНА ПОБЈЕДА**

- За екипу „Мања Греција“ иша наш репрезентативац Слободан Ковач
- Сви домаћи одбојкаши задовољили тренера Вуковића

„БРИВИЈЕРА“ - „МАЊА ГРЕЦИЈА“ 3:1 (18:25, 25:21, 25:23, 25:22)

Будва: 5 септембра

Дворана: МСЦ

Гледалаца: око 300

Судије: Радко и Јелена

Тијанић (Бар)

„БУДВАНСКА РИВИЈЕРА“: Перешић, Николић, Гиљача, Борић, Вујовић, Вуксановић, Рељић, Јановић, Мијовић, Иванчевић, Марковић, Затрић, Мајдак, Поповић

повић „МАЊА ГРЕЦИЈА“ (Таранто): Ковач, Д. Мори, Бруно, Де Палма, Роблес, Манћини, Јурлано, Лапачини, Скиби, Тикола, Ђоза.

Одбојкаши „Будванске ривијере“ наставили су са одигравањем пријатељских утакмица пред почетак првенства у Првој савезној одбојкашкој лиги. У сали Медитеранског спортског центра

угостили су одбојкаше „Мања Греција“ из италијанског града Таранта, члана друге италијанске лиге.

За екипу из Таранта наступа наш прослављени репрезентативац Слободан Ковач и шпански интернационалац Роблес. Италијанске одбојкаше са клупе води познати одбојкашки стручњак Ди Понто Вићензо који је на Свјетском првен-

ству у Токију проглашен за најкреативнијег тренера свијета. И поред овако звучних имена гостију, побједа је сасвим заслужено припада одбојкашима „Будванске ривијере“ који су још једанпут показали да су за ову сезону створили заиста јак тим и да ће и ове године сасвим сигурно јуришати на сам врх табеле Прве савезне лиге.

Д.К.

ВАТЕРПОЛО**ПОТПИСАН ПРОГРАМ ФАЗНЕ ТРАНСФОРМАЦИЈЕ И ПРИВАТИЗАЦИЈЕ ВАТЕРПОЛО КЛУБА „БУДВАНСКА РИВИЈЕРА“****СКУПШТИНА ОПШТИНЕ
ВЕЋИНСКИ ОСНИВАЧ ДРУШТВА****• Ватерполо клуб „Будванска ривијера“ консиституисан као Друштво са ограниченим одговорношћу**

У понедељак, 13. септембра, у СО Будва потписан је Програм фазне трансформације и приватизације Ватерполо клуба „Будванска ривијера“. Наручиоци овога програма били су Министарство спорта Црне Горе и ватерполо клуб „Будванска ривијера“, а израда и обрада елабората повјерена је специјализованој агенцији „Монтенегро“ из Бара. Тако је ватерполо клуб постао први спортски колектив у нашем граду који је извршио власничку трансформацију.

Поред Општине Будва као оснивача са највишим износом оснивачког капитала, 40% укупног оснивачког капитала, остали оснивачи су: ХТП „Будванска ривијера“ (16%), „Имобилија“ - Будва (8), „Маестралтурс“ (8), „Униадрија“ (7), „СИЖ 99“ - Будва (7), „Силвер холидеј“ (7), Комерцијална банка - Будва (4), „Гонго“ - Будва (4) и „Кариока“ - Београд (2).

Трансформација и приватизација ватерполо клуба „Будванска ривијера“ омогућиће превази-

лажење тренутне кризе у коме се нашао један од најуспешнијих спортских колектива у историји црногорског спорта. Нема сумње да је ово први корак ка стварању неопходних услова за врхунске такмичарске и спортивске резултате. Пред оснивачима, акционарима је велики посао око конституисања органа Друштва, у првом реду избор Скупштине, избор Извршног одбора за прву селекцију Клуба. Све то у циљу да први тим што прије почне припреме које, за сада, већ ка-

сне за старт овогодишњег првенства у које ватерполисти „Будванске ривијере“ и ако видно ослабљени, улазе са „старим“ амбицијама.

Прије потписивања Програма трансформације, председник СО Будва Раде Грегорић са сарадницима обишао је градилиште затвореног ватерполо-ливачког базена и присуствује спортивске раднице и новинаре још једанпут обавијестио да ће будвански ватерполисти већ почетком идуће године своје тренинге обављати у овом базену. Д.

**ПРОГРАМ
РАДИО БУДВЕ****ЈУТАРИ ПРОГРАМ**

- 7.3 Глас Америке
- 8.15 Најава програма
- 8.30-9.30 Најаве догађаја, изјештаји, информације, јављања репортера, гост...
- 9.45 Што штампа штампа
- 10.00 Вијести
- 10.10 Отворени студио Јутарњег програма - (контакт програм)
- 10.45 Одјавни блок информација
- 11.00 Мали огласи

- 13.00 Културни магазин
- 14.00 Радио коктейл
- 15.00 Вијести
- 15.30 Новости дана РЦГ
- 16.00 Мали огласи
- 16.10 Забавни четвртак
- 17.00 Вијести
- 17.30 Будванска хроника
- 18.00 Мали огласи
- 18.10 Свјет моде
- 19.00 Вијести
- 19.15 Мали огласи
- 19.20 Одјава програма
- 19.20 - 7.30 Сателитски програм

ПОНЕДЕЉЕЉАК

- 11.10 Хит дана
- 12.00 Вијести
- 12.30 ВВС
- 13.00 Културни магазин
- 14.00 Забавно поподне
- 15.00 Вијести
- 15.30 Новости дана РЦГ
- 16.00 Мали огласи
- 16.15 Спортска разгледница
- 17.00 Вијести
- 17.30 Будванска хроника
- 18.00 Рокстрон
- 19.00 Вијести
- 19.15 Мали огласи
- 19.20 Одјава програма
- 19.20-7.30 Сателитски програм

- 11.10 Хит дана
- 12.00 Вијести
- 12.30 ВВС
- 13.00 Војаје
- 14.00 Културни магазин
- 15.00 Вијести
- 15.30 Новости дана РЦГ
- 16.00 Мали огласи
- 16.10 Спорт и музика
- 17.00 Вијести
- 17.30 Будванска хроника
- 18.00 Мали огласи
- 18.00 Вијести
- 19.00 Вијести
- 19.15 Мали огласи
- 19.20 Одјава програма
- 19.20-7.30 Сателитски програм

УТОРАК

- 11.10 Хит дана
- 12.00 Вијести
- 12.30 ВВС
- 13.00 Џубокс
- 15.00 Вијести
- 15.30 Новости дана РЦГ
- 16.00 Културни магазин
- 17.00 Вијести
- 17.30 Будванска хроника
- 18.00 Мали огласи
- 18.10 Музичка старина
- 19.00 Вијести
- 19.15 Мали огласи
- 19.20 Одјава програма
- 19.20-7.30 Сателитски програм

- 11.10 Хит дана
- 12.00 Вијести
- 12.15 Кнојс Оут
- 13.30 Топ Раванели
- 15.00 Вијести
- 15.30 Новости дана РЦГ
- 16.00 Мали огласи
- 16.05 Фонтана жеља
- 17.30 Мали огласи
- 18.00 ВВС
- 19.15 Одјава програма
- 19.20-7.30 Сателитски програм

СРИЈЕДА

- 12.00 Вијести
- 12.30 ВВС
- 13.00 Спортска сриједа
- 14.00 Спорт неће
- 15.00 Вијести
- 15.30 Новости дана РЦГ
- 16.00 Мали огласи
- 16.10 Културни магазин
- 17.00 Вијести
- 17.30 Будванска хроника
- 18.00 Мали огласи
- 18.10 Музичка старина
- 19.00 Вијести
- 19.15 Мали огласи
- 19.20 Одјава програма
- 19.20-7.30 Сателитски програм

- 7.30 Глас Америке
- 8.15 Најава програма
- 8.30 Трагом културне прошлости Будве
- 9.00 Мали огласи
- 9.05 РХМЗ, АМСЈ информације,
- 9.30 Астрологија-хороскоп
- 10.00 Вијести
- 10.15 Та видна створења
- 11.00 Мали огласи
- 11.15 Спортски викенд
- 11.30 Филмски водич
- 12.00 Хит недеље
- 13.15 ДЈ
- 14.00 Топ листа иностране музике
- 15.00 Вијести
- 15.15 Мали огласи
- 16.00 Енергие
- 17.00 Мали огласи
- 18.00 ВВС
- 19.15 Одјава програма
- 19.20-7.30 Сателитски програм

ЧЕТВРТАК

- 11.10 Хит дана
- 12.00 Вијести
- 12.30 ВВС

- ФИЛМСКИ РЕПЕРТОАР
БИОСКОПА „ЗЕТА ФИЛМ“
ЗА ОКТОБАР 1999. ГОДИНЕ

1, 2. и 3. октобра:

„Бијело одијело“, домаћи

4, 5. и 6. октобра:

„Окривљен због сумње“, трилер

7, 8. и 9. октобра:

„Медитранео“, драма

11, 12. и 13. октобра:

„Ноћ вјештица“, хорор

14, 15. и 16. октобра:

„Сјај“, драма

18, 19. и 20. октобра:

„Освета плавуше“, трилер

21, 22. и 23. октобра:

„Пандорина кутија“, драма

25, 26. и 27. октобра:

„Живот је лијеп“, комедија

28, 29. и 30. октобра:

„Хари ван себе“, драма

JUGOSLOVENSKO AKCIJONARSKO TURISTIČKO DRUŠTVO
MONTENEGRO EXPRESS - BUDVA

- Производња арматурних мрежа
- Производња ферт гредица
- Производња грађевинског материјала
- Изградња и продажа пословних објеката